

SÓÐUR

Nr. 27/28 • 16. VII 1932

Saku õlletehas ^{A/s}

Asutatud 1876. a.

Põhikapital Kr. 1.500.000.

Juhatus – Tallinnas.

Pealadu: Tallinnas, S. Kloostri tänav 10/12.

Telef. 437-36; 437-38.

**Märkide ja väärtmetallasjade
tehas**

Roman Tavast

Valmistab eeskujulik
väljatöötamises:

Väärtmetallest
esemeid auhindadeks,
kingitusteks, kodu kaunistamiseks
ja majapidamise otstarbeks.

Märke, medaleid, plakette ja metallkujusid.

Vormitunnuseid ja metallnõõpa.
Igasuguseid graveerimisi käsitsi ja masinal.

Metallvormisid, pressimise ja lõikamise riistu igasuguste teiste tööalade tarvis.

Metalltempleid reljeef- ja kullatrüki tarvis ning lakipitsateid.

Email silta, nimelaudu, numbreid ja reklaam plakateid.

Tallinn, V. Roosikrantsi 6.
Kõnetraat 452-79.

Siidi,

kunstiidi ja voodririiet,

vattliini,

trikoo,

trikoopesu,

sukke, sokke.

Salle,

kaelasidemeid,

siidi-,

kummi- ja kõiksugusi

paelu ning moekaupu

valmistab kõige paremas
headuses

A.-S. „RAUANIIT“

Tallinn, Rannavärava püest. 7.

Kõnetraat 440-54.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 27/28

Laupäeval, 16. juulil 1932.

XIV aastakäik.

Kindralmajor E. Põdder †
Sõjanõukogu alaline liige ja asjadevalitseja.

KINDRAL ERNST PÖDDER †

In memoriam.

Eesti Vabadusevõitluse juhtide read hõrenevad... Äsja möödunud jaanipäeva hommik tõi kogu Eestile, eriti aga kaitseväele kurva teate kindralmajor E. Pödderi varajasest surmast. Ehkki tema pikaldane ja raske haigus varem hiljem seda lasi karta, tuli see teade siiski liialt ootamatult, kuna oli raske harjuda ja leppida selle kaotuse mõttega ja paljudelgi veel polnud kadunud lootus-säde tema paranemise võimalusse. Kõikvõimas surm aga hävitas armutult kõik lootused. Saatuse tahtel sulges kindral E. Pödder silmad igavesele unele ajal, mil ta 13 aasta eest Eesti vägede juhina saavutas oma elu suurima võidu, purustades Loode-Võnnu väljadel langesvääri ja rauddiviisi-väed ja jälitades nende taanduvaid riismeid vanade eestlaste sõjateedel Riia väravateni, tuues vabane-mist ka lätlastele.

Kindral E. Pödderiga varises manalasse meie Vabadusevõitluse omapärase-maid ja populaarsemaid kujusid, kellest mälestus ei kustu kunagi.

Kindral E. Pödder ei olnud mitte ainult sõjamees, osav väejuht, vaid era-kordselt aktiivse tunde- ja teoinimesena võttis ta elavalt osa seltskondlikust tegevusest ja kõikidest meie avaliku elu nähetest. Ta oli juhtivaks tegelaseks paljudes organisatsioonides. Nii kaitseväe juhtimistöös kui seltskondlikus ja ühiskondlikus tegevuses pole kindral E. Pödder mitte ainult kohusetruult täit-nud temale usaldatud ülesandeid, vaid oma parima äranägemise ja arusaamise järele südamest ja hingest kõigele kaasa elanud. Isikliku heaolu püüded ei ole kindral E. Pödderi juures etendanud mingit osa, vaid ta on tööd teinud alati töö enese pärast, et kasu tuua kodumaale. Veel haigevoodiski, mil elujõud hai-gusest oli juba äärmiselt kurnatud, püüdis ta endiselt olla kasulik. Veel mõni päev enne surmatundi dikteeris ta juuresolijatele omi mälestusi 1917.—1918. a. sündmustest, et mitte viia enesega igaveseks hauda Eesti ajaloole vajalikke ja väärtuslikke andmeid.

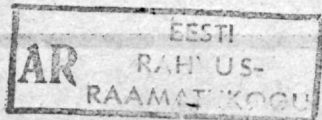
Inimesena oli kindral E. Pödder väga vastutulelik, sõbralik ja alati aitamis-valmis. Väga paljud on tema poole pööranud oma isilikud asjades ja alati leidnud heatahtlikku valmisolekut toetamiseks ja saanud väärtuslikku nõuannet.

Elunähetele suhtus kindral E. Pödder omapärase huumoriga, mis aitas kaa-sa tema ülisuurele populariteedile. Elu kõigis ta avaldustes nägi ta avarate silmadega. Kindral E. Pödderit on ühes järelhüüdes tabavalt nimetatud „nae-ratavaks filosoofiks sõjamehe mundris“.

Iseloomult oli kindral E. Pödder väga hea ja südamluk inimene. Looduselt oli talle antud selge mõistus, suur intelligents, sädelev vaimukus ja kiire otsus-tamisvõime.

Kindral E. Pödderiga on meie kaitseväge kaotanud ühe oma teeneterikkama väejuhi, kaitseleit oma rajaja ja parima sõbra, kogu Eesti oma parima poja. Oleme kaotanud mehe, kes sõjamehena-kodanikuna riigile ja rahvale pole väsi-nud andmast oma paremat.

Püsigu temast igavesti meie riigil ja rahval austav mälestus, hiilgava eesku-juna järgnevatele põlvedele!

Märkmeid kindral Ernst Põdderi elust ja tööst.

O. Kurvits.

Ernst Põdder sündis mõisateenija pojana 10. veebruaril 1879. a. Võrumaal, Aleksandri vallas. Üldhariduse sai 1888.—1895. a. Tartu 2. algkoolis ja Tartu linnakoolis. Õiendas II järgu vabatahtliku eksami Pihkva kadetikorpusse juures 1897. a., mille järelle 18-aastase noormehena astus 26. juulil samal aastal sõjaväeteenistusse 104. jalaväe

Kindral E. Põdder lapsena ühes oma emaga.

polku. Lõpetas õppekomando ja astus 12. sept. 1898. a. Vilno sõjakooli. Lõpetas kooli 1. järgus 18. aug. 1900. a. ja määrati teenistusse 107. jal. Troitski polku, kust 11. juunil 1904. a. üle viidi 123. jal. Koslovski polku. Võttis selle polguga osa 1904.—1905. a. Vene-Jaapani sõjast noorema ohvitserina ja rooduülemana. Sai 19. sept. 1904. a. luurekäigul haavata kolmest vaenlase püssikoolist ja evakueeriti. 25. aprillist 1906. a. kuni Maailmasõjani teenis ta Kauges-Idas 32. Siberi kütipolgu. Ülendati 2. det. 1908. staabikapteniks.

Maailmasõja ajal viidi staabikapten E. Põdder 31. juulil 1914. a. üle 52. kütipolku, mille koosseisus jõudis rindele, Varssavi alla sama aasta 14. oktoobril. Ülendati kapteniks 8. nov. s. a. 22. nov. sai haavata ja viibis ravimisel kuni 25. veebr. 1915. a. Polku tagasi ilmunisel määrati kapten Põdder polgu III pataljoni ülemaks. Sai Galiitsias Sani jõest üleminekul teist korda haavata ja viibis ravimisel kuni 20. sept. s. a. Määrati polgu IV pataljoni ülemaks. Sai Riia all Kekkau jões põrutada 18. juulil 1916. a. ja evakueeriti haiglasse, kust jõudis tagasi 22.

okt. 1916. a. Vahepeal (10. augustil) ülendati ta alampolkovnikuks. Juhtis lahingutes polgu IV pataljoni kuni 14. märtsini 1917. a., mil määrati uuesti III pataljoni ülemaks. Vene vägede pealetungi (n.n. „Kerenski pealetung) ajal Galiitsias määrati polk. E. Põdder 47. Siberi kütipolgu ülema kohustetäitjaks. Ülendati 6. juulil 1917. a. polkovnikuks. Teada saades eesti rahvusväeosade asutamisest otsustas polk. E. Põdder viibimata lahkuda vene väeosast. Üleminek ei teostunud aga raskusteta, kuna selleks tehti takistusi ja puudusid lähemad andmed eesti väeosade organiseerimise kohta. Viimaks siiski õnnestus polk. E. Põdderil pääseda väeosast komandeerimisele Petrogradi ja sealt 22. juulil 1917. a. 1. Eesti polku Rakveres, kus määrati polgu ülema abiks ja komandode järelevalvatajaks. Sellest ajast peale andus polk. E. Põdder, kuni oma surmatunnini täie energiaga ja kõige hingega Eesti kaitsejõudude organiseerimisele ja teiste rahvusliikude ülesannete täitmisele. Tema teened sel alal on määratu suured.

Kindral E. Põdder 22-aastase noormehena vene väes.

Juba 1917. a., varsti pärast kodumaale jõudmist, märgati polk. E. Põdderi andeid igasugustes keerulistes ja segastes olukor-

dades leida lahendus ja väljapääsuteid. Teravalt oli parajasti päevakorral eesti rahvusväeosade arvu suurendamise küsimus, milleks Eesti sõjaväelaste ülemkomitee ja teised vastavad organisatsioonid astusid samme korduvalt, kuid tagajärjetult. Ülemkomitee valikul ja esindajana tuli nüüd ka polk. E. Põdderil rakendada oma osavus ja võimed ülesande saavutamisele. Ta käis mitmel korral Vene sõjavägede ülemjuhataja peakorteris, Põhja rinde ülemjuhataja staabis ja mujal. Septembris saadigi viimaks luba Eesti tagavarapataljoni asutamiseks Tartus ja 19. okt. määrati polk. E. Põdder Tallinna eraldi-pataljoni vormeerijaks ja ülemaks. 30. okt. hakkas ta nimetatud pataljonist vormeerima 3-pataljonilist Tallinna eesti polku, mis vähe hiljem ümber nimetati 3. Eesti jalapolguks. Vormeerimistöö oli seotud ülisuurte raskustega ja takistustega. Kõik võim kohapeal kuulus enamlaste Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogule ja väga mitmekesistele komiteedele, kelledele eesti rahvusväeosad olid pinnaks silmis juba 1. Eesti polgu asutamisevõitluse päevilt. Püüti selle tõttu vormeerimistööd igatepidi pidurdada ja tõkestada, milleks soodustusi pakkus väga laialdaselt pinda leidnud korralagedus. Kõigele vaatamata suutis polk. E. Põdder juba lühikese aja kestel rajada polgule kindla aluse ja teosteda tagajärjekalt võitluses korra ja julgeoleku alalhoidmisel.

Kindral E. Põdder noore ohvitserina.

Eesti diviisi asutamisel määrati polk. E. Põdder 9. dets. 1917. a. 1. Eesti polgu ülemaks polk. A. Tõnissoni asemele, kes sai

brigaadiülemaks. Polk. E. Põdderil elus ja tegevuses algas seega üks tähtsamatest ajajärkudest, milles ta osutanud kodumaale oma algatusvõimega ja teotsemisoskusega teeneid, mille väärtust lihtsalt raske hinnata. Kõige pealt tuli tal koos polk. A. Tõnissoniga pidada rasket ja järjekindlat võitlust 1. Eesti polgu korra, distsipliini ja

Kindral E. Põdder leitnandina Vene-Jaapani sõjas.

võitlusvõime alalhoiu ja arendamise ning süvendamise eest, mille lõhkumisele olid suunitud tol ajal kõik enamlaste võimeeste püüded ja kavatsused. 1. Eesti polk suutis auga vastu panna kõikidele välistele võõrahuvilistele mõjutustele ja kiusatustele ja selle tõttu etendada määravat osa järgnevates ajaloolistes suursündmustes teel Eesti riiklikule iseseisvusele ja rippumatusele. Üldtuntud on polgu resolutsioonid 1917. a. novembris—detsembris Eesti Maapäeva jõulises toetamises ja Eesti iseseisvuse viibimata väljakuulutamise vajaduses, mis tunduvalt on mõjutanud Eesti omariikluse mõtte arengut.

1918. a. jaanuari lõpul tekkis olukord, milles polk. E. Põdderil tuli paratamatult astuda kaugeleulatava poliitilise tähtsusega samme, mis nõudis äärmist järelekaalumist ja ettevaatust ning poliitilise ja sõjalise konjunktuuri õiget hinnet. Polk. E. Põdder sai oma raske ülesandega toime hiilgavalt ja ta tõendas, et võib hea väejuhina olla ka hea diplomaat.

Saksa okupatsioonivägede Eesti mandrile tulekut õigeaegselt ette nähes, jõudis polk. E. Põdder otsusele, et mõttetut ja meeletu on polgu sõjalist jõudu kasutada vastupanuks Saksa vägedele, mis paratamatult

sunnitaks alistuma ja aitaks pikendada ainult võimalike enamlaste terrorit, vaid et polgul tuleb jääda neutraalseks, erapooletuks, milleks vaja luua riigipolitilised eel-

*Kindral E. Põdder kaptenina
Maailmasõja algul.*

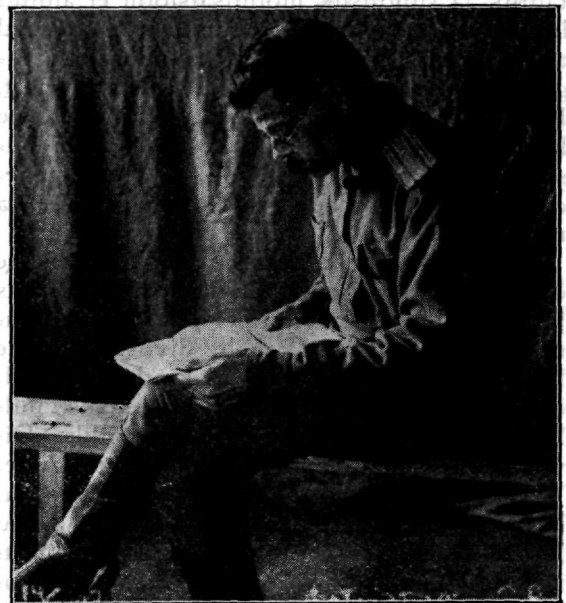
dused. Oma seisukoha tegi polk. E. Põdder teatavaks meie politikategelastele ja see leidis pooldamist. Eesti iseseisvuse väljakuulutamise ei arenenud kahjuks aga soovivatult kiirelt ja 20. veebr. 1918. a., mil Saksa väed saartelt tulid Virtsus Eesti mandrile seisis polk. E. Põdder dilemma ees, kas täita täidesaatva komitee käsk ja asuda Risti jaama joonel sakslastele vastupaneku korraldamisele või toimida vastupidiselt. Polk. E. Põdder jättis käsu täitmata, leidis võimaluse Eesti Maapäevale teate saatmiseks Tallinna saksa vägede operatsioonist, paludes Maapäeva esindajaid tulla Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseks Haapsalusse. Ettetulnud takistuste tõttu see ei sündinud ja polk jäi omaette, isoleerituks, vähemategi teadeteta väljastpoolt.

Omal algatusel ja riisikol deklareeris polk. E. Põdder 21. veebr. 1918. a. Haapsalusse sissemarssiva väekolonni juhatajale Eesti iseseisvaks vabariigiks kuulutamist ja polgu kui iseseisva, erapooletu riigi väeosa erapooletust, nõudes selle tunnustamist. Saksa väekolonni ülem oligi väikese vastupüüklamise järele nõus allakirjutama lepingule, millega polgule kätte jäid relvad. Polk. E. Põdderi algatus ja otsustav teguviis põhjustas ja mõjutas suuresti Eesti diviisi tege-

vuse jätkamiseks loa saamist kindral Seckendorffilt. Eestist põgenenud enamlaste võimukandjad olid polk. E. Põdderi peale äärmiselt vihased, tunnistasid ta äraandjaks ja mõistsid Petrogradis tagaselja surma.

Saksa okupatsiooni algupäeval jätkas polk. E. Põdder 1. Eesti polgu juhtimist, teotesed ühtlasi ka Läänemaa administratiivse valitsemise ja korraldamise alal. 12. märtsil ülendati ta Saksa okupatsioonivõimudele pööranda alla surutud Eesti Ajutiselt Valitsuselt kindralmajoriks.

Eesti väeosa teotsemisvõimalused muutusid päev-päevalt piiratumaks, sedavõrt kuivõrt saksa okupatsiooniväed tundsid oma jalgealust muutuvat hädahohtumaks ja kuivõrt kohalik saksa element suutis avaldada poliitilist mõju saksa keskvalitsusele ja väejuhatusel. 20. märtsil ilmuski viimaks kindral Seckendorffi päevakäsk Eesti sõjaväe laialisaatmise kohta 5. aprilliks s. a. Enne 1. Eesti polgu lõplikku likvideerimist 13. apr. s. a. pandi polgu ohvitseridekogu koosolekul kindral E. Põdderi algatusel alus pöörandaalusele organisatsioonile. Kindral E. Põdder, asudes elama Tallinna, hakkas koos kindral A. Larkaga ja Johan Pitkaga organiseerima pöörandaaluse organisatsioonina kaitseliitu, mis Eduard

*Kindral E. Põdder kolonelina Maailmasõjas
1917. aastal.*

Alveri aktiivsel kaastöötamisel andis tagajärgi eriti Läänemaal, kus 1. Eesti polk oli loonud selleks soodsad eeldused. Sakslastele ei võinud kindral E. Põdderi tegevus

jääda muidugi märkamatuks, ta vangistati ja hoiti vangistuses 14. augustist kuni 15. septembrini s. a., süüdistades saksavaenulikkuses.

Mobiliseeritud eesti ohvitserkonna kõrval osutus kindral E. Pödderilt loodud kaitseliit ainsamaks reaalkõuks, millele võis tugeneda 11. nov. s. a. pärast saksa okupatsiooni kokkuvarisemist meie ajutine valitsus. 16. nov. s. a. otsusega kutsuti laialisaadetud Eesti väeosad uuesti kokku ja 21. nov. alustas kindral E. Pödder Tallinnas 1. Eesti polgu, praeguse 1. jalaväerügemendi uuesti vormeerimist, teotsedes edasi ka kaitseliidu organiseerimisel. 17. detsembril andis Ajutine Valitsus temale sõjavägede ülemjuhataja õigused enamlastelt vallutatamaa maakondades ja linnades (Harju, Lääne ja Järvamaal). 23. detsembril nimetati ta siiskaitse ülemaks, laialdaste volitustega.

Selles ametis langes kindral E. Pödderile äärmiselt raske, tõsine ja vastutusriikas ülesanne. Valitsusasutiste organiseerimatus, enamliste kihutustöö ja punavägede järjest arenevast edasitungist tekkinud meeleolulanguse ja lootusetuse tagajärjel oli kord väga nõrk. Valitsuse käsud ja korraldused jäid kas täiesti täitmata või leidsid vastumeelset ja korratut täitmist. Vabahtlik ja sunduslik mobilisatsioon ei annud loodetud tulemusi. Kohalikud enamlased tõstsid pead ja kavatsesid toime panna riigipöört, milleks tehtigi 17. dets. katset. Kindral E. Pödder oma otstarbekohaste korraldustega ja kindlate käskudega lõi pärsiva korra, nii öelda üleöö, millele tugenedes võis omandada stabiilsema ilme ka meie väeliin.

Kui 1919. a. esimesel poolel poliitiline olukord Lätis kujunes ähvardavalt segaseks ja ülemjuhataja tarvilikuks leidis meie lõuna piiride kaitseks kahele diviisile juurde luua uut, III diviisi, määrati kindral E. Pödder 4. apr. nimetatud diviisi ülemaks, millise ametkohale ta asus 19. aprillil. Diviis teotses meie lõuna rindel Nõukogude Vene vägede vastu Heinastest Hopani, puhastades ja vabastades sama aasta maikuu lõpuks vaenlasest Põhja-Lätimaa, andes lastele võimaluse meie vägede kaitse all asuda enesekorraldamisele.

Lõuna-Lätimaa järjest segasemaks muutavas poliitilises ja sõjalises olukorras võis organiseeruda meile uus tõsine vaenlane Balti landesvääri näol, kes rauddiviisi toetusel algas meie vastu vaenutegevust juunikuul algul, püüdes tungida põhjasse meie vägede seljataha. Kindral E. Pödderi üld-

juhtimisel meie III ja soomusrongide diviisid, kõvendatud I diviisi osadega, purustasid Lemsalu—Roopa—Võnnu—Ronneburgi joonel 20.—23. juunini rea hiilgavate lahingutega meie ajaloolise vastase väed, jälitades nende põgenevaid osi kuni Riia väeravateni, kus lahingutes 30. juunist 3. juunini murti vaenlase jõud lõplikult ja tee Riiga oli Eesti võidukatele vägedele avatud. Saatuse kiuste pidi võõraste mõjutuste ja huvide vahelesegamisel Eesti vägede Riiga marssimine siiski ära jääma, mis tekitas palju õigustatud meelekibedust.

Pärast landesvääri purustamist kaitses kindral E. Pödder III diviisiga Läti idapiiril rinnet Lubani järvest kuni Kudepini pealetungivate punavägede vastu kuni 1919. a. jõuludeni. 26. nov. kuni 25. dets. samal aastal oli kindral E. Pödder Valga garnisoni ülemaks, ajal, mil Valga kuuluvuse küsimus oli Eesti ja Läti vahel tüliobjektina ägedalt päevakorral. 25. detsembrist 1919. a. — 3. jaanuarini 1920. a. (vaherahu allakirjutamiseni) kaitses III diviisiga rinnet Peipsi järvest Narva linnani punavägede visade ja ägedate kallaletungide vastu, mis olid suunitud meie kaitserrinde läbimurdmisele.

Sõjaväe demobiliseerimisel asus kindral E. Pödder mai alul 1920. a. III diviisi staabi juhtima Pärnu, kuhu jäi kuni III diviisi likvideerimiseni 1. jaan. 1921. a., mil määrati Tartu II diviisi ülemaks. 1. detsembril 1924. a., olles Tallinnas komandeerimisel, võttis aktiivselt osa enamlaste mässukatse mahasurumisest ja sellele järgnenud kaitseliidu reorganiseerimisest Lõuna-Eestis. Käis 1925. a. Riigivanema saatjaskonnas Lätis. II diviisi juhtis kindral E. Pödder kuni 1. novembrini 1926. a., mil ta määrati Sõjapäevakogu alaliseks liikmeks ja ühtlasi ka asjadevalitsejaks, millisel kohal oli surmani.

Oma otsese ametitöö kõrval on kindral E. Pödder aktiivselt osa võtnud paljude komisjonide, asutiste ja organisatsioonide tööst ja tegevusest. Oli 30. juunist 1921. a. kuni 7. märtsini 1924. a. Lätimaa enamlastest ja landesväärast vabastamisel Eestile tekitatud kulude kindlaksmääramise komisjoni esimeheks; 2. septembrist 1924. a. alates oli väeosade vanuse kindlaksmääramise ja lippude komisjoni liikmeks, kaitsvägede staabi ohvitseridekogu esimeheks, kaitseliidu vanematekogu liikmeks ja mujal. Eriti palju tänuväärset tööd on ta teinud kaitseliidus, kelle mured ja rõõmud on tal alati olnud lähedal. Kindral E. Pödder oli üks Vabaduseristi Vendade organiseerimise mõtte algatajaid ja organiseerijaid. Tähtsat

osa on kindral E. Põdder etendanud samuti ka vabadusesõjalaste koondamises ja tegevuskava ning sihtjoonte kindlaksmääramisel. Oli E. Vabadusesõjalaste Liidu (Keskliidu esimeheks 1928.—1931. a. kevadeni, mil ise sellelt kohalt tagasi astus, et põhjust võtta sihilikkudeks etteheideteks. Tema algatusel ja kaasabil kutsuti ellu EVL-d maa-kondades ja loodi EV Keskliit, millega vabadusesõjalaste organisatsioon muutus üleriiklikuks.

Teenete eest vene sõjaväes on kindral E. Põdderile annetatud kõik aumärgid kuni

Püha Vladimiri 4. j. (k. a.) aumärgini mõõkade ja lindiga.

Vabadusesõjas osutatud teenete eest on kindral E. Põdderile annetatud I liigi 1. järgu Vabaduse Rist ja autasutalu. Välisriikide aumärkidest on kindral E. Põdderil Läti Karutapjate ordu III ja II järgu aumärgid, Soome Valge Roosi I kl. komendöririst ja Poola sõjarist. Peale selle on kindral E. Põdder valitud paljude organisatsioonide auliikmeks. Oli Eesti Vabadusesõjalaste Liidu ainsamaks auliikmeks.

Kindral E. Põdderi viimne teekond.

Kuivõrt armastatud ja lugupeetud oli kindral E. Põdder meie laiemates rahvakihitides, ilmnes kõige selgemini tema matmisel 27. juunil, mis kujunes rahva osavõtult üheks suuremaks senini korraldatud matmisetalitusest. Kogu maa oli vapustatud tema surmateatest ja sügavas leinas asetamatust kaotusest. Need olid hingepõhjast tulevad leinatund, millega kaitsevägi, kaitseliit, vabadusesõjalased ja teised kodanikud saatsid oma tunnustatud ja armastuseväärset juhti.

Kindral E. Põdderi põrm kanti ta surmapäeval, 24. juunil, sõjaväeliste auavaldustega ja rohkearvulise leinajate hulga saatel Kaitseväe keskhaiplast Ohvitseride Keskkogu saali, kus teda ohvitseride auvalvest ja lilledemerest ümbritsetuna käisid viimast korda jumalaga jätmas tuhanded kodanikud.

Matmise tseremonii algas 27. juunil kell 17 Ohvitseride Keskkogus, kuhu selleks ajaks kogunesid lahkunud kindrali lesk, isa, Kaitseminister hra A. Kerem, meie generaliteet, kaitseväe ja kaitseliidu üksuste esindused, Läti armee esindajad kindral Klawinš ja kapten Viiksne, Soome kaitseväe esindaja kapten Savonen, Poola kaitseväe esindaja kapten Kwiecinski, Poola kütide liidu esindaja kol. Rusin j. t. paljude organisatsioonide esindused, Vabadusesõja veteraane j. t.

Vaimuliku ärasaatmise talituse pidas õp. F. Stokholm. Puusärgi kannavad keskkogu ruumest välja kindralid. Vana sõjaveteraani põrm asetatakse lafetile, mis kaunistatud rohelisega ja mille ette rakendatud 6 hobust. Protsessioon hakkab liikuma Kaarli kirikusse mööda Viru tänavat, Vene

turgu, Estonia puisteed, Vabadusepuisteed ja platsi, Kaarli tänavat. Kõige eeskantakse arvukat kogu aumärke ja 52 pärga. Raekoja platsile ja Viru tänavale on rivistatud kaitseväe osad ja Vabadusesõjalased sõjaväelises rivis, kaitseliidu Tallinna maaleva oli rivistatud Vabaduseplatsile ja Kaarli tänavale, kust hiljem ühineti leinarongiga. Viimase sõjaväelise auavaldusena saatis leinarongi kol. Vende juhatusel üks rügement jalaväge, suurtükiväe, ratsaväe ja mereväe osad.

Kaarli kirikusse võidi ruumipuudusel leinajaid sisse lasta ainult eripääsmetega. Kella 18 ilmusid sinna Riigivanem J. Teemant, Riigikogu esimees K. Einbund, valitsuse liikmed, diplomaatilise korpuse esindajaid, terve rida tuntud politika ja seltskonnategelasi.

Matusekõne pidas õp. F. Stokholm; tuletades meelde kindral E. Põdderi elulugu ja ta suuri teeneid; palvetas õp. J. Treumann Tartust.

Pärast A. Arder'i ja Kaarli koguduse koori laulmist kõneles Riigivanem J. Teemant liigutatult: „Vara varisenud maamulda omas paremas meheas, olid meie parim kodanik. Sinu hinges leidsid vastukaja kõik meie Vabadusevõitluse tungid ja tormid, rõõmud ja mured. Sa oled üks eesti iseseisva elu loojaist. Kes asendab sind sinu kohal? Meie südant täidab usk ja lootus, et sinu eeskuju, mida annud sinu kõlbliselt suur isik, sinu isamaa-armastus ja kangelaslik meel, on suutnud luua järelkäijaid. Tänutäheks ja armastusemärgiks asetan pärga vabariigi valitsuse nimel sinu kalmule.“

Ülal paremalt: Riigivanem, Kaitseminister, Riigikogu esimees kindral E. Põdder'i kirstupanemisel Keskkogus. — Kindral E. Põdder'i põrm kantakse välja Keskkogust. — All vasakult: Läti vabariigi armee ja Karutapjate ordu esindaja kindral R. Klawinš ja 5. Võnnu rügemendi esindaja kapten A. Viksne saatmas kindral E. Põdder'i põrmu viimsel teekonnal. — Matuserong teel kirikusse.

Riigikogu esimees K. Einbund:

„Riigi põhjendajale ja suurele väejuhile toon pärja Riigikogu poolt. Oleme kaotanud mehe, kes on teinud ajalugu. Olgu see viimane mänk tänutäheks ja austuseks sinu puusärgil.“

Kaitseminister A. Kerem tuleb lahkunut meelde kui kaitseväge silmapaistvamat juhti: „Sa olid Eesti kaitseväge organiseerija ja juht, landesväeri purustaja, ka 1. detsembri mässukatse mahasurumisele tõi sind saatus. Aastaid on sulle vähe antud, töötagajärgi aga palju. Kui jaanipäeva hommikul saabus sinu surmateade, siis oli see kaitsevägele raske kuulda, kuigi kaitsevägi ammu teadis sinu surmaheitlust ja et lahkumine on paratamatu, kuid kaitsevägi ei tahtnud kuulda nii kurba sõnumit.“

Läti kaitsevägi oli austanud kindr. Põdderi matuseid eridelegatsiooni saatmisega, kuhu kuulusid: Läti armee ja Karutapjate ordu esindajana kindral R. Klawinš ja 5. Võnnu rügemendi poolt kapten A. Viksne.

Kindral Klawinš, asetab pärja, tähendades:

„Mul on au tuua kadunud kangelasele kindral Põdderile tervitusi ja jumalagajattu Läti kaitseväge ja Karutapjate ordu nõukogu poolt. Meie kaitsevägi, meie rahvas, meie maa kurvastab sügavasti kadunu surma puhul, sest ühes teiega, meie head naabrid ja sõbrad, oleme kaotanud ühe esimestest ja vapramatest Vabadusevõitluse juhtidest ja riigi iseseisvuse vahimehe. Kindral Põdderi poolt juhitud kaitseväge osad vabastasid esimestena Põhja-Latvia maaalad punasest terrorist. Kindral Põdderi juhatusel organiseeriti esimesed Põhja-Läti väeosad ja kindral Põdderi poolt juhitud Eesti ja Läti kaitsevägi purustas juuni lahingutes Võnnu juures meie ajaloolise vaenlase. Neid kindral Põdderi teeneid on vääriliselt hinnanud Karutapjate ordu nõukogu. Meie kaitsevägi nüüd ja tulevikus imetleb, õppides ajalugu, kindral Põdderi andekust vägede juhtimisel, aga läti rahvale jäävad igavesti meelde tema teened 22. juuni lahingutes. Elagu igavesti kindral Põdderi kuulsus ja olgu rahu tema põrmule.“

Järgnesid järelehüüded Soome kaitseväge, Poola kaitseväge ja küttideliidu esindajalt, mis tõlgiti eesti keelde. Vabariigi ohvitserkonna nimel ja isikliku sõbrana kõneles

soojalt ja liigutatult kindral A. Tõnisson, Kindral J. Roska toonitas kindral Põdderi teeneid kaitseliidu organiseerijana. Õp. Treumann märkis ära, et Tartu linna ja kindral Põdderi vahel on alati valitsenud kõige soojemad sidemed. Ka Tartust lah- kununa jäi ta ikkagi Tartu kindraliks.

Kirikust liikus pikk leinarong Kent- manni ja Liivalaia tänavate kaudu kaitseväge kalmistule Juhkentalis, kuhu jõuti kell 20.45. Kõik tänavad, mida läbib leinarong, olid tihedalt täidetud leinavate rahvahulkadega. Õhus tiirlesid kogu aeg kolm lennukit.

Puusärgi haudalaskmisel kajasid kolme- kordselt paugud püssidest ja kahuritest. Matmise protseduur algas koraaliga, õp. Stockholm luges jumalagajätu sõnad ja pal- vetas põhimotiivil: „Isa, anna edaspidi sar- naseid poegi meie rahvale.“ Kõlas orkestrilt

ja koorilt kurblik „Tähtede taga kord koi- dab sul taevas“ ja asuti haa kinniajami- sele. Kerkis kalmuküngas, nähtav märk kohast, kus viimse puhkepaiga leidnud Eesti Vabadusevõitluse suuremaid kujusid. Hilise aja tõttu jäävad pargade panekul ära pikemad järelehüüded, piirduakse vaid pargade asetamisega ja nimetamisega, kel- lelt parg asetatakse. Kaitseväge staabi nimel teatab kindral J. Tõrvand, et pärja asemel on Kv. staap annetanud mälestus- märgi püstitamiseks teatud summa. Sama teatab kol. A. Simon ka reservsõjaväelaste nimeil.

Värske kalmuküngas upub lilledesse. Kajavad viimased koraalilühelid „Nüüd hin- gan vaipse õhtu vilus.“ Veel viimased vaiksed palvetused ja kummardused ning vaikselt lahkuvad leinajad.

Vaatlusi ja mõtteid meie tagavaraväelaste kordamisõppustel.

A. Traksmann.

Meie tagavaraväelaste kordamisõppused iga aastaga on kujunemas intensiivsemaks.

See on loomulik ja arusaadav. Mida kaugemale tegelikust sõjapraktikast, seda rohkem jõupingutust on tarvis, et riigikait- sest osavõtvaid jõude hoida kõlblikena oma ülesannete täitmiseks.

„Praegusaja sõjaväe ettevalmistuse sala- dus peitub reservväe väljaõppes. Aktiivväe suhteline tähtsus mob. korral „relvastatud rahvas“ on vähenenud. Ta funktsioneerib veel peamiselt väljaõppe organina ja piirikatte kaadrina, kuid ta on juba kujunenud liiga nõrgaks, et moodustada kül- lalt tugevat raamistikku määratule reserv- väele. Kõige selle tõttu reservvägi on juba kujunemas väeks omaette. Mobiliseeritud väeosa väärtuse määrajaks pole mitte enam ta aktiiv- vaid reservjuht- kond — viimase väljaõpe ja liituvus oma- vahel.“

Neid mõtteid märgib meieaja tähelepane- likumaid vaatlejaid sõjapolitilistes küsimus- tes, prantsuse endine kindralstaabi ülem kindral Debency.*) Need mõtted on õiged mitte ainult Prantsusmaa kohta, vaid iga

riigi kohta, kes omab väikesearvulise aktiiv- sõjaväe, kuid sõja esimestel päevadel on sunnitud panema välja maksimum jõude rel- vastatud rahva näol. — Igaüks, kel on või- malus olnud lähemalt tähele panna meie mo- biliseeritud rügementi, on kahtlemata olnud haaratud tundest, millise väikese osa selles organisatsioonis moodustab aktiivvägi ning kuidas ta otsekui „ära kaob“ määratusse re- servväe massi.

Seda rohkem on põhjust kõik teha sel- leks, et see reservvägi ei satuks tulde tõesti mitte toore, kokkuliitumata massina, millena ta kasu riigikaitse seisukohalt on tõesti mi- nimaalne.

Põhimõtted, millele on rajatud meie taga- varaväelaste kordamisõppused, on üldiselt teada kõigile. Olgu nad siinkohal siiski veel kord meelde tuletatud.

1. Õppusi korraldada mitte a a s t a k ä i- k u d e, vaid väeosade kaupa.

2. Õppusteks miinimum aega, kuid m a k s i m u m intensiivsust, milleks töö teostada väga täpsalt koostatud kavade ja küllalise õppejõudude kaasabil.

3. Õppus alata ohvitseridega, jatkata ohvitseridega ja allohvitseridega ning lõpe-

*) Général Debency „Sur la Sécurité Militaire de la France“, Payot Paris.

tada harjutustega, kus reservjuhtkond on õpetamas ja juhtimas seda üksust, mida tal tuleb tegelikult juhtida lahingus.

Õppuse üldine vältus — paar nädalat, kümnetunnilise tööajaga iga päev.

Neil põhimõtetel oleme reservväelaste kordamisõppusi korraldamas juba kolmandat aastat.

Millised on olnud selle töö tulemused?

*

Õppused ohvitseridega. Nagu alati: väeosa väljaõpe on kõigepealt ta ohvitserkonna väljaõpe. Seda nii aktiiv kui reservväes. Meie reservohvitserkond on oma sõjaliselt ettevalmistuselt juba kujunenud võrdlemisi ühtlaseks. Rõhukas enamik selle moodustavad meie sõjakooli aspirantide kursuse lõpetanud noored haritlased. Teatav protsent on veel endisi Maa-ilmastõja ja Vabadusõja veteraane. Kuid nende arv kahaneb iga aastaga. Võrdlemisi väikene protsent väeosa koosseisu kuulub vast reservohvitserkonnast võtab osa kaitseliidu tööst. Sellest on kahju. Sest tegelik töö kaitseliidus on parim kool reservis olevale noorele juhile oma teadmiste ja oskuste täiendamiseks.

Õppused ohvitseridega jagunesid kaheksaoleval aastal kahte perioodi:

- esimene periood — individuaalharjutused juhtimise alal, kaardil ja maastikul, ühes mob. töödega;
- teine periood — tegelikud juhtimise harjutused üksustega.

Esimene perioodi õppetöö algas eeskirjade katsetega, mida toimetati gruppide kaupa 5e tunni jooksul. Teatavasti reservohvitseridele on antud välja vajalikud eeskirjad. Oli tarvilik jõuda selgusele, kui võrra nad on suutnud nendega tutvuneda ja neist aru saada. Katsete tulemused olid võrdlemisi mitmekesised. Üldiselt eeskirju on loetud, üldised ained neist on olemas, kuigi täpsad teadmised ja täiesti selge arusaamine veel puudub. Katseid tulevikuski tuleb jätkata, mis kohustab ohvitseri iseseisvale tööle kodus.

Juhtimisharjutused teostusid järgmises korras:

- sissejuhatavad ettekanded auditooriumis;
- näitlikkude ülesannete lahendamine kaardil ja maastikul gruppide kaupa;
- iseseisvate ülesannete lahendamine maastikul.

Olukorrad ülesanneteks olid loodud võimalikult lihtsad, maastik ülesannete täitmiseks valitud ülevaatlik ja selge.

Ei ole hõlbus reservväelast, kes sageli 6—7 aastat ei ole teinud tegemist sõjaliste küsimustega, viia korraga sellesse õhkkonda, kus tal tuleb teotseda juhina. Üksikud erandid välja arvatud, ta ilmub õppustele veel tsivilistina, eraisikuna. Kõik, mis puutub sõjandusse, on talle võõras ja udune — terminoloogia, kaart, maastik ja abinõud, mis antakse ta käsutusse. Mitmed neist on tulnud koguni töödelt — maalt või linnast, seega isegi mitte küllalt värsketena vaimliselt. Järelikult, juba nende tähelepanu köita sõjaliste küsimustega, rühma ja kompani tegevusega pealetungil ja kaitse — on ülesanne, mis võib ebaõnnestuda, kui ta pole ettevalmistatud küllalt tõsiselt. Tähelepanu peab äratama sissejuhatav loeng, andes ühtlasi algandmed eelseisvaks tööks.

Kui sissejuhatav loeng on küllalt energiline ja hoogne, väga hästi illustreeritud skeemidega, siis — tagajärjed kahtlemata ei jää tulemata. Väga hea on, kui juba sissejuhataval loengul tegevus pealetungil ja kaitse arutatakse läbi mitte üldteoreetilise mõistena, vaid konkreetse ülesandena, kus juures õpilastele antakse kohe kätte kõik tarvilised käsud ja korraldused; suurelt skeemilt nad joonistavad ise maha nõuetavad leppemärgid. Kuigi juhtimisel ei ole mõeldav šabloon, ometi mõned valmis redigeeritud kompani ja rühma käsud hõlbustavad reservjuhtidele tunduvalt korralduste andmist iseseisvate ülesannete täitmisel. Harilik nähe on see, et töö indu ja tahtmist on ju palju, sageli isegi väga palju, kuid seda vähem on oskust asuda töö juurde: kasutada kaarti, hinnata olukorda, teha korraldusi. Esimene periood, kus töötatakse väikestes gruppides, seega enam-vähem individuaalselt, peab andma vähemalt algoskuse tööks, tuletades uuesti meelde seda, mida on õpitud aastaid tagasi.

Näitliku ülesande lahendamisel on töö omaette juba olukorra kandmine kaardile: vastane, omajõud, piirjooned j.n.e. Töö osutus kõige edukamaks siis, kui ülesanne oli kirjalikult antud välja igale õpilasele ühes kaardiga. Igas grupis grupilises pikkamööda ette olukorra ning grupi abi juhatusel kanti sealt vajalikud andmed kaardile. Vastavad leppemärgid olid joonistatud tahvlile. Lastes teha õpilastel kohe alul seda tööd iseseisvalt, võis tagajärgedena näha pilti, et seal, kus pidi olema vastane, oli joonistatud mõni piirjoon, või midagi sarnast.

Kui loeng ja näitlik ülesanne on korraldatud nii, et iga reservjuht sealt lei-

Pilte tagavaraväelaste kordamisõppustest Kuperjanovi ja 10. üksikus jalaväepataljonis.

duvaist õpistest on täiel määral aru saanud ja nad ära kasutanud, siis iseseisva ülesande lahendamine ei tee enam raskusi, eriti kui maastik ja olukord seal mitte väga tunduvalt ei erine näitliku ülesande omast.

Rühma- ja kompaniülema tegevus taktikalise juhtimise alal on iseendast ju väga lihtis. Ometi nõuab see tegevus terve rea päris kindlaid ja täpsalt väljakujunenud oskusi, milledega juht ise siis allohvitseride, kui sõdurite ees satub päris abitusse seisukorda. Tähtsamad neist oskustest on: komandosõnade ja rivikordade täppis ja kindel tundmine, relvade tundmine, maastiku ja kaardi tundmine, oskus otsustada ja anda käsk igas olukorras. Õppuste esimese perioodi lõpueesmärgiks ongi reservohvitseridele niivõrra ette valmistada, et nad suudaksid omandada ja uuesti meelde tuletada ülaltoodud vajalikud oskused. Vastasel korral ei oleks õigustatud rühma ja kompani nende kätte andmine teisel perioodil.

Õppused allohvitseridega. Allohvitseri ülesanded juhtimisel on siiski tunduvalt lihtsamad ohvitseri omast. Meie reservallohvitseri kaader oma rõhuvas ena-

mikus on tulnud allohvitseride koolist ja õppekompanitest, — seega 8kuise ettevalmistusega ja 4kuise juhtimise praktikaga väeosadega. Meie õppeüksuste traditsiooniks on kujunenud tugev lahing- ja rividril ühes terve, teadliku distsipliiniga. See traditsioon tundub esimesest päevast ka meie reservallohvitserkonnas. Ta on tugev ja terve element, meie mobiliseeritud rühmade ja kompanites, tüse, elurõõmus ja distsiplineeritud. Kohe esimesest päevast ta tunneb end väeosas sõjaväelasena. Sageli rohkem kui ohvitser. Mõned tunnid rivis ja lahingudrilli, paar laskeharjutust ja — allohvitser asub juhtima oma jagu. Alul nagu veidi kohmetu — ei julge käskelda, korraldada — siis kiiresti tulevad meelde õppekompanis omandatud kogemused ning lühikese ajaga, oma lihtsate ülesannete piirides, ta töötab juba päris vastuvõetavalt. Üldiselt, saab hõlpsa mini hakkama oma tööga kui ohvitser oma ülesannetega. Viimane asjaolu väärrib allakriipsutamist; ta pole mitte ainult minu isiklik arvamus, vaid paljude juhtide tähelepanu tulemus pikema aja jooksul.

Reserv=allohvitserkond võttis täiel määral osa ka kõigist mob. töödest, igauks teemale ettenähtud kohal. Ka siin varustuse jagajana, relvade korraldajana j.n.e. ta esines asjalikult, tõsiselt ja distsiplineeritult.

*

Õppused sõduritega. Meie reservsõdurkond tõi kodunt õppustele kaasa palju head tahtmist, tähelepanu, hoolt ja soliidset tüsedust, mis on iseloomustav juba aastates edasijõudnud inimestele. Olgu maalt või linnast, tööline, talupoeg, õpetaja, advokaat või ajakirjanik — kõik nad tulid ning heitnud kõrvale oma erariided, pambud, kotid ja kastikesed, sõjaväelastena liitusid mõnetunnilise õppuse järele ühtlaseks organiseeritud massiks, mida vähemalt koondrivi harjutustel võis juba hõlpsasti käsitleda üks tahe. Kriipsutan alla — koondrivi harjutustel — sest lahinguharjutustel maastikul selgus siiski, et see mass, mitte omades kindlaid reflekse tegevuseks ning sattudes hasarti oma ülesannetest, läks hõlpsasti ära juhi, vähemalt meie reservjuhi käest.

Meil on kujunenud armsaks traditsiooniks, et reserväe sõdurite mass kordamiseõppustel esineb sama korralikult ja kohusetruult kui ajateenijad. Ei mingeid arusamatusi, suuremaid distsipliini ja käsutäitmise vastu eksimusi, nagu seda teame koguni mõne vanema riigi kordamisõppustelt. Ka see asjaolu väärrib allakriipsutamist, sest ta annab tunnistust nii meie rahva laialiste kihtide korratundest kui meie kaitsevää distsipliini elujõulisusest.

Õppused sõduritega koosnesid rivi ja lahingudrilli harjutustest nii gaasitorbikuis kui ilma nendeta, laskeharjutustest ning lõpuks, rännakust ja kahepoolsetest taktikalistest õppustest rügemendi ja pataljonide koosseisus.

Paar sõna neist viimastest õppustest.

*

Kavas oli ette nähtud vedu raudteel ja vähemalt üks harilik rännak ühes pealetungi ja kaitselahingu läbiviimisega, osalt päeval, osalt öösi. See teostati täiel määral mõlemas diviisis. Õppus viidi läbi kahepoolse harjutusena, mis tõstis huvi vastu ja elevust osavõtjais. Peab küll tähendada, et eriti noorema juhi — jao ja rühmaülema — õpetamise seisukohalt, meie kordamisõppused peaksid sisaldama rohkem harjutusi maastikul rühmaga ja kompaniga.

Olemasolevaist harjutusist jätkub enam-

vähem sõduri õpetamiseks, kuid jao ja rühmaülemaõpetamiseks ning koguni meie noorte kompanijuhtidega peaks võtma läbi põhjalikuma harjutuskursuse enne, kui minna üle harjutustele pataljoni koosseisus. Kahjuks ei võimalda seda liig lühike kordamisõppuste aeg. On tõsiasi, et eriti noorem juht saab tõelise praktika juhtimises peamiselt alles siis, kui ta teotseb tegeliku jaoga, rühmaga või kompaniga maastikul. Individuaalsed taktikalised harjutused meeskonnata on tarvilikud, kuid kaugeltki mitte küllaldaselt just noorematele juhtidele. Tegelik olukord üksikuis pataljonides on kujunenud paratamatult selliseks, et ka meie noored kaadriohvitserid ja kaadriallohvitserid saavad väga vähe praktikat tõelise rühma ja kompani juhtimises lahinguolukorras. Tagajärg: nad tunnevad end mitte küllalt kodus eriti reservväelastest koosnevatest üksuste juhtimiseks, kus oma tahte maksmapanemine osatub raskemaks kui ajateenijate hulgas. Veel vähem kogemusi rühma tegeliku juhtimises on muidugi reservohvitseril, kelle tegelik juhtimise praktika juba tegevvaes on olnud minimaalne. Kõik see annab end väga tõsiselt tunda lahinguharjutuste läbiviimisel. Saadakse veel hakkama oma tööga kaitse selahingus, eriti ettekavatsetud kaitse organiseerimisel, kus on küllalt aega mõtlemiseks, kaalumiseks ja arutamiseks. Muidugi otsus siingi valmib pikaldaselt, suure pingutusega, sageli kõheldes ja kaheldes, sest silm ei ole harjunud mõõtma maastikku ja hindama ta omadusi ühe pilguga ning puudub oskus ja harjumus lühidate, selgete korralduste tegemiseks. Kuid päris raskused tekivad pealetungilahingus, kus kõik liigub, vaheldub ja muutub väga lühikese ajaga: igalt künkalt uus lahinguväli, igal peatusel uusi üllatusi vastaselt, mis nõuab uusi otsuseid ja korraldusi juhilt. Juba liikumine lähenemiskorras „ei klapi“; luure korraldamine ja teostamine, julgestamine, side ja vaatluse organiseerimine lonkab siin järjekindlalt. Teated vastasest ei saabu või neid ei osata kasutada. Kõige rohkem raskusi aga tekitab mobiliseeritud üksuste juhtimine kallaletungil ja lähedamas võitluses vastasega. Peamiseks puuduseks näib olevat asjaolu, et meeskond siin, sattudes hasarti vastase nägemisel, libiseb ära kogemata juhtide käest. Võib olla, et seda ei juhtuks tõelisel lahinguväljal, kus vingub kuul ja langevad sõbrad su kõrval. Kuid meie teame 1914. a. kogemustist kõigis sõjavägedes, et ka seal sageli teotseti äärmise ettevaatama-

tusega ja hoolimatusega, eriti mis puutub maastiku kasutamisse, moondamisse, tule juhtimisse ja labidamisse kasutamisse lahingus. Tagajärg muidugi oli kohutavad kaotused nii juhtides kui sõdureis.

Meile sellised asjatud kaotused võivad kujuneda katastroofiliseks juba sõja esimestel päevadel. Need kaotused aga on paratamatud, kui meie reservjuht ja sõdur ei harju juba rahuaja õppustel:

- tähelepanelikult kasutama maastikku;
- end ja oma tegevust piinlikult moonutama;
- andma ainult tabavat tuld vastase pihta;
- igal võimalikul juhul kasutama labidat ka pealetungil.

Väraska õppeväljal olin 20. 06. varahommikul järgmise huvitava nähte tahtmatuks tunnistajaks.

Tegevus areneb Lipumäe ümbruses.

Ühel pool — sügava oru kaldal — on asunud kaitsele diviisi õppepataljon. Meeskond on end hästi sisse kaevanud ja piinlikult moonandanud nii maapealse kui õhust vaatluse eest. Eest vastupanupositsioonile lähenedes ei märka silm tõesti mitte midagi.

Teiselt poolt orgu läheneb reservväelaste pataljon. Alanud tegevust hommikul varanad on sooritanud 5—6 km rännaku, siis liikunud lähenemiskorras ning umbes kella 0600—0700 paiku astunud tulevahetusse vastasega. Niipea, kui kostavad esimesed paugud ja esijärgu kompanid hargnevad lahingukorda, tekib üldine elevus. „Näe, vastane, anna kurradile!“ hõisatakse läbisegi. „Juba taganeb — näe jookseb!“ — „Poisid edasi!“ suudab veel ainult hüüda rühmül ning oma rühma ees litsub edasi — otse üle suure lagendiku ja hiljem üle kõrgendiku harja — järele paarilekolmele vastase piilurile, kes olid saadetud teisele poole orgu. Unustatakse igasugu tuletoetus, ettevaatus; kellelegi ei tule mõttessegi, et ainsa valanguga kusagilt kuulipildujast võib panna jäädavalt magama kogu selle jooksva karja korraga. Edasilitsumise tuhin on nii suur, et tormatakse soisest orust otse läbi, teisest kaldast üles ning — oldakse äärmiselt üllatatud, kui siin korraga aukudest kargavad välja mehed, kes vangistavad rühma viimse mehe ni. Muidugi oli õpis sellest õnnetusest äärmiselt õpetlik kogu pataljoni juhtkonnale, nagu hiljem selgus õppuse aru-
tusel.

Major William Ewen Shipp,
uus P. A. Ühendriikide sõjaväe esindaja
Balti riikides.

Major W. E. Shipp on sündinud 1894. a. Winston-Salemis, Põhja-Karoliinas. Ta on lõpetanud 1916. a. West-Point'i sõjakooli, 1924. a. täienduskursuse ja ratsakooli ning 1925. a. komanderi ja kindralstaabi kooli. Kindralstaabi nimekirjas. Nooremleitnandiks ülenatud 1916. a., leitnandiks — 1916. a., rittmeistriks 1917. a. ja majoriks 1926. a.

Teeninud 12., 13. ja 14. ratsarügemendis, Ameerika okupatsiooniarmees Saksamaal, Ameerika baasis Antwerpenis 1 aasta ja Prantsusmaal 1920.—21. a. Seejärgi olnud sõjakooli kursuse ohvitseriks Ühendriiges ja sv esindaja abiks Ameerika saatkonna juures Itaalias 1927. a. veebruarist kuni 1930. a. detsembrini. Pärast seda teeninud 13. ratsarügemendis kuni määramiseni praegusele ametikohale.

Väraska laager kahtlemata on ideaalseim koht ka tagavaraväelaste kordamisõppusteks. Siin on õhku, päikest ja vett ning, mis peaasi huvitavat maastikku külluses, et liikuda ja manövreerida. Diviisi ja rügemendi juhatus oli teinud kõik võimaliku, et

tagada kokkutulnud kodanikele head elamisvõimalused, maitsva toidu ja korraliku, mõnusa puhkuse ning sellega ühtlasi kõigile osavõtjatele parima tuju ja meeleolu töös. Tööd ennast näis olevat mõõdetud parajal määral — ülepingutust ei pannud tähele kusagil. „Ilus puhkus keset vaimlist pingutust,“ nii kuulsin iseloomustavat kordamisõppusi meie tuntud kirjanikku J. Semperit.

Kui õppuste viimasel päeval, pärast öist pealetungi, rügement kogunes Väraska traditsioonilisele platsile, kus tehti teatavaks ülendused auastmeis, võis diviisiülema oma kõnes heal meelel alla kriipsutada, et „kogu rügement on täiel määral täitnud oma kohut kodumaa vastu, see on suurim kiitus, mida võib väljendada juht teenistuse nimel“.

*

Võttes üldiselt kokku tagavaraväelaste kordamisõppuste tulemusi, võib nendega jääda rahule täiel määral. Tagavaraväelaste kordamisõppuste organiseerimisel ja teostamisel meie kaitseväge keskjuhatus, diviisid ja väeosad viimaseil aastail on teinud ära hoolsa töö, püüdes anda parima, mida suudame antud olukorras. See töö ilmselt on kannud head vilja.

Võime konstateerida, et allohvitseri ja sõduri ettevalmistuse seisukohalt praegune kordamisõppuste tempo on osutunud täiesti küllaldaseks. Kuid mis puutub ohvitseri, siis nende õppusi juba lähemas tulevikus peaksime muutma veelgi intensiivsemaks, kui tahame, et meie noor ohvitserikond esimesest mob. päevast kujuneks tõesti korraldus- ja teovõimeliseks

juhtkonnaks. Kuidas seda võrdlemisi keerukat küsimust kõige otstarbekohasemalt lahendada, selle kohta vastuse leidmine ei kuulu käesoleva artikli ülesannete hulka. Kuid reservohvitseridele endile, tahaksin küll südamele panna järgmised soovivadused, mis aitavad tugevasti kaasa selle probleemi lahendamisele:

- õppige kodus võimalikult põhjalikult tundma meie sõjakirjandust, eriti eeskirju. Ärge unustage tellimast ja lugemast ka meie perioodilist sõjakirjandust, kus kajastub kõige paremini meie kaitseväge ja riigikaitse ideeline areng;
- looge võimalikult tihe kontakt nende väeosadega, kuhu kuulute; püüdke võtta osa võimalikult sagedamini väeosades korraldatavaist õppustest ja harjutustest;
- võtke osa kaitseliidu tööst; teie vajate kaitseliitu, et end harjutada riviüksuste juhtimises, kaitseliit võtab heal meelel vastu teie kaastöö, järelikult on kõik eeldused heaks koostööks;
- kasutage kõik seaduses antud võimalused, et reservis olles saada ülendust auastmes ning seega jõuda edasi teenistuses koos teie sõpradega aktiivteenistuses. Kui esimesed katsed ülenduse saamiseks tunduvad raskestena, siis seda püsivam peab olema tahe kaasa teha kõik vajalikud õppused, mis hõlbustavad katsetele ettevalmistamist.

Kaitseväge näeb teid kõiki heal meelel neil õppustel ja harjutustel oma ridades!

Boris Šeremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaale a. 1703.

H. Sepp.

I.

Aasta 1702 oli olnud Liivimaale raske; kindralmajor Volmar Anton von Schlippenbachi juhatusel olev väikesearvuline Liivimaa välivägi oli Hummuli juures 18/19. juulil*) saanud täiesti lüüa. Lõppeks õnnestus

Schlippenbachil siiski mõnevõrra reorganiseerida järelejäänud väeosi Pärnus. Kuid Eesti- ja Liivimaa idapiirist kaugel asetsev Pärnu polnud küllalt soodus tugipunkt vaenlaste järelevälveks, samuti ka selleks, et pidurdada venelaste poolt Eestimaa ja Liivimaale rüüsteks saadetud kiirelt liikuvaid ratsaväeosasid. Selleks tuli valida peaaegu korteriks vaenulisele tegevusele mingisugune lähedam punkt. Säärasena valis Schlippen-

*) Rootsis võeti 1700 29. veebr. ära ja lähendati seega Rootsi kalendrit ühe päeva võrra uuele kalendriale.

bach välja maa keskel asetseva Viljandi, kuhu peastaap siirdus Pärnust juba 1702. a. sügisel, kuna Viljandil oli võrreldes Pärnuga hoopis soodsam teedevõrk sidemiseks Riia, Narva, Tartu ja Tallinnaga. Sõjaväe peajõud paigutati laagrisse Viljandi piirkonda neile määratud paikadesse. Schlippenbachi enese nimeline ratsarügement jäi esialgu Pärnu. Ratsaväest tuli detacheerida üsna suuri väeosasid mitmesuguste paikade kaitseks. 300 meest Turu lääni ja Karjala ratsarügementidest saadeti Tartu garnisoni täienduseks. 1703. a. alul asus ooberstleitnant Heinrich Johan Schaufman Turu lääni ratsarügemendi järelejäeva osaga idapoolse piiri läheduses sidemiseks Narvaga. Neist lääne pool, Rakveres, asetsesid ooberstleitnant Bengt Fabian Zöge juhatusel Karjala maadragunid. Siin oli ka järelejääv osa Karjala ratsarügemendist ooberst Hermann Johann v. Burghauseni juhatusel. Tema ja Schaufmani vahel, 4 penikoormat lääne pool Narvast, seisid 1703. a. alul ooberst Otto Rehbinder Järvamaa maamiilitsa jalaväerügemendiga, mille Narva komandant kindralmajor Henning Rudolph Horn oli annud Schlippenbachi käsutusse. Pea tõmbus ta aga oma meestega Rakveresse, kusjuures osa tema meestest võeti Tallinna garnisoni täienduseks. Liivimaa kaitseks oli jätud ooberstleitnant Gustav Carl von Schreitenfeldti dragunite eskadron, (osa ooberst Gustav Ernst d'Albedyhl rügemendist), ooberstleitnant Heinrich Gustav von Buddenbrocki ja major Magnus v. Brömseni hiljuti värbitud dragunite eskadron ja vendade Lipphardtide Liivimaa maamiilitsa pataljonid, mis olid kokku liidetud rügemendiks.¹⁾ Nagu eelmisest nägime oli Põhja-Eesti kaitse usaldatud Soomest, Eestimaalt ja Põhja- ja Kesk-Liivimaalt komplekteeritud meestele. Eelmisest selgus, et Põhja-Eestis olid asetatud kaitsepostid peamiselt Narva suunalt. Põhja-Eesti kaitse järeelvalve oli vajalikum, sest et tsaar oli Ingeri ida osas teinud tõelise vallutuse Pähkinalinna näol 1702. a. okt. ja oli kontsentreerinud Neeva jõe piirkonda suuremad väed.

Eesti ja Liivimaa kaitse oli 1703. a. raske ülesanne. Vene peaväed olid koondatud 1702/1703. a. talvel Pihkva ja Novgorodi piirkonda. Mitmed vene väeosad olid omandanud sõjategevusega 1701 ja 1702 teatud sõjalise harjumuse, kusjuures tagajärjekas teotsemine oli ka tõstnud Vene sõjaväeosade enesetunnet, mis varem oli puudunud ja mida olid kahandanud 1700. ja

1701. aastate sõjalised äpardused. Et Vene peajõud oli kontsentreeritud Eesti, Liivimaa, Ingeri ning Soome vastu, oli vajalik suurendada väliväge Eesti ja Liivimaal ja Soomes. Vajalik oli ka sõjategevuse juhtimise koordineerimine. Tõepoolest olid aga seni Soome vägede ülemjuhataja kindralmajor Abraham Cronhjort, Liivimaa vägede ülemjuhataja kindralmajor Schlippenbach ja Kuramaa — kuberner kindralmajor Carl Magnus Stuart teotsenud oma ette. Neist lahus teotsesid Laadoga ja Peipsilaevastiku ülemjuhataja aseadmiral Gideon Numers, Riia ja Tallinna kindralkubernerid Carl Gustav Frölich ja Axel Julius de la Gardie. Nende vahel teotsesid kubernerid, maaülemad ja asehaldurid. Kõigil neil olid iseseisvad vaated ja nõuded. Stuart aga pidas 1703. a. vajalikuks ühist sõjaplaani Rootsi Läänemere maade kaitsemiseks. Ta töötaski vabatahtlikult välja projekti ühiseks sõjategevuseks, vähemalt Eesti, Liivimaa ja Kuramaa jaoks. Tema arvates pidi siin suudetama moodustada 12.000 mehe suurune Liivimaa välivägi, kusjuures ka Riia, Tartu, Tallinna ja Pärnu oleks mehitatud jätkuvate garnisoni vägedega. Välivägi pidi koostuma vanadest ja hästi väljaõpetatud väeosadest. Selleks pidi väliväe jaoks võetama kõigest siinsetest jalaväerügementide meeskondadest pooled mehed, teine pool aga jätama kindlustesse, sinna ka hiljuti värbitud arvukas maamiilits, mis veel polnud kõlbulik väliõitluseks, vajades väljaõpet ja harjumist sõjaväelise distsipliiniga. Selle kava teostamine oli aga raske. Juba

¹⁾ Otto Sjögren. Karl XII och hans män. Ny rikt illustrerad upplaga. Stockholm 1925, lk. 369—370. Mainitud väeosade üle leiduvad lähemad andmed Rootsi uurijal C. O. Nordensvan'il („Svenska armens regementen 1700—1718 Karolinska Förbundets Årsbok 1920. Lund 1920,“ lk. 62 jj.). Turu ja Pori lääne ratsarügement oli osa võtnud Erastvere, Hummuli lahingust, osa mehi läks 1702 Tartu. Rügementi täiendati 1703. a. Karjala (Viiburi ja Savonlinna) ratsarügement võttis osa sõjategevusest Liivimaal, alates aastast 1700; 1702. a. oli selles rügemendis ainult 50 meest; täiendati 1703. ja 1704. a., 300 meest sellest rügemendist saatis Schlippenbach ooberstleitnant Lorentz Löscherni juhatusel 1703. a. suvel Narva. Otto Rehbinderi nimeline Järvamaa maamiilitsa rügement komplekteeriti 1701. a., kuulus hiljem Schlippenbachi väe hulka. G. C. v. Schreitenfeldti juhatusel olev eskadron oli osa G. E. d'Albedyhi värbitud ratsarügemendist, mis komplekteeritud 1700. a., kuna H. G. v. Buddenbrocki ja M. v. Brömseni juhatusel olev seisuste drag. eskadron komplekteeriti 1701. See väe osa kuulus 1702. a. Schlippenbachi väkke. Kuna vendade Lipphardtide maamiilitsa rügement koostus Lõuna-Liivimaalt komplekteeritud meestest.

selle üle kuningaga kirjavahetuse pidamine oli takistatud, sest enamik kuningale saadetud kirju hilistus, saabudes alles 8—10 nädala järgi, kusjuures suur osa neist läks üldse kaotsi. Stokholmis, kus sõjaasju lahendas kaitsekomisjon, puudus enamikul komisjoni liikmetel asjatundmine sõjast ja ei julgenud nad võtta enesele vastutust säärase ulatava plaani suhtes. Komisjoni tegevus piirdus sellega, et teatas sellest siinsete sõjavägede ülemjuhatajale Schlippenbachile, Eestimaa kindralkubernerile Axel Julis de la Gardiele ja Liivimaa kindralkubernerile Carl Gustav Frölichile.²⁾

Kuidas suhtuti Stuarti plaanisse Eestis ja Liivimaal?

Schlippenbach pooldas seda, nähes selles õiget abinõu seisukorra päästmiseks. Vastupidisel seisukohal olid aga Eestimaa ja Liivimaa kindralkubernerid, kes kartsid neile usaldatud kindluste pärast ja ei tahtnud ära anda väljaõppinud mehi. Kui juhuslikult enamik juhtivast personaalist viibis Riias, pidas see nõu ka Stuarti plaani üle. Osutus, et enamik koosolijatest oli Stuarti plaani vastu, leides, et vaenlase poolt ära laastatud Liivimaa ei suuda maamiilitsa meeste arvu tõsta. Seega luhtusid siis ka Schlippenbachi lootused.³⁾ Tuli jääda vana juurde. Maa kaitsmine oli muidugi seda raskem, et juba kolm aastat kestnud sõda oli Rootsi idapoolse Transbaltika ära väsitanud: Liivimaa oli enamikult laastatud, osalt ka Eestimaa ja Ingeri. Pealegi olid kõik mainitud Rootsi riigi osad palju kannatanud meeste andmise ja värbimise näol ning moonastamisega. Raskeid ohvreid oli ka Soome kandnud. Kuigi sõjalaastamine polnud siin veel teinud oma hävitavat laastamisetööd, oli seda enam seda Rootsi riigi oma väsitanud meeste ja moona andmine. Liivi- ja Eestimaa, Ingeri ja Soome kaitse lasus kahe väikesearvulise väliväe õlal. Schlippenbachi enese vägi koostus osalt hiljuti värbitud ja tulega harjumata, nii värbitud kui ka maamiilitsa, meestest. Mehed kui ka hobused olid halva toidu tõttu nõrgad ja distsipliin väeosades nõrk. Puudus usk tulevikku ja enese jõusse kaotatud lahingute (eriti just Hummuli) tagajärjel. Sama lugu oli Gronhjorti juhatusel oleva Soome sõjaväega. Ka sellel puudus moon ja varustus. Moona puudusel oli ta sunnitud mehi asetama laialipillutatult laagrisse, nii et nende kokkutõmbamine nõudis aega, mis oli seda raskem, et Gronhjort pidi piiri kaitsma 60—70 penikoorma pikkuselt. Arvuliselt ulatus Soome vägi ainult 3000 meheni,

peale selle kui ta osa meeskonnast oli andnud Narva, Neevalinna, Jamburgi, Kaprio ja Käkisalmi garnisonidesse.⁴⁾

Asjaolude nii olles tuli Schlippenbachil, nagu eelmistel aastatelgi, esijoonel hoolitseda selle eest, et tema väkke kuuluvaid väeühikuid täiendatakse, et võimalikult saada lisaks uusi väeühikuid, et mehed saaks korraliku varustuse, relvad ja moonad, ja korraliku väljaõppe.

Schlippenbachi väkke kuuluvad Soome ratsaväe ühikud olid tublisti kannatanud eelmiste aastate sõjategevuse tagajärjel, eriti suured kaotused olid olnud just Hummuli lahingus. Et Soome väeühikuid komplekteerida vajaliku koosseisudeni, tuli võtta Soomes lisamehi, mis aga oli seotud väga suurte raskustega. Soome oli eriti palju kannatanud eelmiste aastate meeste võtmise ja nende varustamise läbi. Suuri raskusi lisameeste saamiseks oli eriti Turu-Pori läänes, kus kõlvuliste meeste puudus tundus juba sõja esimestel aastatel. 1701. a. teatas mehi nõudes rittmeister B. Rehbinder, et rusthollides ei leiduvat peale premehe, kelle hulgas oli ka koguni rauke, sõjateenistuseks kõlvulisi mehi. Ka linnadest ei saadud neid, sest kohaline maahärra oli keelanud võtta linnas viibivaid lahtisi inimesi ja kehvi kodanikke ratsaväelasteks, neid pidi võetama sõjameesteks nende roodude poolt, kus üldse polnud mehi, ja ainult neid, kes veel üle jäid, võis võtta ratsaväelasteks. 1701. a. oli Turu läänes sõjameheks võetud 322 peremeest, 1702. a. võeti Pori rügementi 631 meest, neist 232 peremeest. 1703. a. mainib Bure, et mõni rustholl ja rood on koguni tühi alatasaste meeste võtmise tõttu. Tema palus, et Turu lääni rusthollid vabastatakse 1703. a. nekruutide andmisest. Rootsi riigi nõukogu polnud sellega nõus. Et puudusid kõlvulikud mehed, võeti liiga noori või vanu. Nee saadeti aga tagasi ja nõuti uusi. Mõnevõrra parem lugu oli meeste andmisega Viiburi läänes.⁵⁾ Raske oli komplekteerida ka Eestimaa ja Liivimaa aadlilippkonde, eriti viimast, sest Vene rüüsterektide tõttu oli enamik Liivimaa maa-alast rüüstatud. Schlippenbach nägi ainumat väljapääsu värbimises, kusjuures tema arvates määrükukontor Stokholmis oleks pidanud võtma enesele

²⁾ Fredrik Ferd. Carlson. Sveriges historia under konungarne af Pfalziska huset. Sjunde delen. Stockholm 1885, lk. 273—275.

³⁾ Carlson, VII, lk. 275; Sjögren, lk. 370.

⁴⁾ Carlson, VII, lk. 277—278.

⁵⁾ K. O. Lindeqvist. Isonvihan aika Suomessa. Porvoo 1919, lk. 53 jj.

abinõude hankimise värbitud meestele hobuste ostmiseks ja mundrite muretsemiseks. Olgugi, et see ettepanek kiideti heaks, jäi tõeliselt soovitatud abi ära. Kõige paremini õnnestus Schlippenbachil omanimelise Liivimaa dragunite rügemendi komplekteerimine ja valikuga varustamine. Tema ülemadjuhtant G. A. Lewenhaupt oli Rootsis, et seal kevadel kaasa tuua üht dragunite rügementi.

Ratsaväelaste ja dragunite komplekteerimisega läks veel kuidagi, kuid veel raskem lugu oli jalaväeosade komplekteerimisega. Hans Heinrich v. Lieven tegi suuri pingutusi, et komplekteerida kevadeks omanimelist värbitud Liivimaa jalaväe pataljoni, mis eelmisel aastal oli hävitatud. Sama energia kulutati ka ooberst Carl Adam Stakelbergi nimelise Liivimaa värbitud jalaväepataljoni komplekteerimiseks. Lõppeks rekruteeriti sellesse maamiilitsa mehi. Oli koguni kavatsus teha mainitud kahest pataljonist kaht rügementi. Ooberst Adam Carl de la Gardie nimeline Eestimaa värbitud jalaväepataljon, mis eelmise sõjalise tegevuse tõttu oli palju kannatanud, liideti ooberstleitnant Andreas Zöge nimelise Liivimaa jalaväepataljoniga. Otto Rehbinderi nimeline Järvamaa maamiilitsa rügement koostus siis, kui ta Schlippenbachile üle anti, ainult 56 mehest komandeerivas personaalis, 280 kõlvulisest ja 138 teenistuskõlbmatust sõdurist. Kuid 1703. a. alul koostatud nimistu järgi leidis selles juba 433 meest, kes olid jagatud 8 kompanisse. Üldiselt oli aga selle väeosa meeskond kui ka komandeeriv personaal halb. Järelikult puudus Schlippenbachil 1703. a. alul just operatsioonikõlvulik jalavägi. Suuri raskusi tegi ka meeste väljaõpe. 26./27. aprillil kirjutas Schlippenbach kuningale, et ta olevat projekteerinud ühes Liivimaa kindralkuberner Frölichiga, kasutada maamiilitsat garnisonina Riias, Dünamündes, Kobroni kantsis, et ajaga neid seal väliteenistuseks välja õpetada.⁶⁾ Käesoleval korral polevat tal peaaegu sugugi jalaväge, kuna rügementide ja pataljoni kompleksiteerimine, millede värbimise ohvitserid enese peale võtnud, polevat õnnestunud sellekohaste abinõude puudumisel Rootsis. Ainult H. H. v. Lieven olevat suutnud kokku saada kapitulatsiooni ajaks lõpuks täie meeskonna.

1703. a. kevadel, kui Schlippenbachil vägi seisis Eestimaal, oli suur osa Schlippenbachi jalaväest asetatud Tallinna garnisoni väljaõppe saamiseks. Tallinnas viibisid Lieveni, Stackelbergi ja A. C. de la Gardie oma meeskondade enamikuga. Sinna saadeti ka

Otto Rehbinderi nimeline Järvamaa maamiilitsa jalaväe rügement. Aprillikuu lõpul olid neist Lieveni ja Stackelbergi rügementid võrdlemisi heas seisukorras.⁷⁾

Väga suuri raskusi oli muidugi Schlippenbachil majandusliikkude abinõude muretsemiseks. Kui vägi viibis Eestimaal, tuli nende hankimisel esijoones pöörduda Eestimaa kindralkuberner Axel Julius de la Gardie poole, kellega tal pea aga tekkis vaenulik vahekord. Vajaliku toidumoonana hankimiseks ei leidnud asehaldurid abinõusid, sattudes seetõttu Schlippenbachiga ikka enam ja enam teravasse vahekorda. Ei suudetud hankida väeosadele vastavat rootsi sõjaväe riietust. Harilikult vasknööpidega sinise mundri asemel said Soome väeosad tinanööpidega hallid mundrid. Schlippenbachi enesanimelised dragunid, kes olid saanud tolleaegse Rootsi univormi, äratasid üldist kadedust.⁸⁾

Suurte pingutuste peale saadi siiski lõppeks kokku mõnevõrra mehi. Schlippenbachi kirja järgi kuningale 26./27. aprillist, näeme, et tema välviäkke kuulus 2240 ratsaväelast, 1500 dragunit ja 2100 jalaväelast, kokku umbes 6000 meest, (kahureid oli 10.⁹⁾ Seega oli vägi arvuliselt umbes sama suur, nagu ta oli olnud enne Hummuli lahingut a. 1702. Kuid väe võitluskõlvulikkuse tase oli madal. Enamik jalaväest oli väljaõpetamata. Eriti hävitava otsuse annab Schlippenbach maamiilitsast, see ei kõlbasvat millegiks muuks kui selleks, et aidata hävitada, nii kui nii väikesi toidutagavarasid.¹⁰⁾ Ka relvastus oli puudulik. Distsipliin näib üldiselt olnud nõrk. Ohvitserid olid kohuste täitmisel hooletud, ajades taga löbu. Tuli ette ka koguni äraandmisi. Schauman teatas, et üks osa värbitud ratsaväelastest olevat koguni üle läinud vaenlase poole; saades seal leitnandi kraadi.¹¹⁾

Seisukorda Rootsi sõjaväes kujutab lähedalt Viru-Jakobi õpetaja Kelch, kes oma asukoha tõttu võis teha tähelepanekuid Rakvere ümbruskonda paigutatud meeskondade üle. Siin viibisid kauemat aega just ratsaväeosad. Kelchi andmete järgi olevat nad juba umbes jõulu paiku haakanud ise fourašeerima, mistõttu ole-

⁶⁾ Sjögren, lk. 371—374. Ka need väeosad olid tublisti kannatanud Hummuli lahingus.

⁷⁾ Sjögren, lk. 375.

⁸⁾ Sjögren, lk. 371—372.

⁹⁾ Sjögren, lk. 372.

¹⁰⁾ Sjögren, lk. 372—373.

¹¹⁾ Sjögren, lk. 374.

vat seal lihavõtteks lõppenud loomatoit nii maameestel kui ka sõduritel. Olevat olnud raske maameestel ülal pidada kari-loomi ja sõduritel hobuseid rohu kasvamiseni. Rootsi laagrites viidetud aega, nii talvel kui suvel prassimisega, laagrid olnud täidetud kõrgemast ja alamast soost naistega. Viimaseid tulnud alatasa lisaks, tuues põhjusena ette peatoiduse hankimist sõdurite hulgas. Korduvalt pandud toime bankette, suuremate eeskujul toimunud väiksemad.¹²⁾

Muidugi näib Kelch mõnevõrra kui kirikuõpetaja liialdavat, kuid pole põhjust kahelda, et tema poolt toodud andmetes on ka mõnevõrra tõtt. Osa pahelisi nähteid sõjaväe laagrielus on muidugi selektatav distsipliini ja meeoleu langusega eelmiste kaotuste tagajärjel, kuid säärased väärnähted, nagu vägivaldne faurašeerimine, esijoones muidugi moona puudumisega.

Säärase väliväega tuli 1703. a. suvel teotseda Schlippenbachil. Kas siin tuleb, asetada osa süüdi Schlippenbachile endale ja üksikute väeühikute ülematele, seda pole praegusel juhul kerge lõplikult lahendada.

Kui 1702. a. lõpul ja järgmise aasta alul väliväest olid ainult mõned osad paigutatud Virumaaale, siis tõmbas Schlippenbach sinna enamiku oma väest 1703. a. kevadel. Kelchi kroonika järgi olevat suve tulekul sinna saadetud 3000 ratsaväelast ja asetatud korteritesse Rakvere ümbruskonda. Peakorter asunud Rakvere läheduses Kabala mõisas, meeskonnad Viru-

Nigulas, Haljalas, Rakvere ja Viru-Jakobi kihelkonnades.¹³⁾ Kelchi poolt koostatud Viru-Jakobi kirikuraamatu andmetel olevat juba kevad-talvel Schlippenbachi väeosad paigutatud olnud Viru-Jakobi, Rakvere, Kadrina, Väike-Maarja kihelkonnadesse ja mujale Järvamaale, kust nad rohu kasvamisel viidud Viru-Nigula, Rakvere ja Jakobi kihelkonda.¹⁴⁾ Kelchi andmete järgi oli vägi siis paigutatud peamiselt Rakvere ümbruskonda, kuid nagu hiljem näeme, sundis vaenlase sõjategevuse järelevalve ette võtma ka mõnesuguseid väeosade ümberpaigutamisi. Schlippenbachi väeosade peajõudude tõmbamine Rakvere piirkonda ja peakorteri Rakvere juurde üleviimise põhjuseks oli muidugi sõjasündmused Rootsi riigi ida piiril.

(Järgneb.)

¹²⁾ Shristian Kelch. Liefländische Historia. Continuation 1690 bis 1707. Dorpat 1875, lk. 345. Mõnevõrra lisaandmeid leiame veel Kelchi ülestähendustest Viru-Jakobi kiriku raamatus, kust ta ütleb, et kõik ülem- kui alamohvitserid (peale ooberst Vachtmeisteri ja Burghauseni) on teinud iga päev bankette ja alatasa olnud purjus. Väljaõpetajad ise olevat peaaegu kõik olnud halvaks kuulsuses joomise, mängimise j.n.e. tõttu. Mitte ainult ohvitseridel vaid ka sõduritel olevat kaasas olnud naised, lapsed ja terve majapidamine, kuid sõjaväe juures olnud ka palju kergeemelseid naisi. Olgugi, et peakorter olnud Kabalas või Andja mõisas, ilmunud ohvitserid öösiti Rakveresse, lasknud kodanikkudele aknasse (Das Kirchen-Buch zu St. Jacob, lk. 590, Kelch Continuationi kaasas ära trükitud).

¹³⁾ Kelch, Continuation, lk. 435.

¹⁴⁾ Kelch, Das Kirchen-Buch zu St. Jacob (ära trükitud Kelchi Continuationi kaasas) lk. 589—590.

Märkused rk üksuste juhtimise probleemi käsitlemise kohta.

O. Sternbeck.

Viimasel ajal on meil õige elavalt käsitletud rk üksuste juhtimise probleeme. Neid on pikemalt puudutatud „Sõduri“ veergudel, nad on kõne all olnud ka mõnesugustel nõupidamistel. Nende kohta on ringkirjaliselt arvamist küsitud ka mitmesugustel rivijuhtidelt.

Küsimus on peaaegselt keerlenud selle ümber, kuid võrra otstarbekohane on see teatav tsentralisatsioon rk üksuste juhtimises, mis on läbi viidud meie praegu maksvates eeskirjades. Selle juures

tähendatud küsimust on alati ning eranditult formuleeritud nii, et „otstarbekohasuse“ all õieti tuleb mõista eeskirjas ettenähtud juhtimisviiside teostatavust, läbiviidavust. Sellest vaatevinklist käsitleti seda küsimust vanemate rivijuhtide hiljutisel koosolekul peetud ettekandes, samuti tahab eeskirjas nõutud juhtimisviiside teostatavuse ja tsentraliseeritud juhtimisel üleskerkivate raskuste kohta selgusele jõuda üks rivijuhtidele laialisaadetud küsimustelett. Ja

K. M. „Sõdur“ nr. 13/14 asetab oma artikli „Raskekuulipildujate kasutamine lahingus“ etteotsa jällegi küsimuse:

„Missuguses olukorras on võimalik rk tsentraliseeritud juhtimine...?“

Ning kui sama artikli eesotsas ülesseatud teistes küsimustes ka juttu tehakse „otstarbekohasusest“, siis tõestatakse sellega kõrvuti ning rööbiti ikka jälle üles „teostatavuse“ küsimus. Ja kui lugeda artikli teksti, siis näeb, et otstarbekohasust üldse peaaegu ei puudutalagi, seda enam aga püütakse uurida antud süsteemi teostamisel üleskerkivaid raskusi.

Alamalseisvates ridades ei taha mina sugugi kaitsma hakata maksvate eeskirjade nõudeid. On väga tõenäone, et need vaated rk kasutamise kohta, mis on kirja pandud meie JE II-s, nõuavad teatavat revideerimist. Võib olla, isegi väga põhjalikku revideerimist. Kuid minu arvates seda revideerimist ei saa kuidagi peale hakata sellest otsast, millest teda on peale hakanud küsimuse senised ülesseadjad ja käsitlejad. Minule näib, et küsimus ise seni on üles seatud veidi vildakult, nii et küsimuse käsitlemisel tähelepanu ning uurimine paratamatult on peaaesjadelt libisenud kõrvalnähetele ja hoopisteise järgu tähtsusega küsimustele. Alamalseisvate ridadega tahaksin ma ülestõstetud diskussiooni neilt kõrvalteedelt, kuhu ta on sattunud, ainult juhtida neile roobastele, mis minu arvates on peaaropad.

I.

Mis on kõigepealt „otstarbekohane“ tegevus üldse ning rk üksuste „otstarbekohane“ juhtimine? Kas on siin mõõduandvad ühe või teise juhtimisviisi juures üleskerkivad raskused, või otsustab „otstarbekohasuse“ üle mõni muu asjaolu?

Otstarbekohaseks võime meie nimetada teatavat tegevust või tööviisi ainult siis, kui see täiesti rahuldavalt võimaldab täita seda, mis meie oleme seadnud oma ülesandeks ja eesmärgiks. Ülesanne ja nõuded, milledele peab vastama täidetud töö, on põhjanev element igas töös ja tegevuses. Alles siis, kui teada on, mis on vaja teha ning millistele nõuetele peab töösaadus vastama, kerkib üles küsimus, kuidas ja missuguste võtetega antud töö tuleks läbi viia. Üksiku veovankri rögupolti võib väga ja väga otstarbekohaselt valmistada külasepp kõige primitiivsemate abinõudega ja töövõtetega; vastastikku piiramatult vahetatavaid, kindlatele täpsus- ning vastupidavusnõuetele vastavaid relvamehhanismide osi tuleb valmistada sootuks teiste abinõude ja võtetega. Ning viimasel juhul ei ole mitte ainult see tähtis, et omataks kõik masinad ja töövahendid, mis on nende osade valmis-

tamiseks vajalikud, ning et olemas oleksid tööliised, kes oskavad töötada nende masinatega ja abinõudega. Ühtlase ja praagivaba produkti saamiseks peab kogu tööstus, algades konstruktsiooni-büroodest ja lõpetades kontrollitubadega veel olema organiseeritud täiesti kindlate, ülesseatud nõuete täitmist kõige paremini tagavate põhimõtete järel. Kui see töö organiseerimine miskis suhtes lonkab, siis saadakse ka lõpulikkude töösaaduste hulgas alati palju kõlbmata praaki, masinate laitmatuse ja tööliste tööoskuse kõrge tasapinna peale vaatamata.

Täiesti analoogiline on lugu rk töö korraldamisega ja juhtimisega lahingus. Kõik oleneb õieti sellest, mida meie neilt relvadelt lahingus nõuame. Kui meie jääme nende vaadete ning nõuete juurde, mis rk kohta üldiselt maksvad olid enne maailmasõda, ja mis paljudes sõjavägedes on maksvateks jäänud tänapäevalgi, nimelt, et kuulipildujalt tuleb nõuda ainult soodsate juhusete ärakasutamist vastasele lühikese aja jooksul suurte kahjude sünnitamiseks ning vastase moraalseks vapustamiseks, siis võib „otstarbekohane“, s.o., selle nõude täitmist kõige paremini tagav olla üks rk üksuste organisatsioon, üks juhtimine, laskemoonaga varustamine j.n.e. viis. Kui meie aga rk-telt nõuame rinde katmist pidevate ja „automaatselt“ avatavate tulitõketega, maashoidvate tulede ettekandmist pealetungiva jalaväele, alates suurte kaugustelt, kui rk-d peavad moodustama kindla luustiku tervele jalaväe tuledesüsteemile niihästi kaitsel kui ka pealetungil, siis nõuab nende organiseerimine üksusteks, nende varustamine laskemoonaga ja muude tarbeainetega ning nende juhtimine sootuks teisi talitusviise. Kõige otstarbekohasem on see talitusviis, mis kõige paremini tagab ülesseatud nõuete täitmise. Kas selle juures teotsemine ning juhtimine on lihtis või keerukas, sel ei ole midagi tegemist otstarbekohasusega, vaid see on hoopis iseküsimus. Kui nõuetest ei taganeta ja „otstarbekohases“ juhtimises, varustamises j.n.e. tekib raskusi, siis tuleb leida teid nende raskuste äravõitmiseks. Meie ei saa nõuete täitmist kõige paremini tagavat talitusviisi aga lihtsalt kõrvale heita ja selle asemele võtta teisi talitusviise, mis võib olla sugugi ei taga ülesannete täitmist. Samuti, nagu meie ei saa külasepa töövahenditega ja töövõtetega hakata valmistama vastastikku vahetatavate osade seriaid kuulipildujate töömehhanismidele.

Kui meil nüüd miskipärast kuulipildujate lahingulises kasutamises alatasa tuleb ette kõikisugu konarlusi ja peaks olema tekkinud tõsine vajadus revideerida meie senist rk-te

kasutamise doktriini, siis peame ometigi kõigepealt küsima, kas mitterevideerimisteinõua need ülesanded, mis meie eeskirjad veeretavad rk üksuste õlgadele. Alles siis, kui on antud kindel vastus sellele küsimusele, võime asuda organisatsiooni, juhtimise jne. probleemide lahendamisele. Muidu võib juhtuda, et jäädes peatama mingisuguste väga meeldivate ja väga hõlpsasti teostatavate organisatsiooni- ja juhtimisvormide juurde, täiesti kaotame võimaluse täita seda, mis meie rasketelt relvadelt nõuab eeskirjades väljendatud doktriin.

Seni aga on küsimuse sõelumine liikunud just sellés mõistete segamise ning tumestamise poolest väga kardetavas suunas.

II.

Veel üks mõiste nõuab selgitamist ja täpsustamist, enne kui võime hakata vastust otsima küsimusele, kas see või teine juhtimise põhimõte, mis on heaks kiidetud meie eeskirjade poolt, ka tõesti on otstarbekohane või mitte.

Mis on rk üksuste tuletegevuse „juhtimine“? Kas on üldse võimalik kõiki neid otsuseid, käske, korraldusi ja ettevalmistavaid toiminguid, millede abil üksiku rk või teatava kuulipildujatekoondise meeskond pannakse töötama just nii, nagu see vajalik ja soovitatav on, haarata üheainsa mõistega ja sõnaga „juhtimine“? Ning lõppeks, kas on meie eeskirjadel üldse soovi „tsentraliseerida“ t e r v e t rk tuletegevuse „juhtimist“ üldtähendatud mõttes?

Peab tunnistama, et meie JE II-s vastused nende küsimuste peale ei ole just kõige selgemad ja sirgejoonelised. Peale selle on nad üksikute osade ning jupikeste kaupa laiali paisatud terves eeskirjas. Loo-bume sellepärast üldse eeskirja tsiteerimisest ja katsume rk tuletegevuse juhtimise mõistet võtta vahetu analüüsi alla.

Kui meie midagi ette võtame, siis peame endile kõige esmalt üles seadma kindla eesmärgi, peame selgusele jõudma selle kohta, mida meie oma tegevusega tahame saavutada. Ilma selleta ei saa mingisugune tegevus olla plaanikindel, vaid jääb alati juhuslikuks õnnekatsumiseks.

Peale selle, kui teatava eesmärgi saavutamise nõuab mitmesuguseid, üksteisele järgnevaid või üksteisega rööbiti teostuvaid toiminguid või mitmesuguste töövahendite tarvituselevõtmist, siis tulevad paratamatult

kokkukõlastada kõik üksikud eritoimingud ja kõik üksikute töövahenditega äratehtavad tööoperatsioonid. Muidu jõuame peagi ühele pulgale selle vene külasepaga, kes alguses tahtis lennukit tegema hakata, viimaks aga oma materjalist lihtsat raudnaelagi valmis ei saanud, vaid mingisuguse vormitu rauakribuliku, mis vettevisatult ainult „suss“ tegi. . .

Ka lahingus võib mitmepäevaste ühinimlikkude jõupingutuste resultaat tihti olla „suss!“ või veel vähemgi, kui üksikutele tegelastele ei anta selgeid ja kindlaid ülesandeid ning üksikute jõudude ning võitlusvahendite tööd omavahel ei koordineerita. See ülesannete fikseerimine ning üksikute jõupingutuste kokkukõlastamine, koordineerimine, on nurgakiviks igasuguse tegevuse juhtimisele.

Tuletegevuse juhtimine ei moodusta erandit sellest reeglist. Kui meie käsutuses on rida kõige mitmesugusemaid ja kõige mitmekesisemate võimetega relvi — suurtükid, rasked ja kerged kuulipildujad, miinipildujad, püssid j.n.e. — siis ei saa neid jätta töötama plaanilt, nende töö tuleb koordineerida ja igale relvadele tulevad anda ülesanded, mis oleksid kooskõlas üldise võitlusülesandega ning antud relva võimetega. Tuleb hoolitseda ka selle eest, et ühed relvad ja nende juures töötavad meeskonnad oma tegevusega ei takistaks teiste töötamist, vaid et võimsamad relvad igapidi aitaksid ja toetaksid oma vähem võimsate vendade tegevusse pääsemist.

See ülesannete üldise liigitamise ja mitmesuguste relvade jõupingutuste kokkukõlastamise töö on täiesti omaette aste või järk tuletegevuse juhtimises ja ei riiva veel põrmugi selle juhtimise tehnilisi üksikasju. Siin ei pruugi veel sugugi tegemist olla reaalse märkide kättejuhatamisega üksikutele relvadele ja relvakoondistele; ka ei ole siin vaja üksikasjaliselt lahendada hakata üksikute relvade positsioonidele paigutamise küsimust. Siin on vaja ainult selgusele jõuda selle kohta, missuguse töö antud võitlusülesande täitmise üksikutele järkudel peavad ära tegema need või teised relvad, missugust rolli nad peavad mängima jalaväe löögijõu võiduleaitamises. Missugustes kohtades ja missugustel võitlusfaasidel on vaja segada, takistada, lämmatada vastase tegevust? Kus ja millal on vaja teostada vastase katsehituste purustamist? Missugused kohad ja

millal tulevad sulgeda tõkktuledega? Missugused relvad antud olukorras suudavad neid ülesandeid kõige tagajärjerikkamalt täita? Missuguseid erijuhtnõõre teotsemiseks tuleb anda liikuvatele osadele, et teotusrelvad takistamatult võiksid töötada? Ainult sellesarnased küsimused kerkivad üles selles tuletgevuse juhtimise eriosas.

Inglased ja ameeriklased nimetavad ülal kirjeldatud eritööd tulede organiseerimiseks (*fire organization*). Ma arvan selle tabava oskussõna võiksime ka meie väga hästi alalisele tarvitusele võtta. Mõistetesegamine väheneks selle läbi kindlasti õige tuntavalt.

Järgmine üleskerkiv küsimus on: kuidas täita tulede organiseerija poolt ülesseatud ülesandeid ja erinõudeid?

Selge on, et sellele küsimusele vastamiseks veel ei saa lihtsalt jooksta relvade juurde ja meeskondadele anda komandosid sihtimisvahendite seadmiseks ja tuleavamiseks. Enne seda on veel vaja teha rida otsuseid ja teostada terve rida tehnilisi ettevalmistustöid.

Ülesande iseloomust ja olukorras, milles seda ülesannet täita tuleb (tõkestatava või maashoitava ala suurus, laskedistantsid, distantsidemääramise täpsus kasutada olevate töövahendite juures, ettevalmistustöödeks kasutada olev aeg, vastase oodatav vastutöötamine j.n.e.), oleneb kõige pealt, missuguse arvu relvadega ja kui suure laskemoonahulgaga üldse võimalik on antud ülesannet täita. Seega tuleb otsustada, mitu üksust (üksikut kuulipildujat, rk rühma j.n.e.) antud ülesande täitmisel peavad koos töötama, tuleb mõelda sellele, kuidas seda koostööd tagada ja korraldada, tuleb teha kindlad korraldused laskemoona ja muude lasketarvete kohta j.n.e.

Ülesannet ei ole võimalik täita, asudes tulepositsioonile ükskõik kus. Antud ülesande täitmiseks täiesti soodsaid positsioone leidub harilikult väga vähe, mõnikord ainult üks. Soodus positsioon on vaja leida ja otsustada, kuidas sellele positsioonile pääseda ja asuda.

Ainult kõige lähematelt distantsidelt (mitte üle 800 meetri) on võimalik tuld avada peaaegu ilma mingisuguse ettevalmistuseta. Mida suurem on laskedistants, seda hoolsamalt ja seda suurema täpsusega tuleb määrata laskedistants ja arvesse võtta kõik laskmisele mõjuvad tegurid (tuul, soojus, õhusurve, relvade vead j.n.e.) Kui

seda ei tehta, võib tuli jääda täiesti tagajärjetuks.

Tulejuhtimise lihtsustamiseks ja tule kiire ülekandmise ning koondamise võimaldamiseks on sageli vaja rida üksikuid tuleruume ja reaalseid märke, orienteerimispunkte j.n.e. ära nummerdada või mingisuguste hästi meelde jäävate ja tabavate nimedega „ära ristida“ ja nende punktide ning ruumide suhtes ette valmistada kõik vajalikud laskeandmed. Need andmed tulevad muidugi kõik ühel või teisel teel teatavateks teha kõigile koostöötavatele meeskondadele ja nende juhtidele.

Lõpuks on koostöötavate üksuste vahel vaja luua side.

Ühesõnaga, just samuti, nagu tulede organiseerimisel loodi tulede taktikalise kasutamise plaan, nii tuleb siin enne tulede tegelikku avamist luua saadud ülesannete tehnilise täitmise plaan ja teha kõik edukaks tuletgevuseks vajalikud ettevalmistustööd.

See töö moodustab jällegi oma ette eriosa terves tulede juhtimise protsessis. Seda eriosa inglased ja ameeriklased nimetavad „*fire direction*“. Tõlkida võiks seda mõistet umbes „tulede suunamine“, sest et kirjeldatud tegevusega tuli suunatakse tõesti sinna, kuhu seda nõuavad tulede organiseerija poolt antud ülesanded ja luuakse kõik vajalikud eeldused nende ülesannete edukaks täitmiseks. Pealegi on „suunamine“ just sõna „*direction*“ täppis tõlge.

Ka see oskussõna tuleks meil mõistetesegamise ärahoidmiseks alaliselt tarvitusele võtta.

Lõppeks jääb järel veel üks suur ja tähtis eriosa üldisest tulede juhtimisest alast.

Loodud plaanide vahetutele täideviijatele — klp ja miinipildujate sihturitele, laskurrühmade püssilaskuritele, laskemoonakandjatele ja -magasineerijatele j.n.e. — tulevad anda korraldused, käsud, komandod või leppemärgid tuletgevuse käimapanemiseks. Siia kuuluvad kõik need komandod, leppemärgid ja muud käsud ning korraldused, milledega vahetutele täitjatele juhatatakse kätte märgid või sihtpunktid, määratakse sihtimisvahendite seaded ja tulistamisviisid ja millede järel avatakse tuli.

Kui tuletgevus on avatud, tuleb valvata selle järel, et ta tõesti areneks nii, nagu seda nõuab saadud ülesannete täitmine. Sageli on vaja avatud tuli lõpetada ja üle kanda teiste märkide pihta. Vaja on jälgida tule mõjuvust ja tarbekorral korrigeerida sihtimisvahendite seadeid, ühe või teise märgi

pihta koondada suurema arvu relvade tuli kui esialgu selle märgi pihta suunatud oli j.n.e. Vaja on hoolitseda selle eest, et täiel määral alal hoiduks tuledistsipliin.

Seda eriosa üldisest tulede juhtimise alast inglased ja ameeriklased nimetavad „fire control“. See on just see vahetu tulejuhtimine kitsamas mõttes, millele on pühendatud eripeatükk meie laskeeeskirjas ja mis sellepärast ikka ainuüksi kipub kerkima kuulaja silmi ette, kui kusagil jutt on tulede juhtimisest üldse.

Selle mõiste alla käivaid tegevusi ja toiminguid tuleks aga tingimata ka haarata täiesti uue oskussõnaga. „Tulede ohjeldamine“ või „vaoshoidmine“ sobiks ehk mõistekohaselt väga hästi.

*

Selge on, et tuleid organiseerida, suunata ja ohjeldada üks ja seesama isik võiks ainult sel juhul, kui ta käsutuses muud ei ole kui üksainus vahetult juhtiv tulistusüksus ja kui tal oma võitlusülesande täitmisel kellegi muuga ei ole vaja koos töötada. Kõigil muudel juhtudel ei ole kõigi nende tegevuste koondamine ühe ja sama isiku kätte kuidagi mõeldav.

Sellepärast ei ole üldse võimalik rääkida tsentraliseeritud või detsentraliseeritud tulejuhtimisest. Tulede „ohjeldamist“, näiteks, ei ole üldse võimalik „tsentraliseerida“. Tulesid saab ohjeldada ainult neis piirides, kus võimalik on vahetutele täitjatele (sihturitele, laskuritele) anda vahetuid käskke, leppemärke j.n.e. Tulede „suunamist“ on võimalik teatavas ulatuses tsentraliseerida, mõnikord on see isegi hädavajalik. Nii näiteks üksiku kuulipilduja meeskonnal, sageli ka üksikul rk rühmal puuduvad täiesti abinõud täpsaks distantimääramiseks, laskeandmete hankimiseks kaudse sihtipaneku jaoks ja vaatlemiseks. Kui nüüd niisugustest abinõudest ning erialameestest täiesti lagedat üksikut kuulipildujat või rk rühma tahetakse tegevusesse panna suurelt laskedistantsilt või varjatud positsioonilt, siis peab talle vajalikud laskeandmed hankima mõni muu instants, kel selleks tarvilikud vahendid olemas on. Teatav „tsentralisatsioon“ surub enese siis ise läbi, olgu siis teoreetilised vaated tsentralisatsiooni „otstarbekohasuse“ kohta missugused tahes. Et tulede organiseerimine tsentraliseeritav on ja väga paljudel juhtudel ka tsentraliseeritud peab olema, on silmnähtav.

Kui siis küsimus üles kerkib, kas rk üksuste „juhtimine“ pataljoni või veel suurema

üksuse piirides tsentraliseeritud või detsentraliseeritud peab olema, siis määritletagu alati selgesti, missuguse juhtimise eriosa tsentraliseerimisest jutt on. Ja kui selles suhtes tahetakse revideerimise alla võtta meie maksva eeskirja norme, siis katsutagu kõige esmalt selgusele jõuda selle kohta, missuguseid osasid „juhtimisest“ see eeskiri tsentraliseerida tahab ja missuguseid mitte.

III.

Nüüd vaatame, millised on need ülesanded, mis praegu maksev eeskiri veeretab rk üksuste õlgadele.

Pealetungi suhtes on need ülesanded üldjoontes loetletud JE II § 135.

Esikohal selles loetluses seisab: „maashoidva tule ettekandmine jalaväele, alates suurtelt kaugustelt“. Selle juures on veel eriti rõhutatud, et see tegevus moodustaks rk peamise ülesande.

Et see allakriipsutus mitte just niisamuti „õhku paisatud“ ei ole, vaid et see väga ja väga tõsiselt on mõeldud, näitavad sama eeskirja §§ 195, 214, 318. Kõvasti rõhutatakse neis paragrahvides, et jalavägi peab püüdma vastase tuld lämmatada eeskätt oma relvade osava kasutamisega, sageli isegi hoopis ilma teiste relvliikide abistusega. Ning § 214 selle juures eriti märgib ära, et distantsidel üle 1000 meetri muud jalaväe relvad tulekaitse andmiseks jõuetud on ning kindlasti loota tuleb ainult rk-tele.

Meie pataljoni pealetungiriba laiuseks määrab JE II § 266 pealöögi suunas 800—1000 meetrit. Terve 16 kuulipildujat suur rk kompani suudab minuti jooksul kõige paremal juhul (katkestamata ridatuli, sihtipaneku kontrollimine ainult terve lindi väljalaskmise järel, väga väledalt töötav meeskond) välja paisata ümmarguselt 6000 kuuli. Distantsidel 1400—2000 meetrit on ideaalselt korrasoleva ja hästi ülesseatud rk vihu mõjuva keskvöö kõrgus 6—10 meetrit, nii et kaugelt suurem osa kuulidest vastasele mõju avaldamata kas vastase asukoha ees maha langeb, või sellest kõrgelt üle lendab. Ainult õige väikene protsent väljapaisatud kuulidest suudab tegelikult mõjutada kaitsele paigunenud vastast. Kõige paremal juhul (absoluutselt vigadeta distantsimääramine, meeskonna eksimata töötamine, täppis arvestamine kõigi kõrvalmõjudega j.n.e) võib neid „mõjuvkuule“ olla 10—15% väljapaisatud kuulide üldarvust. Seega isegi mingisuguses sõjaajal täiesti teostamatus „laskes-

platsi olukorras" saaksime neil distantsidel tervelt kuulipildujate kompanist välja pigistada ainult 600—900 mõjuvkuuli minutis. Isegi neis tingimuses terve rk kompani vaevalt suudaks mõjuvat „maashoidmist“ teostada tervel pataljoni rindel. Lahingutingimuses on ühelt poolt vihkude hajumine mitu korda suurem, teiselt poolt on ka täiesti võimata vähegi pikemat aega töötada mõeldavalt maksimaalse laskekiirusega. Võiks ehk lugeda ideaalseks saavutuseks, kui terve rk kompani lahingoludes distantsidelt 1400—2000 m suudab anda 300—400 mõjuvkuuli minutis. Et sellega täiesti võimata on neutraliseerida tervet 1000 m laiust pataljoni „märki“, peaks iseenesest selge olema.

Võib olla, ei ole see arvestamine „mõjuvkuulidega“ siiski veel küllalt veenev. Teeme ühe veel lihtsama arvestuse.

1400—2000 m peale laskmisel on rk vihu tihedama osa (82% vihust) sügavus ideaalsetes rahuajatingimustes 50—70 meetrit. Lahingoludes tuleb arvestada vähemalt 100—150m, keskmiselt vähemalt 125 m sügavuse mõjuvööga. Kui 1000m laiuse piirkonna ülekülvame täiesti ühetaoliselt, siis on ülekülvatava ala suurus keskmiselt 125 000 ruutmeetrit. Minutis võib rk kompani välja paisata maksimum 6000 kuuli. Sellest langeb mõjuvöösse ümmarguselt 5000 kuuli. Iga 25 ruutmeetri peale langeb seega vihu tihedamas osas minutis maksimum üks kuul. Vihu „äärtes“ tuleb minutis iga 125—150 ruutmeetri peale üks kuul. Selle juures on tabatavad alad madalate märkide suhtes neil distantsidel nii lühikesed, et kuul ainult oma langepunkti kõige lähemat ümbrust mõjutab. Et selle tuletiheduse juures midagi võimalik ei ole „neutraliseerida“, tundub selge olevat.

Peale selle peetagu ikka meeles, et maksimaalset laskekiirust üldse väga harva võib kasutada ja sõjaaegsed meeskonnad pea kunagi maksimaalse laskekiirusega töötada ei suuda. Normaalseks laskekiiruseks suurtelt distantsidelt valangute kaupakülvamisega ja sageda sihtipaneku kontrollimisega võiks ehk lugeda umbes 2000 lasku minutis terve kuulipildujakompani poolt. See aga annaks terve pataljonirinde katmise juures ainult ühe kuuli minutis iga 75 ruutmeetri peale vihu tihedamas osas!

Kui pataljoni pealetungiriba on veel laiem, siis on lugu muidugi veel täbaram.

Selge on, et maashoidva rk tule ettekandmine pealetungivale jalaväepataljonile suurtelt distantsidelt võimalik on ainult kas mingisuguses ühes osas pataljoniribast või

järkjärguliste, piki rinnet edasikantavate tulekoondistena.

Šablooniline kuulipildujate ärajagamine esijärgu kompanite käsutusesse, ei võimalda teotseda ei ühel ega teisel viisil. Vastase mõjuv maashoidmine suurtelt laskedistantsidelt on teostatav ainult siis, kui rk kompani tulede organiseeritud, kui kompani on saanud kindlad tuletaktikalised ülesanded, mis on kokkukõlastatud teiste letoetusrelvadele antud ülesannetega. See tulede organiseerimine ei ole siin kuidagi teisiti mõeldav, kui ainult „tsentraliseerituna“.

Teine asi on, kui meie täiesti loobume sellest põhinoüdest, mis JE II § 135 esitab rk üksustele ja ühtlasi loobume ka sellest vaatest, et distantsidel üle 1000 meetri rk on ainus jalaväe relv, mis tuletoetuse andmiseks küllalt võimas on. Kui ka kõik jalaväe kerged automaatrelyvad ning individuaalrelvad oleksid kohustatud astuma tulevõitlusesse vastasega ükskõik missuguselt distantsilt, kui aga olukord tulevõitlust nõuab, ja kui rk selle juures esineks ainult muude relvade tule lihtsa kõvendajana ja tihendajana, siis ei ole muidugi kõige pisematki vajadust rk tulede eraldi organiseerimiseks.

Ning ümberpöörduvalt, niipea kui meie miskil põhjusel võimatuks tunnistame rk tulede tsentraliseeritud organiseerimise, tõmbame meie ühes sellega kriipsu peale neile nõuetele, mis JE II praegu esitab rk üksustele ning oleme sunnitud põhjalikult reviderima oma vaateid sellele rollile, mis rasked kuulipildujad peaksid mängima lahingukäigus.

On küll veel üks võimalus raskustest ülepääsemiseks. See on pataljoni löögirinde vähendamine. Kui pataljoni pealetungiriba ei ole mitte 1000 meetrit, vaid 500 meetrit, siis on teatav šabloon ja r. kuulipildujate enam-vähem ühetaoline ärajagamine laskurkompanite kätte juba mõeldav. 1000-meetrilisel rindel aga ilma tulede tsentraliseeritud organiseerimiseta täita niisuguseid suuri iseseisvaid ülesandeid, nagu seda nõuab JE II — see käiks üle jõu ka kõige paremini väljaõpetatud ja kõige paremini varustatud rk kompanile.

Ülalmainitud ülesanne ei ole aga mitte ainukene, mis on veeretatud rk õlgadele. Sama JE II § 135 ütleb veel:

„Peale selle rk ülesandeks võib olla: vastase vastupanupesade vastu võitlemine, vastase varude liikumise takistamine, lahinguelpostide tegevuse ja tööde segamine, vas-

tulõõgiosade koonduskohtadele ja lähistele teotsemine ja tarbekorral madalalt lendavate lennukite tulistamine.“

Kuidas peaksid kõige sellega küll hakkama saama ilma tulede taktikalise kasutamise üldplaanita kompanite käsutusse paisatud ja üksiteisega mitte koos töötavad nõrgad rk rühmaked, on raske enesele ette kujutada. Rk pole ju tõesti mitte mingisugune imesid tegev jumalus, vaid ainult väga ja väga piiratud võimetega habras masin...

Sugugi parem ei ole lugu kaitsel.

Pataljoni minimaalseks kaitselõiguks tähtsatel suundadel JE II loeb 1500—1800 meetrit. Ainult kõige ideaalsemate flankeerimisevõimaluste juures suudaksid neli rk rühma selle rinde katta enam-vähem pidevate tulitõketega. Positsiooni sügavusesse jääks pataljonil äärmisel juhul üks rühm. Sellejuures nende tõkete „pidevus“ eksisteeriks ainult ruumis — mitte aga ajas. Mitut üksiteisele tihedalt järgnevat pealetungilainet need tõkked purustada ei suudaks, enne lõpeks ära tõkkeid loovate relvade võime vahetpidamata töötamiseks. Ka siin tuleb sellepärast tingimata kaaluda, mis teha ja mis tegemata jätta, kuhu luua võimsad rk tulitõkked ja kus nad loomata jätta. Tuleb mõelda ka tõkete painduvusele, ülekantavusele, seega mitme rk rühma koostöötamisele ja koostöötamist võimaldavale side loomisele. Ühesõnaga, kui tahame, et rk peavad moodustama **kaitse kandva luustiku**, nagu seda nõuab JE II, siis ei saa meie jällegi läbi ilma tulede taktikalise kasutamise üldplaani loomiseta, ilma tulede tsentraliseeritud organiseerimiseta. Niipea, kui meie sellest organiseerimisest loobume, loobume meie **ka pataljoni kaitset kandva luustiku** loomisest rk tulede abil ja „degradeerime“ rk kompanilõikude kergete ja individuaalsete relvade tule **lihtsaks kõvendajaks ning tihendajaks, „soodsate juhuste kasutamise“ relvaks**, s. o. selleks relvaks, milleks rk-t peeti enne Maailmasõda ja milleks teda peetakse mõnel pool ka tänapäevani.

Siin asub valiku ja vaadete revideerimise lähtekoht, mitte aga selles, kas terve juhtimise või juhtimise üksikute eriosade tsentraliseerimine läbiviidav ja teostatav on, või mitte.

IV.

Missuguses ulatuses nõuab nüüd rk üksuste juhtimise tsentraliseerimist JE II?

Üldise vastuse sellele küsimusele annab juba JE II § 17.

„Juhi käsk, väljendades täpsalt seda, mida juht tahab ja mis ta on teinud ülesandeks alluvale, jätab viimasele õiguse vabalt valida oma äranägemisel neid viise, kuidas jõuda ülesseatud eesmärgile.“

Tuleülesannete suhtes sellest reeglist kusagil erandeid tehtud ei ole.

Juba sellest võiks järeldada, et JE II milgil tingimisel ei taha tsentraliseerida ei tulede „suunamist“ ega ka ammugi juba mitte tulede „ohjeldamist“. Küsimus võib olla ainult tulede „organiseerimise“ tsentraliseerimises, tulede taktikalisele kasutamisele üldplaani loomises.

Peab öeldama, missuguseid tagajärgi, missugusel maa-alal ja millal (s. o. millisel võitlusefaasil) nende ja nende relvadega tuleb saavutada. Tulede väljasuunamine reaalsete märkide pihta ja terve ettevalmistus tuletegevuseks on hoopis eriasi ja seda puudutada ei tee JE II kusagil patülile kohuseks. Isegi positsioonide valikus, mis ometigi õige tihedalt seotud on tulede organiseerimise küsimusega, on täitjatele jäetud väga suured võimalused ja suur vabadus. Veel enam, patülile on kohuseks tehtud oma jalaväeosade tegevust alati suunata ja korraldada nii, et rk seda tegevust võiksid kõige mõjuvamalt toetada. Erijuhitud nõore teotsemiseks nõutakse seega just laskurkompanitele, rk tehnilise juhtimisse ei ole patül segatud mitte põrmugi.

Patül peab pealetungil leidma need „tundelikud“ kohad vastase asetuses, kus rk tuli võib anda tõsisid tagajärgi, kus rk tõesti võiksid teha ära rohkem, kui ainult kõvendada ja tihendada laskurkompanite tuld. Ta peab need kohad näitama kätte kuulipilduritele ja ütleva, mida ta kuulipildurite töölt ootab. Laskurkompanite otstarbekohase suunamisega peab ta looma kuulipilduritele soodsad võimalused saadud ülesande täitmiseks. Ta peab ette nägema vajaduse võitluse tulipunktidesse koondada võimalikult suure arvu kuulipildurite tuld ja selle kohta üles seadma oma nõudmised. Kaitsel peab ta tähtsamate suundade sulgemisega rk tuledega ja sissemurdnud vastasele „üllatuste“ ettevalmistamisega looma „kandva luustiku“ kaitsle. Ja samuti kui pealetungil peab ta selle juures tingimuseks tegema, et teatavatele tähtsatele kohtadele, mis võivad muudata võitluse tulipunktideks, võidaks koondada võimalikult suure arvu raskete relvade tuld. See on kõik, mis JE II patülilt nõuab. See kontseptsioon on täiesti kooskõlas nende suurte ülesannetega, mis on veeretatud rk

õlgadele. Kui loobutakse neist ülesannetest, võivad küsimusesse tulla ka teised juhtimise põhimõtted.

Tulede tegelikul väljasuunamisel ja tulede tegelikul ohjeldamisel rk üksuse ülem muidugi peab tihedas kontaktis töötama selle jalaväeüksuse ülemaga, kelle kasuks ta töötab. See ei saagi teisiti olla. Kuidas saab, näiteks, rk rühma või rk kompani ülem pealetungil oma maashoidvat tuld käima panna omapead, ilma veendumata, et kompani või rühm, kelle kasuks ta töötab, on hüppevalmis? Kui ta seda teeks, ei suudetaks kunagi kokkukõlastada liikumist ja seda kaitsvat tuld. Kust saab ta teated selle kohta, missugustest kohtadest kaitstav rühm või kompani antud hetkel saab kõige tõlitavamalt ja teotsemist kõige enam halvavat tuld? Ometigi mitte patülit! Kelle käsul või nõudel avatakse tõkgetuled kaitstel? Ainult esijooone vaatleja v a h e t u n õ u d m i n e võib nad välja kutsuda õigel ajal, ilma hilinemiseta. See ei tähenda aga veel kaugeltki, et tõkgetuld andev rk rühm peaks olema selle vaatleja käsutuses, või et see vaatleja terves juhtimise mõiste ulatuses „juhiks“ rk tuld.

Tulede organiseerimine patüli poolt ei ole sugugi vastolus rk üksuste ja laskurkompanite kõige tihedama koostöötamisega, ja ei raskenda seda koostööd sugugi. Küll oleks aga see koostöötamine võimata, kui patül oma kätte kiskuda tahaks ka tulede suunamise ja ohjeldamise.

Seda aga ei nõua meie eeskirjad kusagil.

V.

Hoopis iseküsimus on, kas meie rk üksused üldse suudavad täita kõiki neid nõudeid, mis neile esitab meie eeskiri, ja kas vast tõesti mõistlikum ei oleks neid nõudeid pisut vähendada ja tervet rk asjandust pisut „degradeerida“.

Mida suuremad nõuded meie esitame rk kompanile, seda paremini peavad olema välja koolitatud rk meeskonnad ja nende

juhid, seda rikkalikumalt peab kompani varustatud olema laskemoonaga, lasketarvetega ja tulede täpsaks suunamiseks vajalike moodsuabinõudega, millede teenimiseks jällegi vaja on eriliselt kvalifitseeritud spetsialiste. Mida rikkalikum on rk kompani varustus, seda suuremaks muutuvad ta vöörid, kaasaskantavad ja kaasasveetavad „tuleüksused“, ja seda rohkem kuhjub temasse mehi, keda tulistusetöö juures iseenesest sugugi vaja ei ole. See rk kompanite komplekteerimine eriliselt valitud ja kvalifitseeritud juhtidega ning meestega sünnib muidugi jalaväe löögiosade kulul. Viimased, mis õieti peaksid moodustama jalaväe kõige kandvama tuuma, seega ikka enam ja enam nõrgenevad niihästi kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt, sedamööda, kuidas ikka suuremaks ja suuremaks paisuvad rk kompani taolised erimeeskonnad.

Kas kaalub rk tulevõime kõike seda üles?

Kas on meie rk üksused varustatud kõige sellega, mis JE II poolt ülesseatud ülesannete vähegi edukaks täitmiseks vaja on?

Kas on meil üldse jõudu kõike seda muretseda?

Kas on meie meeskondade ja juhtide väljaõpe nii kõrge, et meie takistamatult suudaksime täita neid ülesandeid?

Kas on väljavaateid selle väljaõppe tõstmiseks nõutavale kõrgusele?

Ma ei räägi rahuaegsetest üksustest, vaid neist rk kompanitest, mis meil tuleb formeerida sõjakorral.

Isiklikult olen veendunud, et meie oludes meie oma rk üksustelt kuidagi seda nõuda ei saa, mida nõuavad oma rk üksustelt oma erioludes sakslased.

Ja kui eeskirjalised vaated revideerimist peaksid nõudma, siis tuleb selle revideerimisega siitotsast peale hakata.

Juhtimise probleemid lahenevad siis iseenesest ja ei ole vaja nende lahendamiseks välja noppida lugemata hulka tsitaate võõrastest ja võõrastele oludele sobitletud eeskirjadest.

Mälestuspäevi Eesti rahvaesinduste ajaloos.

Möödunud viisteist aastat Eesti Rahvuskongressi ja Eesti Maapäeva (Maanõukogu) kokkukutsumisest.

O. Kurvits.

1. Eesti Rahvuskongress.

Meie esimeseks laiemaulatuslikumaks rahvaesinduseks tuleb lugeda Tallinna Eesti Liidu algatusel kokkukutsutud Eesti Rahvuskogu, mis peeti 3/16.—5/18. juulini 1917. a. „Estonia“ kontsertsaalis ümmarguselt 800 valdade, linnade, eesti sõjaväelaste ja seltskondlikkude organisatsioonide esindajate osavõtul (üldiselt iga 1000 inimese kohta üks esindaja). Kongressi ülesandeks oli kogu rahva soove mõjuvamalt kuuldavale tuua ja hõlbustada nende teostamist, üldolukorda ja põlevamaid päevaküsimusi läbiarutada ja rahvuspoliitilisi sihtjooni ning tähtsaid edaspidiseks tegevuseks kindlaks määrata.

Kongressi avas J. Vilms. Kongressi juhatusse valiti: juhatajaks K. Päts, tema vanemateks abideks P. Põld ja J. Vilms, nooremateks abideks A. Birk, õp. J. Kukk ja M. Juhkam; sekretäriks leitn. Th. Käärik, tema van. abideks J. Seljamaa ja lipn. V. Tomingas, noor. abideks A. Bachmann, J. Kalm ja J. Grünberg.

Avamisel öeldi palju tervitusi; neist olid eriti südamlikud ja paljuütlevad eesti sõjaväelaste esindajate omad, mis kõik võeti vastu tormiliste ovatsioonidega. Tähelepanu vääris ka Ukraina esindaja tervitus, kes tähendas, et Ukraina Keskraada on seadnud oma esimeseks ülesandeks Ukraina sõjaväelaste koondamise kodumaale ja toonitas kõikide väikerahvaste ühinemise vajadust föderatsiooni saavutamiseks, lõpetades aga kõne mürisevate kiiduavalduste all hüüdega: „Elagu autononne Eesti föderatiivses vabariigis!“

Tervitustelegrammid saadeti Vene Ajutisele Valitsusele, Soome Maapäevale ja Ukraina Keskraadale.

Kongress ei möödunud ärevusttekitava intsiidendita. Enamlastele oli kongress pinnaks silmis ja nende hässitusel ja õhutusel kogunes kongressi teisel päeval „Estonia“ ette umbes paarituhandeline jõuk väljakutsuvalt käratsevaid töölisi ja sõdureid-madruseid, et vägivallega takistada töötamist. Suurem osa neist oli umbkeelseid venelasi. Üks osa tungis eelruumidesse ja saali, kus asetati kõnetooli ette plakat pealkirjaga: „Maha kodanluse rahvuskogu!“ Koosoleku juhataja K. Päts palus plakatit kõrvaldada. Seda aga ei tehtud. Nüüd kõrvaldas K. Päts selle rahulikult ise, mida koosolek kviteerib kõrvulukustava aplausiga.

Kongressil käsitleti hulk põhipaneva tähtsusega küsimusi. Eesti rahva riigipoliitilise ideali küsimuses esinesid ettekannetega J. Vilms, J. Tõnisson, H. Piip ja K. Luts. Võeti vastu järgmine resolutsioon: „Eesti Rahvuskogu tunnustab Venemaa rahvastele ainsaks vastuvõtavaks riigivormiks Venemaa demokraatliku föderatiivse vabariigi, kus kõik rahvused üheõiguste osariikidena liimeks oleks ja teiste seas ka osariik Eesti, mille piiridesse tuleb arvata ka Setumaa, Narva ja Valga linn.“ Samuti võeti vastu resolutsioonid maaküsimuses, kohtu

uuendamise kohta, kooliküsimuses ja püsivama Eesti rahvaesinduse loomise kohta.

Eesti rahvusväeosade asutamise küsimus leidis kõikide erakondade üksmeelset pooldamist, välja arvatud enamlasted. Otsustati Kubermangu Maanõukogu suurendada 50 esindaja võrra, kusjuures eesti sõjaväelased saavad ühe esindaja 10.000 mehe kohta (üldiselt arvestati üks esindaja 20.000 kodaniku kohta).

Eesti sõjaväelased olid esitatud kongressil õige rohkearvuliselt. Kuna erakondade vahel tulid üksikute küsimuste otsustamisel avalikuks õige suured lahkuminekud, mis vahest väljendusid teravusteski, püüdsid eesti sõjaväelased püsida erapooletul aluspinnal, mitte blokeerudes ühegi erakonnaga. Kongressi presiidiumi valimisel esines eesti sõjaväelaste rühm iseseisva nimekirjaga.

5/18. juuli õhtul korraldasid Rahvuskongressile delegeeritud eesti sõjaväelased Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee ruumides erakoosoleku, kus arutati järgmisi küsimusi: Ülemkomitee tegevus, sõjaväelaste valimiskorraldus rahvaesindusse, Eesti Asutava Kogu kokku kutsumine, eesti sõjaväelaste poliitiline elu j. m.

2. Eesti Maapäev (Maanõukogu).

Eestimaa Kubermangu Maanõukogu — Estländskij Gubernskij Sovet — üldisemalt tuntud — Eesti Maapäev, sai oma eluõiguse Vene Ajutise Valitsuse otsusega 30. III 1917. a. Eesti Ajutise Omavalitsuse seaduse kinnitamisel. Avakoosoleku pidas Eesti Maapäev 2/15. juulil 1917. a. Toompea lossi Valges saalis 39 maanõuniku osavõtul. Samal päeval alustasid oma tegevust ka maakondade maanõukogud. Toompea lossi saal oli sel päeval esmakordselt dekoreeritud kahe eesti rahvuslipuga. Maapäeva istungjärgu avas kubermangu komissar J. Poska, muu seas tähendades: „Tänase päevaga algab meie kodumaa elus ja ajaloos uus ja tähtis ajajärk. Uks, mis aastasadade kestes meie eest seitsme pitseriga kinni seisis, on täna lahti läinud ja rahva esindus astus temast sisse, et maa valitsemist oma kätte võtta... Meie kodumaa uus ajalugu algab tänasest päevast peale.“ J. Poska sõnad osutusid prohvetlikuks — Maapäeval tuli varsti etendada Eesti iseseisvuse võitluses suurt ja määravat osa.

See oli ühtlasi esmakordne juhus, mil Vene keskvalitsuse kohapealne kõrgem esindaja pöördus kõrgema ametliku asutise poole eesti keeles. Pärast J. Poska esinemist asus juhatajatoolile Maapäeva vanem liige J. Lasn Pärnumaalt, kelle ettepanekul lauldi hümmi. Sellele järgnes Tallinna Peeter Suure merekindluse komandandi admiral Leskovi tervistuskõne. Siis asuti tegeliku töö juurde. Maapäeva aj. esimeheks valiti A. Vallner, ajutine juhatus terves koosseisus valiti 14/27. juulil ja alaline juhatus 11/24. oktoobril 1917. a., millesse kuulusid: O. Strandman (esimees), J. Jaakson (vanem abi), N.

Köstner (noor. abi), H. Kask (sekr.), H. Raudsepp (van. abi), V. Neggo (noor. abi).

Samal koosolekul valiti ka Maavalitsus: K. Päts — Maavalitsuse esimees ja administratsiooni juhataja, P. Põld — hariduseosak. juh., Dr. K. Konik — tervishoiuosak. juh., J. Kukk — rahanduseosak. juh., Dr. J. Raamot — põllutööosak. juh., A. Linkvist — toitlusosak. juh., V. Maasik — hoolekande-osak. juh., F. Peterson — tehnika-osak. juh.

Maapäeva koosseis kujunes linnade esindajate juurdetulekul täisarviliseks alles oktoobriks. Ta koosseis oli poliitiliselt õige kirju, koosnes hulgast rühmitustest, mis ühinenud kahte suuremasse koondisse — parempoolseks demokraatlikuks blokiks ja pahempoolseks sotsialistlikuks blokiks.

Maapäeval oli kaks istungjärku. Esimene neist kestis 1/13. VII — 15/28. XI 1917. a. Selle aja kestel peeti 61 koosolekut. Esimeseks tööks oli Maapäeva kodukord, mis hiljem sai aluseks Asutava Kogu ja Riigikogu kodukordadele. Maapäev algatas ja osaliselt teostas terve rea ümberkorraldusi omavalitsusasutuste, hariduse ja muudel aladel. Pöörduis üleskutsetega rahva poole väerinde lähenemise, kindral Kornilovi väljaastumise ja vene sõdurite rüüstamiste puhul. Rüüstamiste kohta esineti protestiga ka Vene Aj. Valitsusele, Tööliste- ja Soldatite Saadikute Keskkomiteele, mis

ühtlasi tehti teatavaks välismaa esindajatele ja ajakirjandusele.

Eesti enamlased ja vene sõdurid-madrused ei sallinud Maapäeva, nähes temas hädaohtu oma võimule. 15/25. nov. tungiti Maapäeva koosoleku ruumi ja katkestati Maapäeva töö vägivaldselt. Enne seda õnnestus Maapäeval aga veel vastu võtta määrava tähtsusega otsust, millega Maapäev ennast kuulutas kõrgemaks võimuks Eestis. Selle aktiga lahutab Eesti ennast jäädavalt revolutsiooni keerisesse hukkuvast venest, et alata oma iseseisvat riiklist elu.

15/28. nov. 1917. a. — 23./II 1918 a. kestab enamlaste vägivaldvõim. Siis lühiajaline vabanemine, mille kestel Maapäeva vanemate nõukogu 24. II 1918 kuulutas Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, enne Saksa okupatsioonivägede Tallinna marssimist. Moodustati ühtlasi esimene Eesti Ajutine Valitsus.

Algab võitlus Balti hertsogiriigi loojatega, kuni Saksa sõjaline võim kokku variseb Lääne rindel ja ühes sellega ka Saksa okupatsioon. Maapäeva teistkordne kokkutulek sünnib selle järele 21. nov. 1918. a. praeguses Ohvitseride Keskkogu ruumes, Raekoja platsil, millest rahva osavõtmise oli äärmiselt elav. Sel istungjärgul pidas Maapäev 22 koosolekut ja lõpetas oma tegevuse Eesti Asutava Kogu kokkuastumisel 23. apr. 1919. a.

Kaitseväe elu.

9. üksiku jalaväe pataljoni pidupäev

Pärnus, 19. juunil s. a.

I. Seltsi „9. Jalaväe Polk“ üldkoosolek.

Selts „9. Jalaväe Polk“ on õieti üsna noor. 3. veebruaril 1931. a. astusid kokku Tallinnas elutsevad 9. jalaväe polgu kaitsevälased, et arutada küsimust, kuidas võtta osa 2. veebruaril samal aastal surnud erukolonelleitn. Johann Schmidt'i, polgu looja ja juhi, matusest. Sellel nõupidamisel keriskiski esile mõte asutada selts „9. Jalaväe Polk“. Seltsi põhikiri kinnitati ning seltsi esimene üldkoosolek peeti Tallinnas, 19. oktoobril 1931. a. Asutajaid liikmeid oli 39.

Poole aasta vältel jõuti koondada seltsi 162 liiget, neist Vabadusesõjast osavõtnuid 131 ja nooremaid, sõjas mitteolnud, 31. Enamik liikmetest — 116 inimest — asusid alaliselt Pärnus ja Pärnumaal.

Seltsi tänavune üldkoosolek otsustati pidada 19. juunil Pärnus ja anda koosoleku päevale pidulikuma ilme. Selleks korraldati aktus teatri „Endla“ saalis ja rajati maaalasse läinud kaasvõitlejate mälestuseks tammehiis. Tammiku asutamise mõte leidis sooja poolehoidu Pärnu linnavalitsuselt,

kes selleks otstarbeks lubas puud ja võimaldas hiie asutamise südalinnas Vabaduseväljal.

19. juunil kella 0800-ks kogunes umbes 200 seltsi liiget ning Vabadusesõja veterani 9. üksiku pataljoni kaunistatud kasarmusse. Pärast ühist hommikueinet järgnes siin seltsi „9. Jalaväe Polk“ üldkoosolek.

Koosolekut juhatas kolonel V. Trossi, protokolliis major R. Taalder. Aruanne senisest seltsi tegevusest leidis heakskiitmist. Uude juhatuse valiti tagasi senine juhatuse esimees kol. V. Trossi, abiesimees kol.-lt. K. Laurits, sekretär major R. Taalder, abisekretär res. lt. J. Mühlbach, laeur res. n.-allohv. Th. Teetsov ja arhiivar kapten M. Elendt, kandidaatideks major V. Gutmann, kapten M. Meibaum ja res. allohv. M. Siigur. Revisjoni komisjoni valiti orkestrijuhut J. Kask, res. kol.-lt. P. Kolts ja kapten A. Sander, kandidaatideks res. kv. am. C. Lüdig, kapten H. Tomson ja res. kapral V. Anreson. Eeloleva kalendriaasta eest liikmemaksuks määrati Kr. 1.—. Seltsi rinnamärgi kavand tunnistati vastuvõetavaks, üksikasjaline märgi kavandi väljatöötamine jäeti juhatuse hoolde.

Eriti olid koosolijad huvitatud seltsi üritusest — koostada ja avaldada trükis mälestusteos „9. rügement ja tema juht kolonelleitn. J. Schmidt“. Mõte sarnase teose vajadusest oli tekkinud juba varemalt, sest otsekohe pärast

Vabadusesõda koostatud ja 1921. aastal avaldatud raamat „Eesti rahvaväe 9. jalaväepolk“ ei rahulda praegu enam; polgu tegevus vajab põhjalikumalt valgustamist ning käsitlemist uute, seni kasutamata andmetega. Nagu teost koostava komisjoni esimees kol.-lt. M. Tuisk teatas, on vajalikke materjale saadud ning läbitöötatud sedavõrt, et 1-ne osa, mis käsitleb peamiselt rügemendi juhi kolonelleitn. J. Schmidt'i elukäiku ja tegevust, on juba käsikirjas valmis. Rügemendi sõjalist tegevust iseloomustavat materjali on seni saadud vähe ja seepärast teose II-se osa valmimine ka viibib. Algdokumendid, sõjaajal peetud päevikud, isiklikud kirjad jne. on muidugi esimese järgu tähtsusega — neid on koguni võimalik seltsil Vabadusesõja ajaloo komitee kaudu lasta hinnata ning arvata rahalise tasu alla. Kuid väga väärtuslikuks materjaliks on ka sõjast osavõtnute isiklikud mälestised, kusjuures ei ole tarvis alati kirjeldada mõnda suurt lahingut või tähtsat sündmust; sageli on just huvitavamad väiksemad kirjeldused tollaegsest olukorrast, üldisest meeleolust, isiklikkudest elamustest jne. Olles praegu eraldatud Vabadusesõjast tosin aastatega, saame mõnda koguni paremini kirjeldada kui seda oleksime võinud sõjaajal või vahetult pärast sõda. Kui kõik seltsi liikmed saadaksid komisjonile omi mälestisi — võiks terve teos olla trükitavalis juba tuleval aastal.

Järgmine seltsi üldkoosolek otsustati ära pidada tuleval aastal suvel, võimalikult vabas looduses, kus mõne referaadiga tuletatakse meelde Vabadusesõda ning elustatakse mälestisi raskest, kuid siiski kõigile armsast võitluste ja võitude ajajärgust. Koosoleku lõpetas kell 1100 kolonel V. Trossi, ära märkides asjalikku sõnavõtmist ja sõbralikku, juba sõjaajal polgule iseloomustavaks olnud üksmeelt.

Pärnu garnisoni kalmistul olevale Vabadusesõjas langenute mälestusmärgile panid lillepärga seltsi esindajatena kol.-lt. K. Laurits, kol.-lt. M. Tuisk ja res.-n.-allohv. Th. Teetsov.

II. 9. polgu tammehiie asutamine.

Kell 1200 selts „9. Jalaväe Polk“ rivistunud rügemendi lahingulipuga kaitseliidu orkestri marsi saatel sammus Vabaduseväljale, et istutada siia esimese tamme ning avada rajatav 9. jal. polgu hiis. Vabaduseväljale kogunes umbes paartuhat Pärnu kodanikku. Tseremonia ajal mängis orkester polgu veterani J. Kase juhatusel. Kirikliku talituse pidasid õpetaja A. Kõiv ja preester S. Samon. Avas tammiku kolonel V. Trossi, kes muuseas ütles:

„Täna, 19. juunil, täpsalt 13 aastat tagasi lõppes vaherahu landesvääriga ja algasid kokkupõrked, mis järgmisel päeval arenesid polgu elus tähtsaks lahinguks, Lemsalu lahinguks. Lemsalu lahing sai surmahoobi aluseks kogu landesväärile. Oleme tulnud kokku, et meelde tuletada raskeid lahinguid Heinastest kuni Riiani, samuti ägedaid heitlusi novembris ja detsembris 1919. a. Narva all mitukümmend-korda ülekaalus oleva vaenlasega, kuid kus polgu juhtide ja sõdurite üksmeelne otsus oli: „Meie sellelt

liinilt ei tagane, kas tapetagu meid kõiki siin mahal“ Vaenlaste hulkadest kasvas kaevikute ette laipade virn, meiegi read hõrenesid, kuid polk pidas oma sõjamehe sõna — ta jäi püsima oma kohale lõpuni. Sellelt väljalt, kus praegu seisame, alustas polk oma kangelasrännakut landesväəri vastu, siia kogus ta ennast uuesti kokku et alustada sõitu laevadel Narva rindele teise vaenlase vastu. Meie esivanematele oli vabadus kallimaks aardeks, hiis pühaks maks paigaks. Hiis oli kohaks, kuhu tuldi tänu avaldama rõõmupäevil, kust leiti lohutust rasketel aegadel, kuhu koguneti, et mälestada manalasse läinud kaaslasi. Rajasime vabaduse sõjaheitlustes. Ent täna rajasime 9. polgu hiie selleks, et tammehiie kohin jutustaks põlvest põlve neist unustamata vendadest, kohusetruudest kaasvõitlejatest, kelledega koos siit 13 aastat tagasi astusime lahingutesse ja keda on murdnud sõjamehe karm elusaatus.

Seisab paindumatult tamm. Paindumatult seisite ka teie, 9. polgu veteranid, Vabadusesõjas. Täna siin seistes jälle kord uuendame antud töotust, et jääme samuti paindumatuks siis, kui peaks kutsuma meid kodumaa.“

Tamme juures loeti ette lahingutes langenute, haavadesse ja haigustesse surnud kaasvõitlejate nimed. Kõnelesid veel Pärnu linna pea O. Kask ja Pärnu maavalitsuse esimees J. Markson. Pärnu võib uhke olla 9. polgule, kes Vabadusesõjas koosnes peamiselt Pärnu linna ja -maa meestest. Sama tugevalt kui istutatud tamme juured kinnituvad maamulda, nii kindlalt elagu edasi ka nooremates see vaim, mis Vabadusesõja viis võidurikka lõpuni.

Hiie rajamise lõppedes sammuti rivis 9. üks. jal. pataljoni kasarmusse lõunasöögile, kus paarsada polgu veterani nägid ennast uuesti ühise perena.

III. Aktus „Endlas“.

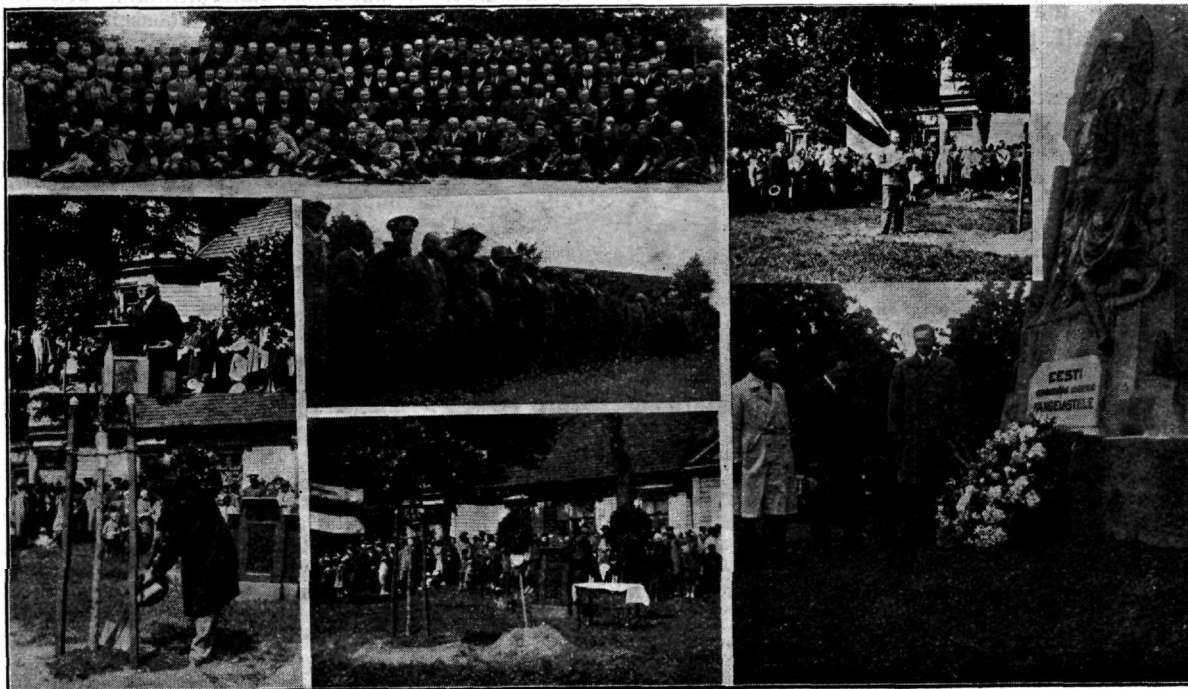
Kella 1700-ks oli teater „Endla“ suur saal rahvast täis. Pärast kaitseliidu orkestri muusikalist ettekannet J. Kase juhatusel ja kolonel V. Trossi avakõnet, andis kolonelleitn. M. Tuisk huvitava ülevaate 9. polgu tegevusest Vabadusesõjas.

9. jal. rügement oli kõige noorem väeosa sõjaajal, komplekteeritud peamiselt Pärnu linnast ning Pärnumaalt pärit olevate noormeestega, kelledest ainult mõned üksikud olid varem vene sõjaväes olnud; teised olid hoopis sõjalise õppuseta. Sellegipärast rügement suutis lüüa landesväəri hästi relvastatud ja sõjaliste kogemustega meestest moodustatud väeosi. Rügement suutis tagasi paisata hiljem ka punaste lained, kus ühe päeva vältel temale peale tungis tervelt 12 vastase rügementi. Viru väerinde juha-

taja, kes rügemendi jõudmisel Narva alla augusti alul 1919. a., nähes puuduliku väljaõppega ja veel puudulikuma varustusega mehi, suhtus rügemendi hindamisel temasse õige kahtlevalt, muutis põhjalikult oma arvamise rügemendi võimetest juba pärast esimesi lahinguid sel rindel. Esimesel 9. rügemendi aastapäeval ütles kindralmajor A. Tõnisson: „Minu südamlilik tervitus vaprale

des tollaegset olukorda, meeste meeleolu, riidetust, sidevarustust jne.

Operatiivselt Lemsalu lahing ning raudse diviisi ühe väeosa löömine siin 9. rügemendi poolt tähendas seda, et landesväeri juhatus oli sunnitud loobuma oma kavatsusest: suruda meie väed Lemsalu—Roopa—Võnnu joonel paremalt tiivalt kokku vasakule vastu punaste väeosi ning meid siin

Pilte 9. üksiku jalaväepataljoni pidupäevalt Pärnus.

polgule. Kõige noorem teiste polkude hulgas ja viimane numbri poolest — 9-as, kuid oma tegude poolest esimene. Kummardan sügavalt polguülema al-polk. J. Schmidt'i, kõigi ohvitseride ja sõdurite ees. Elagu Viru väerinde au ja uhkus 9. jalaväe polk!“ Soodne rahuleping, mis sõlmiti 1920. aastal oli suurel määral tingitud sellest, et 9. rügement edukalt suutis kaitsta Narva eelseid seisukohti, olgugi et need seisukohad olid hobuserauakujuliselt ümberhaaratud ning isegi väerinde juhatajalt oli luba antud rügemendil taganeda Narva linna joonele. Välisajakirjanikud vaadeldes hiljem rügemendi seisukohti ja nähes vastase mürskudest ülesküntud põldusid ja maani mahlutud külasid, nimetasid rügemendi lahinguvälju tõelisteks osadeks Maailmasõja läänerrindest.

Pärast muusikalist vahepala kõneles aktusel kol.-lt. K. Laurits Lemsalu lahingust, andes kujuka pildi lahingu tegevusest ja iseloomusta-

hävitada. Selle asemele pidi ta ise oma vasaku tiivaga tagasi tõmbuma ja see oli landesväeri tagasiveeremise alguseks Võnnu alt Riia alla. Rügemendile oli Lemsalu lahing ja üldse tegevus landesväeri vastu heaks, olgugi raskeks, sõjaliseks kooliks: harjuti teotsema vaenlase vastu lähematel distantsidel, paiguti kuni kümme-kond sammu; hiljem Narva rindel kaugematel distantsidelt teotsedes näis ka raske olukord kergeks. Igale üksikule landesväeri operatsioonist osavõtnule oli aga neist lahinguist õpis: pole sarnast olukorda, kust häätahtmisega ei oleks võimalik ausalt välja tulla. Seda viimast peamiseks meeles pidama ka tänapäev, kus nii palju räägitakse majanduslisest kriisist ja raskest olukorrast.

Kol.-leitn. M. Tuisk'i ja kol.-leitn. K. Laurits'i kõned võeti vastu pealtkuulajate poolt aplausiga ja kiiduhüüetega.

Kolonel V. Trossi oma lühikeses lõpu-kõnes kriipsutas alla häid suhteid, mis ol- nud rügemendil ja pataljonil Pärnu linnaga ja maaga. Kaitsevägi, kellel rah- va poolehoid, suudab ka tulevi- kus oma kohust sama hästi täi- ta, nagu praeguse pataljoni eel- käija, 9. rügement, seda tegi Va- badusesõjas.

Aktus lõppes kõikide ülevas meeleolus orkestri mänguga „Eestimaa mu isamaa“, mida saali täis vaimustatud rahvast kaasa laulis.

Veteranid lahkusid üksteisest soojade käepigistustega lubades kokku tulla järgne- vatel aastatel uuesti ja veel rohkenal arvul.

R. T.

9. üksiku jalaväepataljoni ülema
KÄSUKIRI
nr. 30.

19. juunil, 1932. a. Pärnus.

§ 1.

Tänane päev on 9. üksikule jalaväepataljonile suurpäevaks...

Täna koguvad pataljonile külla meie kuuls- a eelkäija 9. jalaväe polgu Vabadusesõja kangela- sed-kaasvõitlejad selleks, et uuendada ühiseid mälestusi, et kinnitada vaenlase kuulide rahe all sõlmitud vanu sõprusesidemeid, et alal hoida ja arendada seda suurt kohusetunnet ja üksmeelt, mis valitses 9. jalaväe polgus Vabadusesõjas ja mis oli polgu sõjalise edu pandiks.

Täna sel sõprusepäeval mälestame üheskoos neid raskeid päevi ja heitlusi, mis tuli meie eel-

käijal ja tema kangelistel läbi elada 1919. aas- tal Riia all meie ajaloolise vaenlase Saksa lan- desvääri ja Narva rindel — Vene enamlastest koosnevate röövsalkade vastu.

Tähendatud heitlustest tuli meie eelkäija ja meie kaitseväge kõige noorem lahinguväeosa 9. jalaväe polk välja võitjana. Tähendatud raske- tes heitlustes kirjutas meie eelkäija hiilgava lehekülje oma ja Vabadusesõja ajalukku...

Täna sel sõprusepäeval on ka meie peamiseks ja alatiseks kohuseks meele tuletada ja ühes koos väikses leinas mälestada neid unustamata ja kohusetruid kangelasi-kaasvõitlejaid, kes 13 aastat tagasi 9. jalaväe polgu koosseisus Pär- nust lahingutesse astusid, kuid kelledele sõja- mehe karm saatus ei lubanud sealt enam iialgi tagasi tulla. Need kangelased-kaasvõitlejad jätsid vabaduse ja oma polgu eest võideldes oma kodu, jätsid inimesele kõige kallima — jätsid oma elu. Täna mälestame ühes koos ka 9. ja- laväe polgu Vabadusesõja aegset kangelasjuhti, nüüd manalas puhkavat kolonel-leitnant Johann Schmid't.

Nagu öeldud, oli 9. jalaväe polgule Vabaduse- sõjas sõjalise edu ja kangelistegudele õhutamise peamiseks pandiks kindel üksmeel, äärmine ko- husetruudus ja hea vahekorid juhtide ja alluvate vahel. Olen kindel, et see Vabadusesõja aegne vaim ja üksmeel püsib ka 9. üksikus jalaväepa- taljonis veel praegu ja püsima jääb ka jääda- valt.

Ühtlasi loodan, et ka 9. jalaväe polgu järe- tulija, s. o. 9. üksiku jalaväepataljoni koosseis- us teeniv iga juht ja iga sõdur Vabadusesõja- aegsete kangelaste eeskujul oma kohuseid saab täitma ja meie eelkäija 9. jalaväe polgu head nime ja kuulsust saab väärilisel kõrgusel hoid- ma ka siis, kui peaks meid jälle kord võitlus- tesse kutsuma kodumaa...

Kolonel V. Trossi,
pataljoniülem.

PKP ühendatud kursuste IV lennu lõpetamise puhul.

22. juunil s. a. lõpetas oma õppetöö pa- taljoniülemate, kompaniülemate ja välisuur- tüükiväe patariülemate (PKP) ühendatud kursuste IV lend, mil puhul peeti Tondil, kursuste asukohas päevakohane lõpuaktus. Aktusest võtsid osa Kaitseväge de staabiülem kindralmajor Tõrvand, K. Ü. Ö. ülem kol- onel Brede ja tema abi õppealal kolonel Jaakson. Aktus oli väga meeleolurikas. Kursuste kuulajate poolt annetati kursuste ülemale major Grabbile ja tema abile kapten Reinholdile väikesed mälestus- esemed.

Pärast neljakuist õppetöö möödumist pole üleaarne lühikest pilku heita tehtud tööle ja mõtteid vahetada nende muljete kohta, mida kaasa viidud koolipoisina äsja lõppenud kursustest.

Kursused algasid 1. märtsil. Kamini ksk

9.2.32. nr. 21 kohaselt oli õppetöö kursus- tel jaotatud kaheks perioodiks:

- Kevadine periood 1. märtsist kuni 31. maini ja
- suvine periood 1. juunist kuni 22. juunini.

Kamini käsk nägi veel ette, et see osa õppekavast, mis on ühine pataljoni, kom- pani ja välisuurtüükiväe patariülematele, võetakse läbi kõigi kuulajatega üheskoos. Peale selle oli merikindlustest läkitatud oh- vitseridele ette nähtud teatud arv tunde eri- alaliste ainete läbi võtmiseks.

Esialgse korraldusega läkitati kursustele 42 ohvitseri 25 mitmesugusest väeosast ja asutisest. Paari nädala pärast läkitati veel 3 ohvitseri juure. Seega oli läkitatud:

- pataljoniülemate kursustele 10 ohvit- seri,

- kompaniülemate kursustele 27 ohvitseri ja
- välisuurt. patareülemate kursustele 8 ohvitseri.

Kokku 45 ohvitseri 27 väeosast ja asutisest, auastmes leitnandist kuni majorini.

Selle kirju pere õppetöö juhtimine oli eelnimetatud Kamini ksk pandud pataljoni ja kompaniülemate kursuste ülema major H. Grabbi peale ja temale abiks

saamisega 1. soomusrongi-rügemendis oli lahendatud suur osa välisõidu muredest — toit ja peavari — ja uues asukohas võis töö algada täie intensiivsusega esimesest välisõidu päevast.

Käesoleval aastal võtsid esmakordselt PKP ühendatud kursuste välisõidust osa ka reservohvitserid. Selleks oli soovi avaldanud paarkümmend reservlast. Tegelikult ilmusid välisõidule ainult 8 reservohvitseri,

Lõpukokkuvõtte tegemine taktikalise ülesande lahendamisel Moe küla juures.

Esiplaanil PKP kursuste ülem major H. Grabbi.

määratud kapten Reinhold Kaitseväge de staabist.

Kavstabülit kinnitatud õppekava kohaselt oli õppetöö kursustel rajatud peamiselt praktilisele alusele, kusjuures teoreetiliste tundide arvu võrreldes eelmiste kursustega oli piiratud miinimumini. Sealjuures tuli kursuste kestes igal kuulajal anda kaks ise seisvat praktilist tundi.

Lõviosa kursuste õppetööst langes taktikale. Alul võeti mängu kompani ja rühm. Hiljem mindi üle pataljonile ja poogiti sinna juure patarei. Lõpuks ei puudunud mängus ka rügement ühes juureantud suurtükiväe grupiga ja tehniliste osadega.

Kevadise perioodi jooksul arutati läbi ja lahendati üheskoos 17 taktikalist ülesannet ja 4—5 klassitööd taktika alal. Peale selle lahendati rida taktikalisi ülesandeid väikesete üksustega maastikul Tondi raioonis ja demonstreeriti kuulajate poolt siderühma tegevust nii pealetungi kui kaitselahingu pataljoni koosseisus.

Kevadise perioodi lõppedes lahkusid merikindluste ohvitserid. Ülejäänuid seisis ees sõit maastikule.

Seekord korraldati PKP ühend. kursuste välisõit Tapa raiooni, mis oli seotud peamiselt korterite küsimusega. Ulaluse

muude seas Taani vabatahtlikkude salga juht Vabadusesõjas res. kolonelleitnant Bor gelin.

Välisõidul jaotati kuulajad nelja taktikalise gruppi, kusjuures esimese nädala jooksul reservistid moodustasid eraldi grupi. Teisel välisõidu nädalal korraldati grupid ümber nõnda, et igasse gruppi sattus ligikaudu ühevõrdselt teatud väeliigi ja ühtlase ettevalmistusega ohvitseri.

Hea korralduse ja ka soodsa ilmastiku tõttu oli välisõidu töö väga produktiivne. Kolme välisõidu nädala jooksul lahendati maastikul 9 taktikalist ülesannet, korraldati üks kahepoolne taktikaline õppus, mis kestis 2 ööpäeva; peale selle jälgiti suurtükiväe laskeharjutusi Jägala poligonil ja tutvuneti 1. soomusrongi-rügemendi õppetööga ja rügemendi eluoluga.

Üks positiivsemaid ja ilusamaid külgi kursuste elus oli üksmeelse tunne ja sõbralik läbisaamine, nii kuulajate eneste kui kuulajate ja lektorite vahel. See leplik joon sai oma alguse kursuste esimestest päevadest peale ja püsis sellisena kuni kursuste lõpuni. 27-me väeosa ja asutise esindajad kujutasid kursuste lõpuks kõige kokkuliidetuma väeosa ohvitserideperet.

Ei saa ka mainimata jätta seda huumori pagasit, mida iga kuulaja üksikult ja kogu kursus üheskoos teadliku pagasi kõrval kursustelt lahkudes koju kaasa viis. Ligi neljakümne ühiselu oli selleks küllalt annud materjali ja nagu igas ühiskonnas oma tege- lased nihutanud esiplaanile. Siia hulka kuu- lus kõigepealt „Gandi“. Juba üksi tema ilmumine tekitas rahvale rõõmsa meeleolu. Kui seltskonda siginesid veel „Kasanova“, „Vend Vahindra“ ja teised kuulsused, siis oli mõni minut lõbusat ajaviidet sama tõhukas,

nagu oleks üheskoos leisikas leiba ära söö- dud.

Kokkuvõetult võib kursuste IV lennu tööd oma tulemusilt lugeda täiesti korda- läinuks. Soovime, et selle töö tagajärjed väeosades, kuhu kursandid neil päevil välja sõitsid, oleksid sama edukad ja aitaksid süvendada seda ühtmeelt ja ühtlast arusa- mist, mida vajame oma kaitseväe väljaõppe alal rahuajal ja mis on meile edu pandiks sõjakorral. r. — n.

Kavatsusi kindral E. Põdderi mälestuse jäädvustamiseks.

Vabariigi Ohvitseride Keskkogu juhatus oma koosolekul 7. juulil arutas kindral E. Põdderi mälestuse jäädvustamise küsi- must ja võttis selles vastu järgmised otsused:

1) Kindral E. Põdderi nimi ja lühikesed eluloolised andmed kantakse Keskkogu vanemate ja teeneterikaste kaitseväejuhtide raamatusse ja loetakse igal aastal ette Keskkogu korralisel aastakoosolekul.

2) Tunnistati soovitavaks koostada ja välja anda kindral E. Põdderi elulugu.

3) Keskkogu peab õigustatuks ja tarvi- likuks kindral E. Põdderi mälestamise küsi- must asetada laiemale alusele, et sellest osa võtaks kogu maa ja rahvas, eriti aga need

organisatsioonid ja seltskonnakihid, kellega kindral E. Põdderil on olnud elus kokku- puuteid.

4) Pöörduda erikomitee poole, et Tal- linna kaitseväe surnuaial väärikalt korralda- taks kindral E. Põdderi ja teiste sinna ma- tud vanemate eesti kaitseväejuhtide hauad.

5) Kindral E. Põdderi mälestamise küsi- muse läbiarutamiseks kokku kutsuda 19. juulil s. a. kell 1200 organisatsioonide- vaheline koosolek, millel oleks esindatud: V. O. Keskkogu, Kaitsev. Staabi Ohv. Kogu, Selts 1. Eesti polk, Kaitseliit, Vaba- duse Risti Vendade Ühend. Keskjuhatus, E. Vabadusesõjalaste Keskliit, II ja III di- viis, Tallinna, Tartu ja Haapsalu linnaoma- valitsus, korp! Ugandala.

Üksik lennuväe divisjon nr. 3.

Üksik lennuväedivisjon nr. 3 Tallinnas formeeriti 1. juulil 1930. a. ning pühitseb käesoleval 1. juulil oma teist aastapäeva.

Divisjoni formeeris tema praegune ülem lendur-kapten Reissar. Lendav koosseis komplekteeriti lennukooli instruktoreist ning värskeist lõpetajaist. Koosseisu täien- dati järgmise aasta lennukooli lennust.

Materjaalosa suhtes asetati divisjon ees- õigustatud seisukorda. Ta sai oma varus- tusele uued moodsad inglise hävitajad.

Divisjoni formeerimisaasta nõudis divis- joni juhilt ning lendavalt koosseisult ränka ja pingutavat tööd. Noored, vast lennu- koolist tulnud lendurid pidid saama vaja- liku lennustaaži ning lennutehnilise viimist- luse enne, kui neile uued masinad võidi kätte anda. Samas tuli korraldada tehnilist

ja majandusala, koostada omal jõul lennu- kite ja mootorite käsiraamatuid ning hool- damisreegleid, täiendada iseend ning spet- sialiseeruda erialadel,

Kõike seda selleks, et siis täie jõuga rakendada peaeesmärgile, see on muuta divisjon lahingüksuseks, anda temale tõe- line lahinguväärtus.

Selle ülesandega on divisjon hästi toime- tulnud ning areneb ja täieneb jõudsalt.

Väljaõpe.

Kuidas teostub divisjonis väljaõpe? Väl- jaõppe teostamine on lennuväes eriti deli- kaatne küsimus ning nõuab juhtidelt erili- selt suurt oskust, arusaamist ning iseseisvat loomingut. „Kirjatahe“ järele käia ei ole lennuväes sagedasti võimalik, sest lennutee-

nistus on liialt sõltuv mitmesugusist ette- nägematuist asjaoludest. Juht lennuväes peab enam kui kusagil mujal tundma oma alluvate füüsilisi ja vaimlisi võimeid ning hingelist seisukorda. Sest hädaohutu ning edukas lend tugeneb suurel määral just neil faktoreil.

Divisjoni juhid on väljaõppe alal tegutsenud kindlakäeliselt ning tulemusena — divisjonis ei ole kogu tegutsemise aja kestel olnud ühtegi saatuslikku õnnetust.

taktika, mootoriteadus, lennukite ehitus ja hooldamine, aeronavigatsioon ja meteoroloogia, laske- ja pommitasjandus, gaasiasjandus, raadioasjandus j.n.e. Siia kuulub ka kehaline kasvatus, sest lendur eelkõige peab olema füüsiliselt terve ning heas seisukorras. Selles mõttes divisjoni kehaline kasvatus ongi rajatud põhimõttele — sport tervise aga mitte rekordite pärast.

Väljaõppe alal on divisjonis läbiviidud praktiline töömeetod.

Pilte õhukaitse manöövreilt.

Tehniliselt väljaõpe teostub salgaülemate kaudu, divisjoni ülema poolt antud üldõppekava alusel. See jäguneb:

1) väljaõpe õhus, kus lendur lennutehniliselt lihvitakse niivõrt, et lennuki juhtimine temalt enam ei nõua mingisugust erilist tähelepanu. Kogu tähelepanu suudab lendur siis rakendada oma peaülesandele, see on vastase lennuki jälgimisele, atakeerimisele ja tulistamisele.

Lahinglendur ei pea mitte üksinda hea lendur olema lennutehniliselt, vaid samal määral ka veel eeskujulik laskur. Selleks siis õhulahingu ning sihtimisharjutused fotokuulipilduja ja filmkaameraga kodusel aerodroomil ning tegelikud laskeharjutused suvisel laagri perioodil.

2) väljaõpe maas, haarab enesesse väga mitmesugused alad, nagu õhulahingu

Tähtsama sündmusena lahingväljaõppe alal tuleks märkida läinud aasta Jõhvi laagrit, kus divisjon sooritas hulga laske- ning pommitusharjutusi. Vaatamata vähestele kogemustele olid tulemused lahingharjutuste alal üle keskmise ning tõtsid divisjon nr. 3 esikohale teiste lennudivisjonide hulgas.

Laagris ühes divisjoniga viibis kogu aja ka õhukaitse ülem kol. Tomberg, kes isiklikult jälgis lahingharjutusi.

Õhukaitse manöövritel läinud aasta septembris divisjon tegutses iseseisva taktikalise poolena, omandades hulga kogemusi väliaerodroomide kasutamises ning valve teenistuse pidamises.

Suuremaks sündmuseks divisjonile oli külaskäik Riiga läinud aasta oktoobris. Külaskäik sooritati kuuel lennukil ning kes-

tis ainult mõni tund, kuna samal õhtupoolikul lennati jälle tagasi. Siiski tutvuneti läti lennupolguga, veidikene Riia linnaga ning loodi sõprussidemeid läti kaasvõitlejatega lõunalauas.

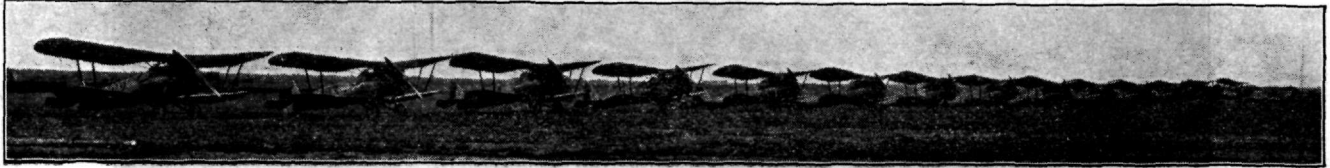
Peale seda on divisjon osa võtnud hulgast jalgväe taktikalistest õppustest. Samuti on nii era- kui ka kaitseväge lennupäevade lennuosa pearaskus lasunud divisjoni õlul.

Üksiku lennuväedivisjon nr. 3 tegevus on möödunud kahe aasta kestel olnud elav ja hoogne. On nähtud palju vaeva, rühitud täie innuga ja rõõmsameelselt.

Divisjoni ülem ja lendav koosseis võivad täie rahuldustundega tagasi vaadata tehtud tööle. Kuid veel intensiivsem töö seisab ees. Lennutööstus ja tehnika areneb hiigla sammudega. Tarvis on end alaliselt sellele kohandada. Tarvis on ajaga sammu pidada. Lennuväelase ülesandeks rahuajal ei ole mitte ainult teisi õpetada, vaid veel suuremal määral — ise õppida.

Divisjoni koosseis on selles täiel määral teadlik ning teeb sama raugemata innu ja rõõmuga oma töö ka tulevikus.

H. K.

Juriidilised küsimused.

Kaitseväelaste tulumaksust.

Viimastel päevadel kätte saadetud tulumaksulehed on tekitanud ärevust kaitseväelaste peres, sest tulumaksu määravad on maksu alla arvanud ka need kaitseväelaste tulud, mis senise praktika järgi varem ei ole maksustatud ja seaduse õige mõtte järgi ei võigi kuuluda maksustamisele. Selle läbi on tulumaksu summa tõusnud 30—50% suuremaks eelmiste aastate tulumaksust. Mõeldud on siin natuuras kaitseväelastele väljaandmisele määratud varustuse selle osa maksustamine, mille hankimine mõningatel põhjustel on jäetud kaitseväelaste eneste hooldeks ja selleks vajalik raha kaitseväelaste kätte antakse, nagu riidevarustuse, õmbeluse, korteri, kütte, valgustuse, toidurahad. Nähtavasti on tulumaksu komisjonid olnud mõjutatud RT nr. 11 — 1932. a. art. 97 all avaldatud määrusest, milles muu seas seletatakse tulumaksu seaduse §4 p.1 selles mõttes, et eelpoolnimetatud varustusrahad ei kuuluvat mitte natuuras antava tasu mõiste alla ja need tasud tulevat seepärast arvata tulumaksu alla. Rääkimata sellest, et Maksustamiskorralduse seaduse (RT 1. — 1932) § 46, millele määrus põhjeneb, ega ka muud seadused, ei ole Majandusministri kompetentsi arvanud seaduse seletamise, on see seletus ka sisuliselt ekslik, sest vastavate kaitseväelaste varustamise seadluste

järgi ei ole võimalik varustuse muretsemiseks kaitseväelastele antavat raha välja arvata natuuras antava varustuse mõiste alt. Selle seletuse ekslikkusele pööras Kaitseminister juba 26. märtsil s. a. Vabariigi Valitsuse tähelepanu, paludes anda Majandusministerruumile seaduse õige käsitamise kohta juldnõore. Ühinedes Kaitseministriga, Vabariigi Valitsus oma otsusega 28. maist s. a. tegi Majandusministrile ülesandeks teha vajalikud korraldused. Vahepeal on aga tulumaksu komisjonid asunud määrama tulumaksu eelpoolmainitud määruses antud seletuse kohaselt. Arvatavasti on see seletatav maksuametkonna juhi üliagarusega. Seadusliku korra jalule seadmiseks esitas Kaitseminister 12. skp. Vabariigi Valitsusele ettepaneku — kohustada Majandusministrit eelpoolmainitud määrust vastavalt muutma. Kuid kahjuks ei paranda see iseenesest veel kaitseväelaste seisukorda. Kuigi määrus muudetakse, tuleb igalühel endal välja astuda oma huvide kaitseks. Kuna iga tulumaksu määramise otsus, olgugi ekslik, mille tühistamist ei ole seaduses ettenähtud tähtajal taotletud, kuulub täitmisele vastuvaidlemata korras, siis võib praeguses asja seisukorras tehtud ülekohut parandada üksnes sel teel, et iga maksustatu peab esitama vastulause tulumaksu määramise otsuse peale

maksumäärajale komisjonile, nõudes maksu määramise otsuse muutmist selles mõttes, et tulumaksu alla arvatud tuludest arvatakse maha varustuse rahad. Vastulause tuleb esitada samale tulumaksu komisjonile, kes maksu määras — hiljemalt 1. augustiks (tulum. sead. § 51 — RT 78 — 1922, Maksustamiskorralduse seaduse — RT 1 — 1932 — §§ 26, 71, 64). Tulumaksu seaduse § 59 (RT 78 — 1922) näeb küll ette 2-nädalise tähtaja neile, kellele tulumaksu leht kätte saadeti pärast 1. juulit, kuid seaduse mõte on tõenäoliselt see, et kõigile kindlustada vähemalt 2-nädaline tähtaeg, kuid igal juhul see ei või lõppeda enne 1. augusti. Seega siis § 59 järgi neil, kes tulumaksulehe said kätte niivõrt hilja, et 1. augustini jääb üle vähem kui 2 nädalat, on õigus vastulauset esitada 2 nädala jooksul, arvates tulumaksulehe kättesaamise päevast.

Sisuliste väidetena tuleks ette tuua järgmised kaalutlused: „Vastavates kaitsevæelaste varustamise seadlustes on kaitsevæelastele ette nähtud teatud varustuse norm, mille nad peavad riigilt saama. Kv kraamiga varustamise seadlus (RT 44 — 1931) näeb ette üksikasjaliku riiete, jalatsite, pesu, rakmete ja magadisriiete loetelu, milliseid asju kaitsevæelane peab valmis saama riigilt saama (tabelid nr. nr. 5 ja 6). Sama seaduse järgi kaitsevæelastele kuuluv isikuline kraamivarustus loetakse natuuras antavaks lisatasuks (§ 57) ning üldreeglina varustusasjade põhimaterjal kuulub väljaandmisele natuuras, ja ainult erijuhtudel, kui Sõjanõukogu seda otstarbekohaseks peab, võib materjali ka rahas välja anda (§ 62). Kaitsevæe vormi kandmine on kaitsevæelastele üldreeglina sunduslik ja kaitsevæelased on kohustatud kandma ainult Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud vormi (Garn. määr. § 332 — RT 18 — 1929, art. 123) ning kaitsevæe ülematele on kohus teha selle järgi valvata, et alluvad kõik ettenähtud vormiartiklid omaks ja et need oleksid alati korralikus seisukorras. Seepärast ei või olla olulist vahet sellel, kas varustus on kaitsevæelasele kätte antud natuuras või rahas, sest kaitsevæelane on kohustatud saadud raha ära tarvitama riidevarustuse muretsemiseks.

Kaitsevæelaste korteriga varustamise seadluse (RT 29 — 1929 art. 190) järgi kaitsevæelased normaalselt varustatakse korteriga natuuras (§ 1), kusjuures seadlus amet-

astmete järgi üksikasjalikult ära määrab kaitsevæelaste korteri suuruse (RT 64 — 1931 art. 520). Korterraha antakse ainult juhtudel, kui ei ole võimalik korterit natuuras anda (§ 2). Siinjuures olgu tähendatud, et natuuras antavat korterit asendava korteriraha norm on tunduvalt väiksem korteri keskmisest üüri suurusest. Seetõttu need kaitsevæelased, kes saavad korteri asemel korteriraha, satuksid võrreldes nendega, kes saavad korteri natuuras, sootu halvemas seisukorda, sest nad saavad riigilt vähem ja maksavad selle pealt veel riigile tulumaksu.

Neil põhjustel kaitsevæelastele natuuras antava tasu all tulumaksu seaduse (RT 63/64 — 1920) § 4 p. 1 mõttes tuleb mõelda mitte ainult varustusartikleid, mis tegelikult kaitsevæelastele välja antakse, vaid kõiki tasusid, mida ta õigustatud on natuuras saama, seega ka raha, mis kaitsevæelasele antakse selleks, et ta ise endale muretseks seadluses ettenähtud varustust.“

Peaks tulumaksu komisjon vastulause jätma rahuldamata, siis tuleb selle otsuse peale kaebada maksupeakomiteele kahe nädala jooksul, arvates otsuse kättesaamise päevast. Kaebus tuleb esitada jaoskonna tulumaksu komisjoni kaudu (Maksustamiskorralduse sead. — RT 1 — 1932 — § 72). Kaebuses tuleb ette tuua neid samu väiteid, mis vastulauses. Maksupeakomitee otsuse peale omakord tuleb kaebus esitada Riigikohtule — Peakomitee kaudu ühe kuu jooksul, otsuse kättesaamise päevast arvates (Maksustamiskorr. sead. § 94).

Olgu tähendatud, et vastulaused ja kaebused tulumaksu asjas on tempelmaksust vabad (Tempelm. sead. § 8 p. 18 ja tempelita. tar. I er. 22 — RT 45 — 1928).

— el —

Ametlik osa.

KAITSEMINISTRI KÄSUKIRI.

Nr. 147.

Tallinnas, 7. juulil 1932. a.

(Kaitsevægede staap)

Minu käsukirjaga Nr. 121 — 1932. a. määratud üleriiklikud kaitsevæe spordivõistlused jätta pidamata.

A. Kerem,
Kaitseminister.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Saksamaa riigikaitse eelarve.

Poola seimi abiesimees ja sõjaväe eelarve ettekanđja Polakievicz on avaldanud tähelepanuväärivad üksikasju Saksamaa 1931. a. riigikaitse eelarvest.

Sissejuhatuseks Polakievicz juhtis tähelepanu asjaolule, et Poolamaa kulutab oma 250.000-päisele sõjaväele ainult poole sellest, mis on ette nähtud 100.000-lise koosseisuga Reichswehri eelarves. Suurimas relvastamise palavikus 1913. a. maksis saksa sõdur 2562 marka aastas; 1931. a. — 4.978 marka; mereväelane on tõusnud 7.301 margalt 12.791 margani.

Elukutseliste sõjavägede ülevalpidamine, milliste hulka kuulub ka Reichswehr, nõuab suuremaid väljaminekuid kui rekruteeritud sõjaväed. See vastulause on põhjendatud. Ent, kui saksa eelarve näeb ette 6.750 marka (6.000 krooni) kulusid sõjaväelase kohta, võib tekkida küsimus, kuidas saavad hakkama inglased, kellel on samuti elukutseline sõjavägi, kulutades vaid sõduri kohta 3.800 kr., kusjuures hinnad Inglismaal kindlasti ei ole vähemad Saksamaa omadest ja inglise sõduril on kasutada palju mõnusi. Inglise sõjaväe väljaminekutes on arvestatud ka kulud võimsa lennuväe, lahingmasinate ja raske suurtükiväe peale, kuna Saksamaa väljaminekutes, kellel ei ole lubatud omandada neid vahendeid, peaksid puuduma ka vastavad kulud.

Saksamaa jõudude hindamisel on see nähtus tähtsamad elemente. Peale selle tuleb tähendada, et Reichswehri eelarves ametlikult avaldatud kulud ei moodusta sugugi saksa relvastuse kulutusi tervikus — neid leidub peidetult ka teiste ametkondade eelarvetes. Nii leidub teedeministeeriumi eelarves riigi toetus lennuasjandusele 43.000.000 marga suuruses 1.880.000 marka on määratud teadetekogumisele välismaal, 100.000 marka siseluulele, 270.000 marka majanduslikule teadetekogumisele — need summad figureerivad välisministeeriumi eelarves. Kaubandus-tööstusministeeriumi summades on veel 515.000 marga suurune täiendav krediit majanduslike teadete hankimiseks. Välisministeeriumil on peale eelnimetatute veel eraldi

fond salajasteks otstarveteks 4.500.000 marga suuruses.

Ka sõjatööstusele antavad toetused, millised eelarves on näidatud eraldi, kuuluvad iseloomult sõjaliste kulutuste hulka.

Kõige selle juures on saksa Reichswehri eelarve täitmise täpne kontrollimine võimata; niimelt on temas tervelt 112 ülekantavat (übertragbar) alajaotust kogusummas 187 miljonit marka, või 29% kogu sõjaväe eelarvest.

Erilist tähelepanu vääriksid järgmised üksikasjad, laskmise, harjutuste ja kantsleikulud, millised 1913. a. olid 32 marka sõdurilt, on 1931. a. tõusnud 180 margale; sõjakoolid vastavalt 16 margalt 101 margale; laskeradade korrasid ja uute ehitamine — 90 margalt 497 margale; relvastus, laskemoon ja varustus 140 margalt 667 margale; side 8 margalt 88 margale.

Näitena võiks lähemalt selgitada laskeasjanduse küsimust: kui iga kompani, eskadron või patari, juurearvatud sanitaarosad, omaks omaette laskeraja — sarnast luksust ei tunta üheski armees — oleks neid seadeldisi vaja kokku 536. 100.000 mehest koosnev saksa sõjavägi pidas ülal 1930. a. 880 laskerada, ja kuna sellest nähtavasti oli vähe, võeti erakorralisse eelarvesse krediitid uute ehitamiseks. Peaks olema selge, et need laskerajad on tarvitada Reichswehri ülalpeetavatel organisatsioonidel ja sõjaväelistel koondistel.

On avalik saladus, et kasarmutes asuvate „Schupo“ osade koosseisust umbes 50% moodustavad Saksamaa teise relvastatud jõu, milline võtab osa isegi manöövritest. Tähelepanu väärib, et politsei kulud on tõusnud 218 miljonilt margalt 1913. a. 784 miljonile 1931. a.

Tänapäev on Saksamaa kulutused, juurde arvatud lennuväe toetus ja maskeeritud väljaminekud 7.478 marka aastas sõjaväelase kohta; vastav summa 1913. aastal oli 2.904 marka.

Lõpuks annab Polakievicz ülevaate: Prantsusmaa sõjalise iseloomuga väljaminekud on kokku 11.034 miljonit franki. Samal ajal kulutab vaeseksjäänud ja desarmeeriitud Saksamaa oma armee peale 9.660 miljonit franki ja Poolamaa 2.959 miljonit franki. L—g.

Sõjakirjandust.

LATVIJA.

„LATVIJAS KAREIVIS“ nr. 125 — 1932. a.

Kultuur-haridustöö Läti ja Leedu sõjavägedes.

Sõjaministri käsukirja 25. jaanuarist s. a. alusel ja kokkuleppel Riia ülikooli õppejõududega hakati möödunud talvel läti sõjaväele korraldama üldteaduslike loenguid. Kava järgi loengud jagunesid kaheks tsüklikuks. Esimene tsükkel „Latvia ja lätlased“ sisaldas järgmisi loenguid: „Muistsed lätlased põlluharijatena ja sõjameestena“ — prof. Balodis, „Läti muistsed linnakantsid“ — prof. Balodis, „Muistsete lätlaste võitlused vabaduse eest“ — prof. Tentelis, „Lätlaste ärkamiseaja ideaale“ — dots.

Berzinš, „Kuidas loodi Latvia“ — prof. Tentelis. Teine tsükkel „Muistsed lätlased“ sisaldas: „Keel rahva kultuuri peeglina“ — prof. Blese, „Muistsete lätlaste eluviise rahvaluule alusel“ — prof. Šmits, „Lätlaste muistsed elukombed“ — prof. Šmits, „Muistsete lätlaste kultuurilised ja kaubanduslised sidemed“ — prof. Balodis, „Lätlased poola ajajärgul“ — prof. Spekke, „Lätlaste rootsi ajajärgul“ — prof. Tentelis, „Lätlaste mõtteulatus 19. ja 20. sajanguil“ — dots. Berzinš. Peale selle mõned loengud usu- ja sotsiaalteadustest dots. Celmilt ja dots. Jurevičilt.

Loengud algasid 9. veebruaril ja neid peeti kõigis garnisones. Seni on ette kantud juba 102 loengut, kuid väeosade laagrisse mineku ja lek-

torite suvepuhkuse tõttu tulid loengud ajutiselt katkestada. Neile loenguile on läti ajakirjandus väärivat tähelepanu pööranud, eriti „Latvijas Kareivis“, kus üksmeelselt rõhutatakse loengute tähtsust ja kiitvalt suhtutakse ülikooli teadusemeestesse, kes on võtnud vaevaks aidata tõsta sõjaväe (resp. rahva) hariduslik taset.

10.—17. aprillini peeti Lätis hariduseministeeriumi korraldusel esmakordselt üleriiklikult haridusevälal, mille eesmärgiks loengute, näidendite, kontsertide, kunstnäituste ja kulturfilmide abil propageerida laiemates rahva massides hariduse tähtsust ja tarvilikkust. Sel puhul korraldati ka sõdureile mitmesuguseid loenguid ja koosviibimisi kultuur-haridustöö selgituseks.

Ka Leedu sõjaväes pannakse suurt rõhku kultuur-haridustööle. Leedu on rohkem põllumajanduslik riik kui Läti ja Eesti. Tema majandusepolitiika on suunatud põllumajanduse moderniseerimisele. Selles suunas on eriti viimastel aastatel palju korda saadetud. Ja kuna suur osa sõjaväest koosneb kas endistest või tulevastest põlluharijatest, siis sõjaväelaste ettevalmistuseks põllumehe kutsele riigi valitsus pöörab erilise tähelepanu. Sest põllumees, kes mõistab nõuetekohaselt põldu harida ja kes sealjuures veel hästi tunneb relvade käsitlust, oskab ka oma maad kaitsta vaenlase vastu.

Selletõttu Leedu sõdureile igal aastal korraldatakse rida mitmesuguseid põllumajandusteaduslikke loenguid. Loengute kava koostamine ja lektorite palkamine on põllutöömisteeriumi käes, kuna üldkorraldust juhivad sõjavägede staabi õppeosakond.

Möödunud talveperioodil neist loengutest võtsid osa 42 lektorit, peeti 233 mitmesugust loengut ja kuulajaid oli kokku 38.440. Kannase garnisonile näiteks kanti ette järgmised loengud: „Linade kultiveerimine ja -tööstus“ — 5 loengut, „Kariloomade kasvatus“ — 1 l., „Kariloomade toitmine“ — 3 l., „Ratsaväe hobuste kasvatus“ — 1 l., „Hobusekasvatus“ — 7 l., „Linnukasvatus“ — 7 l., „Põlluharimine ja -väetamine“ — 7 l., „Suguloomade kasvatus“ — 3 l., „Heinamaade kultiveerimine“ — 6 l., „Mesindus“ — 4 l., „Sigade kasvatus“ — 5 l., „Loomatoidust“ — 1 l., „Ratsionaalne hobusekasvatus Leedus“ — 1 l. T.

SOOME.

„SUOMEN SOTILAS“

Nr. 20—23 1932.

„Suomen Sotilas“ aeg-ajalt pühendab mõne numbri kv. majapidamisele, kus valgustatakse laiematele hulkadele ühe kui teise majapidamise haru tööd ja tegevust. Käesolevas numbris käsitletakse kv. varustise valmistamist ja teisi varustusse puutuvasid küsimusi.

Kaitseväe rõivastis. Major K. Saario. Suurima osa kaitseväe riietusest väeosad saavad kaitsemin. Intendantuuri osakonna kaudu, kuna mõned väiksemad esemed väeosad hangivad ise. Riie ja nahk ostetakse vähempakkumise teel kodumaa tehastelt. Ostetud materjal koondatakse kesklattu, mis asub Hämeenlinnas. Siin asutatakse materjali kvaliteedi kindlakstegelemisele, mida toimetatakse õige põhjalikult. Näit. riie peale pealiskaudset ülesilmitsemist proovitakse järgi erilise aparadiga, mille abil tehakse kindlaks riide vastupidavus, lõime ja koe suunad, kortsumine, pinnakestvus, kaal ja lõpuks värvikestvus kunstliku „alpipäekese“

abil. Nahk proovitakse järgi kv. laboratooriumis Helsingis. Siin katsetatakse naha valmistusviisi, tuha sisaldust, kaalu, pesukestvust ja veepidavust 1 ja 24-s tunnis. Nende toimingute juures viibib erapooletu komisjon. Valmis artiklid müüakse väeosadele tavaliselt suvel. Rätsepa- ja kingsepatöökoda tarbed väeosad ostavad intendantuuri kaudu. Selmoel tsentraliseeritud valmistusviisi tõttu väeosad saavad osta 20—30% odavamalt, kui iga väeos ise neid valmistaks või ostaks väljastpoolt. Peale selle on väeosad kindlustatud, et iga riidetükk, mis valmis rõiva juures jääb nägematuks, on esimese klassi väärtusega. Erahange puhul võiks siin pettusi tulla ette. Autor esitab siin mõningaid statistilisi andmeid. Möödunud aastal Soome kv. intendantuur ostis puuvillariiet 500.000 m ehk 500 km! Villast riiet 80 t. m, linast riiet 100 t. m, tallanahka 100 t. kg, õmblusniiti 100 miljoni m, mis ulataks 2½ korda ekvaatori kohal ümber maakera. Aastas Soome kv. kulutab rõivastise peale ligi 30 milj. Smrka.

Rõivad valmistatakse kv. rätsepatöökodas, mis asub möödunud aastast alates Riihimäel. Töö on siin igakülgse mehhaniseeritud, mille tulemuseks on suur kulude kokkuhoid. Mainitagu vaid, et endiste tööviisidega võrreldes praeguse mehaanilise juurelõikusega säästetaks 10 cm riiet ülikonna pealt. Juurelõikus toimub erilise elektriaparaadi abil, mis ühekorraga, ühe joonise järgi läbi lõikab 10—15-kordset paksemat ja 100—150-kordset õhemat üksteisele laotut kangast. Sellega on kulud viidud miinimumini. Näit. sõduri kuue juurelõikus maksab 4 Sm., vaatamata, et see koosneb 56 erilõikest.

Ka riide sobivust on püütud parandada. Kuni 1923. a. oli ainult 4 erisuurust. Praegu valmistatakse kuubesid ja pükse, samuti suvepluusesid 12 erinumbrit. Nagu arvepidamine näitab, hoitakse sellega palju riide kulu kokku.

Töökiirus on tõusnud sedavõrra, et nüüd iga töölise kohta tuleb üks valmis ülikond päevas ja suvepluuseside valmistamisel 2 suvepluusi päevas. Väljaõppinud tööline käsitsitöötamisel vajaks selleks 3—4 päeva aega. Nööpauk valmistatakse masina abil 10 sek. ja nööp õmmeldakse ette 12 sekundiga!

Veel vähe statistikat. Senini on töökojas valmistatud 20.000 kuube, 120 t. p. pükse, 90 t. suvepluusi j.n.e. Ühes aastas on ette õmmeldud ¼ milj. vapiga nööpi, ¾ milj. igasuguseid teisi nööpe ja suurtüki-, ratsa- ja suuskraattur-osadele õmmeldi pükste serva lampass-paela 10 kilomeetrit!

Sõduri kandami kergendamise kohta.
K. S.

Soomes on rida aastaid uuritud sõduri kandami kergendamise küsimust. Möödunud aastal asutati n.n. „Välivarustuse toimikond“, esimees 3. divil kol. Heikinheimo ja liikmed kindralstaabist, kaitseministeeriumist, väeosadest ja kaitseliidust. Toimikond on olnud innukalt asja juures ja on loota, et juba käesoleval aastal esitab töötulemused kindralstaabille.

Maailmasõja ajal mõnes riiges sõduril seljakantav varustis tõusis kaalult kuni 35—40 kiloni, milline raskus pikematel maadel ilmselt halvasti mõjutas sõduri rännakvõimet. Manööversõjas sõduri kandami raskus ei võiks ületada 25 kilo.

Rootsis on sellel alal katsetatud juba kuus aastat. Tulemused on äsja esitatud kindralstaabille. Selles esitises sõduri rõivastise- ja varustisesemete hulka kuuluksid:

Alusrõivastis: puuvillane flanellsärk, villane flanellsärk, villane särk, villane kampsun, lühikesed puuvilla aluspüksid ja villane kaelarätt. Kokku kaaluvad need esemed 3,24 kg.

Rõivastis: „over alls“ ülikond (kuub ja püksid ühes tükis), k. 1,5 kg.

Pealistrõivad: vihmakindel ja tuultpidav pealiskuub ja siia juure kuuluv külgenõõbitab vooder, k. 2,25 kg.

Peakate: müts kõrva- ja kaelasoojendajaga ning mütsile kuuluva eraldatava voodriga, k. 0,3 kg.

Kindad: riidekindad ja labakad, k. 0,25 kg.

Jalatsid: 5 paari sokke või jalarätte (talvel vahetuseks 2 p. sokke ja 2 p. kapukaid), rinnak-poolsaapad, laagri-poolsaapad ja sääresidemed. Kokku 2,45 kg.

Varustuse esemed: joogipudel, raudannuse (kuiva toidumoonna) kott, käterätt, täägitupp, tööriistade kott, nahkvöö padrunitaskutega, söögikatlake, leivakott, 2 nimeplaati isiku äratundmiseks ja paun rihmadega, kokku 3,4 kg.

Nagu näha, erineb rõivastis palju endisest. Juurearvatud relvad ja padrunid kaaluks ühe mehe varustus kk jaos 25 ja 24 kg ja löögijaos 24 ja 23 kg. Esimesed arvud osutuvad varustise kaalu talveajal, teised n. n. „kerge väivarustuse“ kaalu suvel. Ad. K.

POOLA.

„POLSKA ZBROJNA“ 21. V. 32.

Prantsuse sõjaväeliste ringkondade vaateid Balti riikidest.

Prantsuse sõjaasjanduse ajakirjas „La France Militaire“ ilmus hiljuti artikkel, kus käsitatakse Balti riikide poliitikat prantsuse sõjaväelaste vaatekohast. Kokkuvõetult kirjutab leht järgmist:

Vene tsaaririigi langemine võimaldas iseseisvuse Soomele, Eestile, Lätile ja Leedule. Nimetatud riigid, koos Poolaga, omavad väljapääsu merele, ning moodustasid enestest n. n. Balti süsteemi. Need riigid, kes Euroopa selles osas esindavad sama osa, mida Hollandi ja Belgia Põhjamere ääres, pole näidanud mitte ainult võimet elada, vaid niisugust eluvõimet, mida nendelt ei oodatud.

„La France Militaire“ lugejad on leidnud tema veergudelt mõndagi Poola üle, kuid pole juhitud nende tähelepanu nende riikide arengule, kes asuvad Botnia, Soome ja Riia lahtede ääres. Suur tähtsus on aga nende riikide poliitilisel ja majanduslikel arengul, millepärast seda eriti tuleb alla kriipsutada. Tänu nende olemasolule, ei saa keegi kätt väljasirutada hegemooniale Baltikumil, sest ta on kehtvalt vaba igasugustest mõjuvõimudest.

Eesti ei varja sugugi oma sümpaatiat Soomele. Seda näitavad meresõidu ühingute plakaadid Tallinnas, mida seal igal pool leida ja kus kujutatud Soome ja Eesti, kui kaks õde, kes rahvusriietesse rõivutitult üle Soome lahe üksteisele käed sirutanud, kus kaunilt sümboliseeritakse tunnet ühisesse raassi kuuluvusest.

Üldsusel pole sellest arusaamistki, kui arukalt on Tallinna valitsus organiseerinud Eesti riigi: Otstarbekohase maareformi abil on ta võimalikuks teinud tulevikus igasuguse kommunistliku propaganda; targa kokkuhoiu abil kindlustas oma raha tasakaalu; on moodustanud ustava sõjaväe ja kaitseliidu (rahva kaardiväe), kes

võimaluse annab kasutada sõjaväe piiri kaitseks.

Poolaga on seotud ammune sõprus, mida pole hävitada suutnud nõukogude diplomaatia mitmesugused intriigid. Eesti mõistab ka Leeduga alal hoida lähemaid suhteid. Lätiga on ta omi suhteid vägagi lähestanud: 1923. a. on sõlmitud ühine kaitseleping; tolli- ja kaubalepingud on praegusel viivul küpsed realiseerimiseks.

Nõnda siis: Soome, Eesti, Läti ja Leedu on kindlalt oma vahel seotud, kõik iseseisvad, Balti meres kujutavad aktiivset ja rahulikku poliitilist ja majanduslist sfääri, mis arukas ja kindel Ida-Preisi ja nõukogude Vene suhtes.

Ajajärk töötab nendele ja nad oskavad seda kasutada. K. U.

PRANTSUSMAA.

LA REVUE D'INFANTERIE.

Juuni 1932. a.

Kindral Challéat: Relvastus ja taktika. Soomuskatte läbistamise küsimusi. Tankid, tanketid, somusautod ja teised soomustatud relvad tõmbavad taktikas enesele suure tähelepanu. Püütakse leiutada sobivaid relvi nende vastu võitlemiseks. Moodne soomus leiutati alles 1880. aastate ümber, mil soomuse paksus asendati metalli väärtusega (vastava seguga, nagu nikkelteras, kroomnikkelteras ja teisi tuntud ning tundmata segusid). Seni üldiselt on soomus valitsenud projektili (mürsku, kuuli). Viimased aastad on toonud uudiseid soomustlähivõimude relvade alal. Palju kõmu on sünnitanud saksa insenerilt Gerlichilt leiutatud suure algiirusega (kuni 1740 m/sek.) vintpüss, mille kuulid kergesti läbistavat praegu soomusmasinad katva soomuse. Kindral Challéat toob rea põhjendusi ballistikast, mille varal näitab, et suur algiirus on enesest saavutatav, kuid raske oleval praktiliselt see ära kasutada jalaväe relvastises, eriti individuaal relvastises. Kuid soomuse läbistamise küsimus on tõsiselt päevakorral ja võib tekkida olukord, kus senised soomusmasinad peavad end tunnustama kergesti kaetuna.

Ins. Gerlichi leiutist ei tulevat siiski võtta tõsiselt: seal oleval rohkem reklaami, kui teadusele põhjenevat sisu.

Suurtükiväelase tabav sõna. (Ratsasuurtükiväe eskadroniülem Gastaignet). Reservlaste õppustel üks vana suurtükiväelane öelnud: „Kui hästi ka ei oleks ettevalmistatud ohvitserkond, kui hästi te ei käsitaks suurtükki, ... kuid kui teil puudub side — ühendusepidamine — nendega kelle kasuks töötate, siis ei ole teie oma kutse kõrgusel. Kahjuks sidevahendid on kaugel moodsa sõja nõuetest.“

Autor näitab piltlikult kui raske on lahingus pidada tarvilikku sidet jalaväe ja suurtükiväe vahel. Kui palju on tegureid selle katkestamise poolt. Traaditatelefon oleval tõhusaim tulevikuloetus korraliku side loomiseks lahingus. Traaditatelefon aga seni arenevad väga visalt.

Teada, õpetada, käskida, kaasa tommata (Patül Mermet). Nõuane noortele juhtidele (allohvitseridele) rahuaegseks õppetöök. Eriti raske oleval õpetada määrustikke, sest õpetajatele enestele pole küllaldaselt selge määrustikes väljendatud nõuded, ja seda peamiselt neis maksva keelelise täpsuse mõtete kokkuvõtlikkuse tõttu. Tulevat õpetamisel kuldtahte-

dega kõikjal teatavaks teha „Et ära õppida peab arusaama“. Arusaamise puudulikkus kui õpetajate nii õpilaste juures olevat tegelikus elus suurem kui arvatakse. Autor illustreerib oma väidet huvitavate näidetega tegelikust elust. Et vähendada seda pahet (pealiskaudsust), tulevat sarnaselt väikesele lapsele esitada sagedamini küsimus „mispärast on see nii?“. Õpetamisel tulevat süvenenult otsida vastust selliselt esitatud küsimusele, otsida uusi teid. Kus on otsimist seal on elu, seal on hoogu tegevuses. „Kolumbus, otsides Indiat, sattus küll Ameerikasse, aga uue ilmajao avastas siiski“, arvab autor olevat õigustatud põhjenduseks eelpooltoodule.

Õpetamisel, kapralist alates, peavad kõik juhid olema teatud määral psühholoogid. Käesolev ajastu rohkem kui kunagi varem nõuab juhitl sõjapsühholoogilist ettevalmistust, sest isik — indiviid — on liig kõrgesti hinnatav ühiskonnas ja see jääb teatud piirini maksma ka sõjaväes.

61. jalaväe rügement Lothringi lahingutes. 20.—23. aug. 1914. Rügement pealetungil, rügement on peatunud ja peab võitlust sakslaste ülekaalulise survega, rügement taandub. Huvitavaid pilte jalaväe rügemendi lahingust liikuvsõja olukorras.

Välissõjavägede sõjakirjanduse ülevaade.
Ke.

SVEITS.

REVUE MILITAIRE SUISSE.

Aprill 1932.

Ajutine välieeskiri. Tuntud prantsuse kindrali J. Rouquerol sulest, pühendatud prantsuse uue välieeskirja kriitilisele hindamisele.

Autor leiab kõigepealt, et „sõda on eksperimentaalne teadus, kuid mida on võimatu eksperimenteerida rahu ajal. Seega eeskiri, rajatud möödunud sõdade kogemusele, vananeb ja temas leidub auke ja puudusi.“ Artiklis vaadeldakse lühidalt järgmisi küsimusi:

- side ja sõjaliste saladuste hoidmine;
- ratsavägi ja tema kasutamine;
- julgeolek;
- sõjagaasid;
- kaadri juhtimisharjutused.

Side alal kriipsutatakse alla, et ka armees ja armeekorpusse koosseisud sõjaajal peaksid jääma muutmatuks, et anda juhtidele võimalus käsutada alluvaid, keda nad tunnevad. Tuues näiteid Maailmasõjast, autor väidab, et nii prantsuse kui saksa sõjaväes saageli eksiti selle põhimõtte vastu, raskendades sellega juhtimist.

Sõjasaladuste hoidmise suhtes nõutakse eeskirjas antud reeglite täpsat täitmist. Näitena tuakse kaks episoodi Maailmasõjast, ühe korpuse tegevusest, kus ühel juhul vastane oli saanud teada ühe diviisi vahetusest rindel ning attakeerinud selle vahetuse ajal väga raskete tagajärgedega kaitsjale. Teisel juhul käsud vahetuseks olid antud kõige suurema saladuse katte all ning tegevus õnnestus täiel määral.

Ratsaväe kasutamise suhtes juhitakse tähelepanu prantsuse doktriini iseäraldustele, kus ratsaväe „normaalseks tegevuseks on lahing

jaldistatult,“ mis olevat tingitud peamiselt Lääne-Euroopa sõjavälja iseäraldustest.

Julgestamise korraldamise suhtes autor toonitab, et uue eeskirja reeglid siin erinevad tunduvalt senistest. Avangard (eelvägi) on jaotatud kahte järku: luure järk ja võistluse järk. Peab siiski tähendama, et välja arvatud need uued mõisted, prantsuse praegune eelvägi ei oma ülesannetelt, koosseisult ega jaotuselt ei erine tunduvalt endisest.

Sõjagaaside kohta autor tähendab, et eeskiri peaks sisaldama reegleid mitte ainult gaasikaitse vaid ka sõjagaaside tarvitamise kohta lahingus.

Juhtimisharjutused kaadri-Prantsuse välieeskirjas on loetelu, milliseid harjutusi juhtimise alal võib korraldada kaadri ettevalmistamiseks. Loetelu ei sisalda üldiselt midagi uut.

Kolonel Petitpierre „Meie väekoondiste koosseis“. Järg märtsikuu numbri- Oma eelmiste ettepanekute positiivseid omadusi autor võtab kokku järgmistest mõtetes:

- muudab tugevamaks ja iseseisvamaks nii jalaväe diviisi kui armees korpuse;
- tõstab jalaväe tulejõudu;
- kõvendab ratsaväge motoriseeritud osadega;
- suurendab transport-abinõusid.

Asudes praeguse jalaväe vähemate üksuste koosseisu vaatlemisele, autor kriipsutab teravalt alla, et praegune jalaväe rühm (5 jagu) on võimatu raskesti juhita v. Teda tuleb lihtsustada. Autor esineb ettepanekuga luua kolmejaolised rühmad, kõik jaod varustatud kergete kuulipildujatega, kusjuures iga jao koosseisu kuuluks 13 meest. Ühtlasi autor soovib laskurkompani moodustada kolmest laskurühmast ja ühest rk rühmast (2 rk), kes oma tulega täiendab laskurühmade tuld. Kui l-kompani koosseisu kuulub juba orgaaniliselt üks rk rühm, siis ei teki enam vajadust lahingus hakata jaotama pataljoni rk kompanit, mida patil seega võib jätta enda käsutusse. Pataljonis soovitakse 3 l-komp ja 1 rk komp — 4 rühma ja 3 rk.

Reservjuhtide (militsas teenivad) ettevalmistuse tõstmiseks soovitakse korraldada igaaastased kordamisõppused, vältusega 2 nädalat, mida peab lugema väga heaks.

Major Montmollin „Meie suurtükiväe ümbervarustamine.“ Šveitsi ohvitserkond oma ühingute kaudu on asunud väga põhjalikult kaaluma sõjaväe organisatsioonilisi ja relvastuse küsimusi, millise töö tagajärgedest käesolev artikkel moodustab ühe lüli. Autor seab kõigepealt üles põhipanevad printsiibid küsimuse käsitlemiseks:

1. Uus relvastuse programm peab pidama silmas reaalsuse nõudeid, eritades, mis on soovitatav, sellest mis on tarvilik ja võimalik;
2. Suurtükiväe ümberkorraldamine peab sündima progressiivselt;
3. Ühtki jalaväelast ei tohi ohverdada suurtükiväe kasuks;
4. Meie sõjaväeline organisatsioon ja ettevalmistus peab nägema ette ainult esimesi lahinguid, kuna esimesed lahingud on ilmselt kaitselahingud, järelkult meie sõjaväe suurtükiväge võib olla proportsionaalselt jalaväega hoopis vähem kui

meie naabritel, kes end valmistavad ette pealetungiks.

Ülaltoodud põhimõtted on huvitavad ja väärivad tõesti allakriipsutamist.

Modernne sõjatehnilistest vahenditest, mis mõjutavad kõige rõhkem tuleviku sõda, autor loetleb sõjagaase, soomusmasinaid ja lennuväge. Kaaludes lähemalt, kuidas need abinõud võiksid teetseda sõja algul, autor jõuab järgmistele huvitavatele kokkuvõtetele suurtükiväe reorganiseerimise alal:

1. Esimeses järjekorras varustada jalavägi kiirlaskja tankivastase suurtükiga;
2. Samas korras, paralleelselt, luua õhukaitse suurtükivägi, rasked kuulipildujad ja prožektorid;
3. Enne, kui ülaltoodud küsimused ei ole lahendatud, ülejäänud suurtükiväe suurendamine ja moderniseerimine ei ole soovitatav.

Major Perret „Märkmeid jalaväe eeskirjast 1930. a.“ Järg veebruari- ja märtsikuu artiklile, kus käsitletakse laskurühma pealetungi ja selle väljaõpetamist

Mai 1932.

Lt Colonel Dubois „Luureteenistus jalaväe osades“. Põhjalikum uurimus luureteenistuse organiseerimisest üldse ja jalaväe osades eriti. Käsitleb peamiselt juba üldiselt tuntud põhimõtteid.

Major P. de Muralt „Modern ratsavägi“. Artikkel on mõeldud kolonel Petitpierre artikli „Meie väekoondiste koosseis täiendusena“. Autor konstateerib kõigepealt, et välisriikides propaganda, mis tehti Maailmasõja ajal ja pärast seda ratsaväe vastu, on lõppemas viimase võiduga. Šveitsis leiduvat siiski veel juhte, kes ei tunnusta ratsaväge. Tuues näiteid Maailmasõjast, autor püüab tõestada, et kuigi ratsavägi, samuti nagu teisedki väeliigid, sõja algul ei täitnud täiel määral tema peale pandud lootusi, ometi ülesanded, mida tal tulid täita, olid niivõrra tähtsad ja elulised, et tuleviku sõjas selle väeliigi olemasolu on õigustatud täiel määral.

Käsitledes modern ratsaväge, autor vaatleb prantsuse ja inglise ratsaväe diviisi ning jõuab

lõpuks arvamisele, et ka Šveitsis ratsavägi on tarvilik.

Major D. Perret „Märkmeid 1930. a. jalaväe eeskirja kohta.“ Järg aprillikuu ilmunud artiklile, käsitleb jalaväe rühma tegevust kaitse lahingus. Šveitsi eeskiri teeb „normaalseks“ rühma asetuse toetuspunktina. Selline vaade on tunduvalt erinev meie omast, kus toetuspunkte valmistatakse ainult „tarbekorral.“ Tundub, et Šveitsi eeskiri kaitsepositsiooni üldise kujunemise muudab šablooniliseks, kus igasugust rühma, mis on asetatud kaitsele, hakatakse lugema toetuspunktiks.

A. T.

Tõtt ja nalja.

Täiuse tipp.

.. Et „tuulemaal“, furazka „katust“ ja „räästaluseid“ puhtana hoida, tuleb Jaanil rännakkoormatust suurendada ühe luua komplekti võrra.

SISUSTIK: Kindral Ernst Pödder † In memoriam. — Märkmeid kindral E. Pödderi elust ja tööst. — Kindral E. Pödderi viimne teekond. — A. Traksmann. Vaatlusi ja mõtteid meie tagavaraväelaste kordamisõppustelt. — H. Sepp. Boris Šeremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaale aastal 1703. — O. Sternbeck. Märkused rk üksuste juhtimise probleemi käsitlemise kohta. — O. Kurvits. Mälestuspäevi Eesti rahvaesinduste ajaloos. — Kaitseväe elu. — Juridilised küsimused. — Ametlik osa. Sõjakirjandust.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.
Kõnetr. Kaitseväe nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND: Rastas 6 kr. — poolesaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

Suurim eestlaste valmisriiete äri

Jaan Tõnishof

end. K.-M. „LYON“

Tallinn, Harju 39.

(„Kuld Lõvi“ vastas). Telef. 444-84.

Soovitame rikkalikust valikust naiste ja meeste üliriideid. Oma rätsepätöökoja saadused. Tellimiste vastuvõtmine era- ja vormiriiete peale. Pidage meeles — ainuke suurim eestlaste valmisriiete äri. Äri on suurendatud ja kaup värskendatud.

Austusega

Jaan Tõnishof
end. „Lyon“.

Kõiki sorti

**hõõveldatud ja
hõõveldamata**

ehitusmaterjali

soovitab saeveski ja
ehitusmaterjalide tadu

Karl Simon

(end. Konst. Türgens)

Tallinn,

Rannavärava puiestee 19.

Telef. 441-53.

Puusärgiäri ja matusetalitus

A. Meldorf

Tallinn, V. Tartu maantee nr. 1.

Telefon 463-33, 460-92.

Müügil alaliselt:

puusärke (puust ja metallist),
riste,

pärgi,

hauaaedu,

hauakaste j. n. e.

Ilustamine kõikide soovide kohaselt.

Antakse juhatusi. Vane-
maid kogemusi oma alal.

Alatine side välismaa matusetalit. büroodega.

Surnute saatmise korral-
dus kõikides riikides.

Osaühisus Tallinna Külmetushoone

Võtab hoiule kõikisugu kiiresti rikkimine-
vaid kaupsid suurel ja väikesel arvul

Tallinn, **Mus Sadama tän. nr. 2.**

Teie

**jalanõude läige
ja vastupidavus
oleneb uuest
ütlemata heast
kodumaa
kingakreemist**

KROON

Nõudke igalpool!

Aktiiselts A. GLUCHOVSKI

KEEMIA TÖÖSTUS

TALLINNAS

Meie saadused:

õlilakid,

nitrolakid,

emailvärvid,

õlivärvid,

nahavärvid,

põranda-lakkvärvid,

piirituslakid

ja polituurid

on tuntud ja igalpool saadaval. Tarvitamisel veendute nende headuses.

o/ä. H. GRAF & JÜRGENS

TALLINNAS.